د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګېر ځېړنـــــــچوپېري (ریســـــــرچ پاڼې)

لومړی ټوک

ماسټر. اینجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible] پوهنه

خبروونکی: د کوشنیوالي احساس

پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لیږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پيل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لروونکی دی؛ مهرباني د پينې پنځوونکي ښتن بر لورينه ده.

۲. ليکي پوهه

سرليک:.	د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ خبرنــــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
ليکوال:.	ماستر اينجينير صفي الله فردوس
د محصول اوږدوالی، سوروالی او پيړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ ميلي مېتر.
د کښلې غټې ټکي:.	۱۹ څپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه يا پرته له وته د ابېڅو ځای نيونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نيونه (د ابېڅو او نورو) پرانټ.،، :.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ داڼې
منشوره يې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ داڼې
سرليکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لينونه (خطه، کرښې له ليکي هرڅې، لاندنۍ يادونې او پاينۍ يادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وييزبرمه (پښتو په پښتو وۍ يا ويويکي يا لغاتونه، ويکي) ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
خپرنــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

د کښلې د ابېڅې پیل او پای:.	د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په یې ,, ې ،، اوړدې یې سره شوی دی.
ګڼه:.	پېنځم کتاب
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان
خپرندوی:.	مومند خپرندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر:.	پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترځنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترځنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترځنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر:.	جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

خپرېدو نېټه:. وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

چاپ نېټه:. پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

چاپشمېر:. ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار:. لومړی

ډول:. ادبیات او هنر (لیکنی ارت، ادبیات او فن، ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت، لیکنی او صنعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې یوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي یا ټنګټکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛ لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ ګړنې پیښلې) ټولګه

ژبه:. پښتو

ژباړونکی:. هېڅ یوه

پوخ بنه:. اساسي

تړ:. تازه

رپ ځای:. A٤

یادونه:. د ګډون کولو بېلګه

بیه:. ۵۰۰ افغانۍ

د لیکوال ګرځنده اړیکه:. ۰۰۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹+

برېښنالیک:. Safiullah_firdows@yahoo.com

له پاره:. د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اویا مېلیونو وګړو له پاره.

کښلې د ګټنې ګور:. زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د یوه تود بځري (پرتون) په اندازه هم د یوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اویا مېلیونه تنه پښتون پښت ته یې ګټه ور رسیږي.

یادونه:

د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ یې له مالیې سره را وباسم، ۵۰۰ دانې یې وړیا وېشم او پاتې نور پلورم.
په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره برابرېږي بیه یې ده.
ګټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.
د پښتو ورم دی چې د لیکوال ګټه د شپانه ګټه ده.
که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې و درېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک یا ریفریس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په ځېړنه کې څلور ستنې شاملې دي: خلاص ډېټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بیاکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبپاڼو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود لیکدود کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تیسس څرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته څرګند نه دی. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېړنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (څرګندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ څپیزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپړنې؛ زما څرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپینې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکاروندي (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېیلو د رنګونو څېرې، د رنګونو بوږولو کړنلارې او لښتیلیکي یې؛ د اوازنو ټېتوالي او لوړوالي کې اوږمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي) او ربځ کړي (برسکړي)؛ سیمه ییزي پایلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او یېبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه څېړلو ته زما اوږدپېری (اوږد پراوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

١. پخښتی.. ١
٢. لیکي پوهه ٢
٣. تیسس څرګندونه.. ٦
٤. غټ ټکي.. ٦
٥. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی.................. ١١

٦. اې (ا، الف): لنډۍ.. ١٥
٦. ١ د لنډۍ ځانګړې ځانګېړنې ١٦
٦. ٢ د لنډۍ انځورونه: ١٨
٦. ٣ د لنډۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)... ٢٢
٦. ٤ د لنډۍ څپیزې او زورنې... ٢٣
٦. ٥ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت....................... ٢٣
٦. ٦ د لنډۍ سپړنه.. ٢٤
٦. ٧ د لنډۍ بېلوونکې نخښې.. ٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې ځپیزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳٤

۸. پې (پ): ټیکۍ ۳۵
۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېړنې ۳۶
۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه: ۳۷
۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۸
۸. ۴ د ټیکۍ ځپیزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټیکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه ٤۰
۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې ٤۱

۹. تې (ت): مصرۍ ٤۲
۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې ٤۵
۹. ۲ د مصرۍ انځورونه: ٤٦
۹. ۳ د مصرۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ٤۹
۹. ۴ د مصرۍ ځپیزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرۍ سپړنه ۵۱
۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٥٤
۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېیلو د رنګونو څېره... ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی... ٦٦
۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوږولو کړنلارې..................................... ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک.. ٦٨

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي.. ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). ترلې څپه:.. ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه.............................. ٧٣
۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:.......................... ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:..................... ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:...................... ۸۱

۱۲. دفتنګونه.. ۸٥
۱۳. لوړ د پلورلو وړ... ۹۰

۱٤. د کچې اندازې ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلې مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:...... ۹٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه يې ۲۱۹،۵۴۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته دانې دي.. ۱۰۲

۱۵. د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو سيمه ييزې پايلې............... ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه:.......................... ۱۰۷
۱۵. ۲ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:. ۱۲۱
۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سيمينار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صديق الله رښتين په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:... ۱۲٤
۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسي.. ۱۲۵
۱۵. ۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډيو په اړوند چې څه سپينې ته راباستلي. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.................... ۱۲۹
۱۵. ۶ تې – ۱. سليمان لايق کښلې او ويلې په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهير د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی.......................... ۱٤۶
۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهيالی محمد اسماعيل يون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.. ۱۵۹
۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شينواری روڼوي داسې..... ۱۶۲
۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډيو کې د محروميت پر موضوع کښلې دي.. ۱۶۶
۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فياض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم......... ۱۷۱
۱۵. ۱۱ څې (څ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.. ۱۷۶
۱۵. ۱۲ خې (خ). ولايت خان ځدراڼ د پښتو لنډيو په اړه يوه څو خبرې. ۱۸۵
۱۵. ۱۳ دې (د). حبيب الله رفيع د المان ږغ راډيو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و... ۱۹۱
۱۵. ۱۴ د – ۱. حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه يې کښلي و.. ۱۹۵
۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډيو کې طنزي او خندونکي ټوکي داسې په ډاګه کړي... ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم انجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترېښتی راخپستې، دوبیتې او تله یې پاتې.............. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې تر سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.................. ۲۳۶

۱۶. د انځورونو، څېړو او لښتیلیکو لړلیک:.............................. ۲۵۳
۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:............................ ۲۵۹
۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري.......................... ۲۸۸
۱۹. د پخښتۍ ستۍ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالی

د دې ځېړنې د چوپړو بڼه يا د دې ريسرچ پاڼې د کالب بڼه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لاربنود ځخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوی لاربنود د امريکا اروا پوهنې ملګرتيا، پينځمه ګڼه. ۲۰۰۱،، (ليونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امريکا د ماچيګن مطبوعاتو له پوهنتون ځخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه بايد هڅه و کړم چې دا لاندې شيان د خپلې ليکنې له پاره و وينم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ايا زه د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالی کوی شم:

:- ايا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ايا دا ټول شيان چې ليکل شوي وړ دي ؟
:- ايا دا اسانه ده چې دا ليکنه دې درکړل، ځارل يا تعقيبکړل شي؟
:- ايا ما په ډېره ښه کچې د پېنويې، پېيلې او د وييوکيو ځخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتيا چې وي ليکي، هغه شي ته چې زه اړتيا لرم چې وې ليکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دی د علمي ليکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږې په ډاډمنه بڼه کله چې ته يې اړتيا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په رښتنې نړۍ کې يوه څه کاږې په ازموينه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږې چې ته يې په کومه بڼه کاږې او موخه د ليکلو مو څه ده.

او همدارنګه تاسو اړتيا لرئ چې د خپلو ليکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د ليکو ډول مې داسې نه دی لکه يوه خپل ملګري ته چې په بربېښناليک کې څه ليکم. دا علمي زيارايستل له هغو ځخه ډېر توپير لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې ليکي. د ليکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه ليکم، زه اړتيا لرم چې ځو جلا شيان د لاندېنو سربېره پام کې نيسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د ليکلو
:- پلان او برابروم خپلې ليکنې
:- ليکمه يې
:- کنټرول، نيونه، تمبونه يا د سمولو له پاره يې پلټنه کوم د خپلو ليکلو، ښايي داسې شونې وي چې بدلون او يا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له ليکلو نه وړاندې به مې پلان ونيوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شيان په کومو لړونو يا ځپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مې ګړنديتوب او بيړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم برياللی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شيان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې ليکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بيا مې پلان جوړه و ورته، بيا مې ليکل پيلول، بيا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او يا پر ځای پريښودل. د ليکلو پام مې په دې ښه د بريا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ريسرچ پاڼې (د ځېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا تينګوله. ترې ګټه مې اخيستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظريه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وايي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښايي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، يا د هغې ځېړنه داسې ښودل شوې.
۹. دا ځېړنه داسې سپيني ته باسي
۱۰. د دې پيله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندې
۱۲. بل لورې ته
۱۳. زما په نظريې
۱٤. په ټولو کې همداسې
۱٥. په دې پوښ (قضيه) کې
۱٦. دا به داسې ښکاريږي
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ويلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنــــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځینې پښتو شعرونه د لوستلو، لیکلو په دوران کې ما ځېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه یې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ میلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وګړي یې زده‌کړې لري، ښه مثال یې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ویلو ترمنځ نظریې یې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍیو، ټپو، ټپکیو او مصرۍیو په علمي بڼه لوستلو او لیکلو توپیر ځرګندوي. دا به زما یا په راتلونکي کې د ډیپلوم اینجینېر صفي الله فردوس خان د ځېړنې (ریسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړۍ ځېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ لیکل شویو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لړ دی؛ نظر دوېیمې ځېرې ۱. ب ته. په دوېیمه ځېرې ۱. ب کې بیا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه څلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لړ یې لیکل کېږي.

له دې ځېړو څخه را ځرګندېږي چې د پېیلو(شعرونو) د لیکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپیر شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه لیکل کېږي، لکه چیاربیته، ایزې، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ.

په ځېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې لیکل شوي وي، نو ۱۵ زره یې ویل شوي دې چې د لوستلو کچې یې هم کمه ده. ترې سروکي، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د ګراپ له نیمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې لیک چې په لیست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي.
له هغو د ازموینو پارچو، عریضي او شکایتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بیا د ځان له پاره مو یوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په لیکلو او لوستلو یې د یوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پیل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بیا یې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه لیکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر یوه له پاره څنګه ده؛ منئ یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څېړنـــــــــــچوپړي (ریســـــــــــــرچ پانې)

څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰،۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

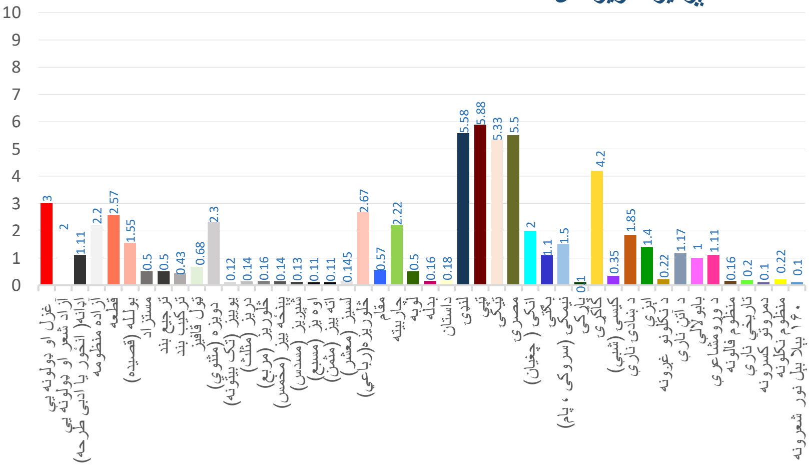

۱ .۵ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰،۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

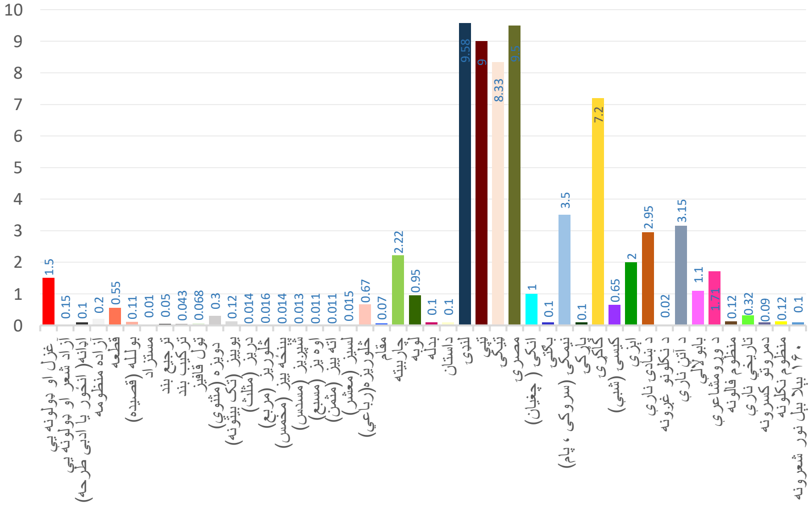

۲ .۵ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰،۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په څېره ۱. ۲. ۱ کي و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظیم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غونډې، دوی یې هم جوړه، غبرګونې سرونه پیدا کړي دي، لکه ځینې ژوي، (انسان، حیوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې یا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسیان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وایي ,, ګوسڼه له ګوسڼې څخه زېږېږي او لټکه له لټکې څخه،، دا متل یا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. موږ یې هم د مثال په بڼه یاد وو، زموږ سیمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو یوه پښتون قوم وتخیل (هودخیل) یې ډېر کار وي، خپلو بچیانو د روزنې او هڅونې د غښتلتیا له پاره خپل زوزات ته وايي.
چې تاسو ځانونه، بیدار، ګړندي، تېز، چټک، کړۍ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځۍ، خپل اصلیت مو له لاسه مه ورکوۍ، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وايي د ګوسڼې نه مه کېږۍ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتیا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېړنو د څېړنو له پاره چې زموږ نیکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لټکو ځانګېړنې وي، هغه ماران یې هم له ځانګېړنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبیله (اشلوک، پېیران، شېر یا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غونډې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه یا لنډۍ هم همغه څې د ځانګېړنې در لودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژویو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه یې کړي کټ مټ راخستې او بیا مې ژباړلې دې خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترګې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي او د دې چې سیالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پابښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجببه احساساتي ده دوې سرو لرونکی مار یا لټکه. تېره ورځ ونیول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساینس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپېري(موقتي) خواړه چې په خویه یې و خوري تیار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفیسور ګارډن برغارډټ، تینسي، و ویل چې دوې سره هېڅ له یوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځیاته کړه: ,, دوې سري ماران یا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوریدلو ځواک یې غلی نه وي. خنډ یې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپانيان وايي چې دوې سرى مار دوې برابره وېرونکی وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر يې ۲ سانتي اوږوالی لري، دوې سرى مار دوی نيولی دی او د ټيګاشيما ښاروالۍ کې يې په حکمتي حال کې د ننداري له پاره وړاندې کړی. په وينا يې ډېرى وګړي په حيرانونکي بڼه ننداري ته راځي. ،، (اډمين، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لږکه پورته شوله کوچنی هڅې ته او هغې ډېر ښه فکر کوه. برغارډټ درلوده دوې سره لرونکی تور مرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اريزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا يې په دښته کې د يوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوويسو د غلي دوې سرې مار د سانډيګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ داني يې سالم نارمل بچيان درلودل،، (هيلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرليک).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله (شېر يا شعر) يې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پېيلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۶. ۱   د لنډۍ ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شيندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- ښه غږ يا پشهاری کوي ۸:- په حيراونکي بڼه دې خوښ راځي چې وې ويني.۹:- د ليدلو تلوسه پيدا کوي ۱۰ :- سالم بچيان راوړي، ګڼه يې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لينډی ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې ځلور سترګې وي (هر څه رانه ويني) ۱۴:- چالباز وپشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي د دې چې سيالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاښت و کړي. ۱۵ :- عجيبه احساساتي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټيکی او مصرى چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو ته ښه غوږ و نيسئ!! پام ورته و کړئ! نو بيا يې پېژنی چې دا لنډۍ دي چې د لټکې ځانګېړنې لري. ټپې، ټيکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېړنې نه لري. ټپې، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پرهمدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه یوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري لیکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک صیب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټیکۍ تر منځه توپیر څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم یې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ او هره یوه یې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره یوه مثال درته وایم: یوه کس په امریکا کې پولیسو ونیوه او سیده یې ستا کور ته بوتلو نوم یې عزیز وو، تخلص یې تحریک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فاریاب ولایت وو او د نیکه نوم یې خان باقر وو، ستا د کور دروازه یې وټکوله، له کوره ورته وریندار وویل چې څوک یې؟ هغه ورته و ویل زه عزیز یم، تخلص مې تحریک دی. خو وریندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته یې و ویل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانګړنې به له تا سره برابري وي خو هغه خو ته نه شې کېدلی. که دننه ورشي خدایږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړي فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټیکۍ له خپل نوم سره یې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې څخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وایې چې ډېر کرندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لړوي، دوې سره لري، په کال کې یوه واړې پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وایې چې د سیلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. یا دا چې لومړۍ نیم بیتۍ یې د دوېیم نیم بیتۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,۰۳۰ Roshan BTS site HLM
۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطـن تـم ټول کافران راغـله
ژر را پاځېږه چې جوړه جهاد له ځونـه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍیو انځورونه مې د جنوري په ۳ دړېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لېټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

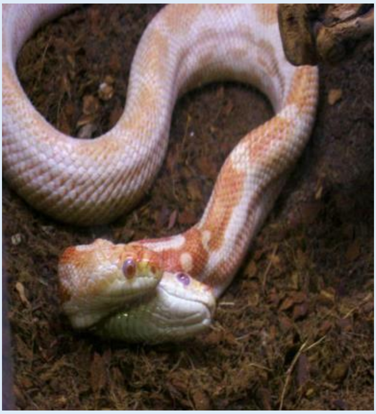

٤:- د لېټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور)

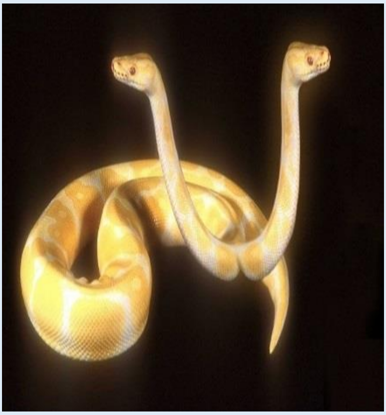

۳:- د لېټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
څېړنــــــــچوپړي (ريســــــــرچ پاڼې)

٥:- د تور دوې سره مار يا چورنيا د نړۍوالي ګڼي ګڼه ۶۱۰۷۶ يا توره لټکه، يا توره لنډۍ (# ۵ انځور)

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)

٧:- د لنډۍ (# ۷ انځور)

٨:- د دوې سره مار، لټکه يا لنډۍ (# ۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ :- لنډی خپل خواړه خوري
(# ۱۰ انځور)

۹:- لنډی (# ۹ انځور)

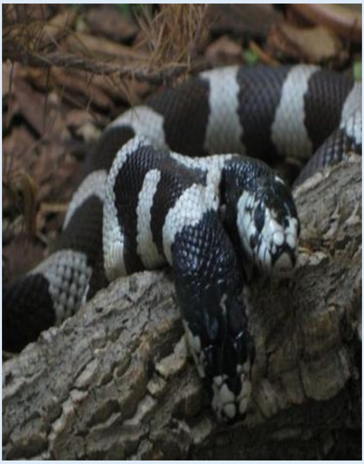

۱۲:- لنډی په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)

۱۱:- د لنډی ایکسري
(# ۱۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لېکه له یوه بنه پېیلي یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱٤:- ښکلي او خوږه لېکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لېکه له یوه بنه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۳ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو ځخه لکه ځنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وايي چې د لټکي سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ې او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم، ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډیو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه ییزو غړو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ای! ګـنو ژنـو میـرځمـنو
ځـنې له ځـنډو سـازوی خندا راځینه

د پورتنی لنډی ځپیز (ځپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د اېځو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي،: ټینګه , لهجه،: تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډی ځپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

ای! – ګه – نو- **ژه** + نو- میر – څه- **مه** + نو
څه – نې – له - **ځن** + ډو- سا – زه – **وی** + خـن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- **۸-** ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۶. ۵ د لنډی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسي) رغښت يي داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۶ د لنډۍ سپړنه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وايي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ څپې چې ,,او،، او ه
دفتنګونه دي په لومړۍ مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ څپې چې ,, نو،، او ,,
جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سیلابه یا
څپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱ . او۲ . یوه لنډۍ
٤. دفتنګونه او، ه، نو،جان
٥. ګڼ تورڅکی شین رنګ يې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې(سیلابونه)
   1 . مسره ۹ + ۲
   2 . مسره ۱۳+ ۲
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازټپوالی او لوړوالی خطونه
٩. نرانو ته منسوبې (اړوند)

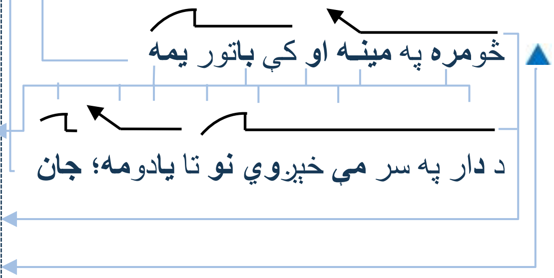

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډۍ ښېلوونکې نخښې

له پورتنیو ښېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابر وي داسي:

اې (ا). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (پېیړن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سری شېر یا پېیلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ښه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. ګړندۍ حمله کوي
٤. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
٦. اوږد عمر لري
۷. ښه غږ یا پشهاری کوي
۸. په حیراونکي ښه دې خوښ راځي چې وېویني
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوې د لېندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې څلور سترګې وي (هر څه رانه ویني)
۱٤. چالباز وېښتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پایښت و کړي
۱۵. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړې.
هرې ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ته ښه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنې چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېړنې نه لرې او ټپې، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، ښېلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پيدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، خوښي يې ځي، خفګان يې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پيدا شي بيا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په ياد راولي، ولس يې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ يا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو يې اړوي دا هم يوه د تسميې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثير د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
ياني که توري او ټوپکي ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بيا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرګندول چې رونبوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وايي چې رسول الله ص ګوته په يوه جنګ کې وينې شوي وه، وي ويل : ته يوه ګوته يې چې ويني شوي يې – تاته دا درد , تکليف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه يې چې دردونه وځغمئ، د الله عظيم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمئ، بدله او ثواب يې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژويو کې الله ج درد نه وی پيداکړی نو بل ژوی به يې څنګه پيدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې يوه مېرمن اميدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، ترې لرې يې ساتي، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عيبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېری روغتونونه د پېسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پيسې واخلي، د طبعي يا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره يې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی يا شپږمياشتينی اميدواری څخه پرې دردونه د الله په حکمت پيل کوي، چې څومره نهومياشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې يې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وايي او له يو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ويلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا څېړنه داسې ښودل شوې.

,, د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي یا کله چې ډېر خلاصېږي ښځې ډېره ورته ښه لرې، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اپلیزیبث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله څېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړي وه په سانتي باندې)

,, چې د لیتفت لابیا لږ تر لږه منځنی حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانتي اوږ، له ۰.۴ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه یې بیا له دې اندازې سره ۱.۹ سانتي اوږ، له ۰.۳ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د لیطفت لابیا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی یې ۲.۱ سانتي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه یې ۳.۵ سانتي اوږده او رنج یې له ۰.۸ -۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ایم. ډي.، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحی او کون غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د اوهایو سټیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د اېنګلېستان ژورنال د قابله ګۍ یوه زېږنتون کې یې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې یې ۵۷ کاله وه کړي ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ویجینا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

څېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

,, داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرلیک دی.،، مک فاډن ویلي دي. (زهرا بارنیس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې د ځانګړی برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په ټول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانتي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم پېنځوي. (اصزیف، غوره اندازه ګېري د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځیدنه یې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانتي کبنلی دی. (لېزبېټې، د سلامتیٰ ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي ,, سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربنتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړي ده،
,, (وایي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخیرت دی.،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وایي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزیز. ۱۳۹۱ لیږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى شعر يې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې د پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- درد پيدا کوي، ۲ :- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، ۳ :- خوښي له منځه وړي، ۴ :- خفګان ډېره وي، ۵ :- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶ :- انسان په دردونو اړوي، ۷ :- تاثير يې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸ :- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه، ۹ :- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي ځرګندوي چک چک کوي، ۱۰ :- تاثير يې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي،۱۱ :- غم ډېر وي، ۱۲ :- د انسان سپيني تختوي، ۱۳ :- ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي، ۱۵ :- کړو زياتوي، ۱۶ :- د ټپ باندنى برخه کوچنى وي او د ټپ دننى برخې ريښه اوږده وي، ۱۷ :- انسان رنځور وي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه يې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ نه دې، بېلوالى يې پرهمدې ځانګړيو ځانګېړنو کې دى.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسى کلا ولسوالى، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱٦ ,Roshan BTS site HLM ۰۱۲ د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

,, دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې يې سهار کې و وينمه ,,
(صفى الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړى).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۲ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۷:- د رنځور یار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱-
۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴
(# ۱۵ انځور)

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،
(٦٨٨٢٩ wounds).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټپ له یوه بنه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټپه وایي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دې. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. ۷ د ټپې تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وۍ یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پېبلې (پېیړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداینت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښېلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یاني داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ یــار په ولاړه کـړیکه و کـړه
تبر شـوی عمر په ډالرو نه راځینه

د پورتنی ټپي څپیز (څپه، سیلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable‹‹ د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه ، چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښیي،: ټینګه ، لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا ، ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ‹‹) جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپي څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

یار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تبر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپي ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپي سپړنه

اپنځری اوستاد (د هیواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وایي:

د دي ټپي سپړنه
لومړی مسره ۱+ ۹= ۱۰ ځپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دی په لومړی مسره کې.
دوییمه مسره ۱۳ = ۱۳ ځپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سیلابه یا ځپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

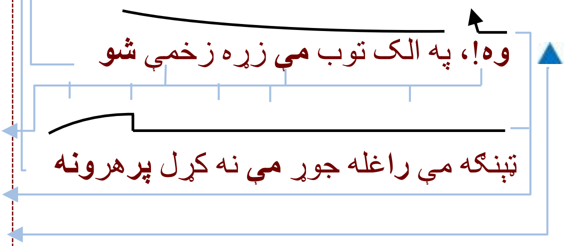

۱. لومړی مسره
۲. دوییمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټپه
۴. دفتنګونه ,, وه!،،
۵. ځیګري رنګ یي د رنګ ښکاروندی دی.
۶. ځپې (سیلابونه)
   1. مسره ۹ + ۱
   2. مسره ۱۳
۷. زورنه (ځجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
۹. نرانو ته منسوبي (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما ځېرنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نوموليږ وه، چې دې پښتو شېر یا پېيلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. درد پیدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
٤. خفګان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
٦. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې
۹. کېږي، خو لیدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړني په انسان کوي، بېواکه خوښحالي ځرګندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر یې د انسان رنګ پړک زېړ اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱٤. د انسان سپیني تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي
۱٦. کړو زیاتوي
۱۷. د ټپ باندنی برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننی برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټیکۍ

روڼ بوړوم چې داسې مې کښلې وو، د ټیکۍ له پاره، ټیکۍ ښه برابر، سم پوره، ټیک، سم سیې ته وایي چې یوازې د ناوې ستاینه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او یا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناویتوب په شپه یې ټولې پېغلې یا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر څخه د یوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي یې درناوی کوي، د دې د باچایي ورځ یې بولې، تازه ګلونه یې په سر کړي، ګردۍ او نیمۍ کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سینګار یې شوی وي، ټولې ملګرې یې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه یې ښه باربر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچاپېره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شیان ډېر تاثیر اچوي، د ابولبشر زوزات ټول یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې یوازې کوژده شوې او مېروښه پېغلې وي. انجونې، بې مېروښه او سترې مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیکۍ له یوه ښه پېیلې سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ویل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېړنې یې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له ببولالو یې تو پیر په سم برابروالي او کوشنیوالي د پېیلي یا شعر کې دی.
,, هغه شی چې ښه برابر وي؛ یا سم برابر ته وایي؛ چې ډېری یې مېرمنې په ښادیو کې وایي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ یوه یوه ټیکۍ ورته وایي؛ د ناوې تعریف په کې کوي او د همغې دایرې د وینا برابرې وي.،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیبله یې د ټیکی په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایي، د تولو پام د ناوې ناویتوب درناوي ته چې په همغه شیبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. تولې څنګېرنې یې د ښادی د دې شیبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیکی ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د تولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمټې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لرې، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې ټینګ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وایي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بنه یې پیغلې وایي، ۱۲:- په ګډه یې وایي سره، ۱۳:- پیغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالېږي،۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډی، ټپې او مصری چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پیژنئ. چې دا ټیکی دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډی، ټپې او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنې کې دی.
لکه دا لا ندې زما ټیکی چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدې کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیکی ده، زه نر یم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلې وي او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په ښادی کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پیغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، همغه پیغله یې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځایه څخه ټیکی اچوي، په دې ټیکی سره ناوې هم خوشحالېږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالېږي او بیا یې له واده ورسته هم وایي، چې هغې پلانکی مېرمنې ښه ټیکی د بیستانکی له پاره هم و ویشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیکی د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وایي لکه لاندې ټیکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يې بوغان راباندې پلوري
زه پيرودونکي د ابې د ګسټ ګل يمه ،،
(صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدى کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړى).

۸. ۲ د ټيکى د چارپېريال انځورونه:

دا لاندې د ټيکى چارپېريال انځور لړ استازيتوب کوي، د لغمان مخکېنى ولسوالى نورستان انځور دى. زموږ د ټيکى يو سم برابر محيط انځور په لاس راکوي.

۱۸:- د نورستانى مېرمنو د واده انځور دى، چې د ټيکى چارپېريال انځور وي. روڼ بوږم چې داسي مي و کبنل د ټيکى يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندى دى، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بنه پيبلي شعر سره تشبع کړى دى. چې ورته ټيکى وايي، او ټولي ځنګېرنې يې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتيوا او د نورستانى مېرمنو د ګډي نڅا انځور ,, پيرو مرندي، ايتالياوى دره ګرځندوى په کافرستان کې، د انسان پېژندني دوره او د توکم پيژندني موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرندي، ۱۹۶۸ زيږدى، ۱۴۱ چوپړى)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ .۸ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکی هغه دوې سرې پیېلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پیېله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکی د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکی توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکی باید د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکی د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پیېله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکی په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکیو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکی لومړی مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکی د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسیږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ نـاوی رو، رو کـدم اخلـه

د ولـس پېغلـې پــه کتــار درسره ځینـه

د پورتنی ټیکی ځپیز (ځپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېځو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توری په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښهيي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټيکی ځپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

نا – وی – رو- **رو** + که- دم – ا- **خه** + له
د – و – لس - **پېغ** + لې- په – که – **تا** ر + در - سه–ره- **ځي** + نه

۱ـ ۲ـ ۳ـ ۴ـ ۵ـ ۶ـ ۷ـ ۸ـ ۹

۱۰ـ ۱۱ـ ۱۲ـ ۱۳ـ ۱۴ـ ۱۵ـ ۱۶ـ ۱۷ـ ۱۸ـ ۱۹ـ ۲۰ـ ۲۱ـ ۲۲

۸. ۵ د ټيکی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۶ د ټیکی سپړنه

د دې ټیکی سپړنه
لومړی مسره ۹= ۹خپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړی مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ خپې دلته ټوله ټیکی ۲۲ سیلابه یا خپې شوي ده،

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټیکی
٤. دفتنګونه نه لري
٥. بادامي رنګ یي د رنګ شکاروندی دی.
٦. خپې (سیلابونه)
   1 . مسره ۹
   2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازټیوالی او لوړوالی خطونه
۹. شځو ته منسوبي (اړوند)

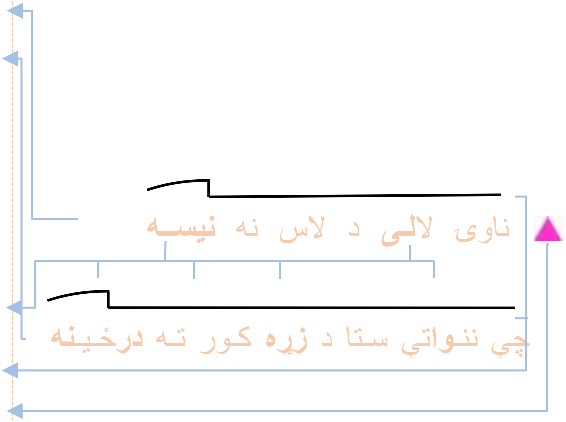

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. ٧ د ټيکۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله يې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر يا پيپله ټيک، رتې رمتې يا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شپېو او چارپېريال کې ويل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې يې د بنادۍ د دې شپېو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي او همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتيا ته اړوي
٣. رتې رمتې وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثير لري
٦. ډېر پام د وګړيو (خلکو) ورته اوړي
٧. تر ډېره ستايل کېږي
٨. تاثير يې ټينګ وي
٩. مېرمنې يې ډېرې وايي
١٠. په ودونو کې ډېرې ليکل کېږي، اورول کېږي او يادول کېږي
١١. د پال په بڼه يې پيغلې وايي
١٢. په ګډه يې وايي سره
١٣. پيغلو لاسونه سره يوې تر بلې ورکړي وي ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاينه په کې وي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ بڼه غوږ ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېريال زوکړې خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانګړيو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. تې (ت): مصرۍ

مصرۍ يا مصره، د مصرۍ تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړي، په خپله ګټه يې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصرۍ پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پيدا کړی يې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خورې او و څښې او ارام کېښنې په جنت کې.

همدغه يوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. يوه څه شيان يې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه داني وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ۱:- توره تېږه يا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کونج کې ايښې ده، په منځ کې سورې لري۲:- جنت د ګلونو يا ونو پاڼې ۳:- ټوکان يا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه يا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېړۍ ونه ۷:- سندان يا يوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ۸:- تبر يا څټک ۹:- چمټا يا چې د ګرم شيانو نيولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دين، ۲۰۰۶م کال، ۴۷چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېرنو ترې ګټه واخلي. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتيا پيدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتيا لومړی مصريانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره يا سوارډ يې جوړ کړه، داسې نور جنګي زربيي اساب يې ساز کړي دي، زموږ يې تورې يا مصرۍ سره کار دی، چې په پيل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې يې تېرې او په پای کې لرګېنه برخه درلودله، لومړی له ميسو، چې بيا له جستو يا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتيا يې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه يې جوړه کړه چې د مصريانو ۱۹ کورنۍ پورې اړه درلوده. ,, د خيفيش يا د خوفيش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کبنتۍ کې هم وه، چې ۷۵ سانتې اوږده وه چې ۱۳ پېړۍ له ميلاده (نن څخه وړاندې ۳,۷۱۷ کاله) وړاندې، همدغه لومړی د اوسپنو د جوړولو تخنيک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ۲۰۰۹ م کال).

,, د اسلام دين لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر دربوو پورې ايله شتون ولري، چې ويل کېږي، زموږ د پيغمبر حبيب الله، محمد رسول الله ص ده، بيا هر خليف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالۍ کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندي ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بییه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بییه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بییه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عمانې، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوځ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې ببلچې، رمبې، سپاره، ښابښۍ، کلنګه، باد دکۍ، غالبېل، چجج، ژغونډۍ، اوبه تېټۍ، ننداري ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې اېښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوځ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږي او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوېښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایست خو یوسف ع، سارا بي بي، د ایوب ع مېرمن دوی خو هم مصریان وو، بې کچې ښایسته دي، په ټوله دنیا کې، داسې ښایسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره ښایسته پیدا کړي دي، چې خپله به و وایئ چې دا د الله ج ملاییکې به څومره ښایسته وي.

په لومړي وار سره مصریانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پېرو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاویه یې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

دامې کره لاندې زما څېړنې داسې سپینې ته باستلي و، لکه څنګه چې پیټري وایي ,, تاریخ لیکونکی وایي په نږدو لرغونو جګړو کې چې، مصریانو په میدیترانې د جګړو لړۍ پیل کړې، ډېره تکتیکي جګړې یې کولې او جګړه یې له کیروس او کرو یسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېندیانو ویل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې تورې یې تر پښو رسېدې، تر اړخو به یې تړلې وې، اوسپنیزې د تن زرې یې اغوستې وې او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي یا د دود تر سره کولو ورځ یې وي... ،، (پیټري، د مصریانو تاریخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلې لیکي څخه راواخلم.

,, مصرۍ ته مصره هم وایي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پیاوړې توره به په مصر کې جوړیدله. نو د مصرۍ تورې شهرت ډېر زیات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډۍ بنې یې هم لرلې، نو د مصرۍ تا ثیر او ښکلا یې د مصرۍ تورې سره تشبیه کړي.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما ځېرنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پيبله (پېران، اشلوک، شېر يا شعر) يې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پيبلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ډېرې ښايسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستې برخه يې لنډه او دوېيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) يې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثير کوي، ۴:- انسان په يوه وار له منځه وړي، ۵:- يوه وار يې سړي ته بس دی، ۶:- بېلابېلې بڼې لري، ۷:- درې خواوې يې سړی پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کرېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې ځېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غوندې جوړونکی يې معلوم نه دی، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زورورې دي، ۱۶:- په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کيږي، ۱۷:- د ننداړو شيان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دی، ۲۰:- په مينه ساتل کيږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرۍ تورې، ۲۳:- د مېرمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي، ۲۴:- درندې دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول يې ګران دی، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- ننداړ چيانو ته يوه ابلاغ وي، ۲۹:- مينه ناکې وي، انسان مينه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باريکۍ او مينه جوړيږي، ۳۱:- په خپل ځای کې کارول کيږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړې.

هرې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېرنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نيسئ، پام ورته و کړئ، نو بيا يې پېژنئ. چې دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې، ټيکۍ نه دي، بېلوالې يې پر همدې ځانګړو ځانګېړنو کې دی.
,, لکه دا لاندې زما مصرۍ چې د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېيمه کوټه کې د لېږدي کال ,pm ۱۰:۰۰ ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپينه ږيره سودايي يې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ړبنه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصری تاثیر همدومره ډېر دی. چې سړی یې پرې غوځ کړی هم وي، خو توره لا په وینو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وینې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصری به ایله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټیک ژهن زوکړه وي، خو پورتنی ټولي ځاګېړني د مصری لري، نو ځکه ورته مصری وایو او مصری یې بولو. انسان چې زوړ شي باید د هر څه نه د کورنی ژغورونکی وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپین ږېرې ښخه الله ج حیا کوي، ځکه ټول عمر یې اسلام دین کې تېر کړی وي، په سپین ږیریتوب کې باید ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړی ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنیا او اخیرت بریا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د میني ارتباط پیدا کوي، یوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو یې تن لېرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې یې لېړ ځي، همغه وي او ږبن وي.

۹. ۲ د مصری انځورونه:

دا لاندې د مصری یو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۹:- ډاګیر ـ سره زرو- له یوآر ښخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن ښخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. (# ۱۹ انځور)

۲۰:- لوریستان ـ اوسپنېزه- ژیرو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن ښخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور)

۲۱:- ویسیکس- رافیيار – تیستوډ - همفیشیري مصری. (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)

۲۵:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور)

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوړم چې داسي مي و کېنل د مصرۍ یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بڼه پیبلي (پیران، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبي کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولي ځنګېرني یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، تېو، تیکیو او مصرۍیو انګړ

ځېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

۲٦:- یو آر ـ سیمپټار ـ د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور)

۲۷:- ډاګیر ـ د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موتي مصرۍ) (# ۲۷ انځور)

۲۸:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور)

۲۹:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)

۳۰:- مى سینین ـ ډاګېر ـ د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور)

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور)

۳۲:- د لیکاڼي یا کلم په بڼه ځو خورې مصرۍ. (# ۳۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۳ د مصرۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وۍ یا ویکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ په خپلـې ژمنـې ټینګار و کړه

ولـس جرګـې به ننواتـې درلـېږمه

د پورتنۍ مصرۍ څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه یي،: ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

په – خپ – لې- **ژ** مه+ نې- ټین – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- ۴- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹

۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:

الف. ______________

____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصرۍ سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالحادي (قاري لغمانی) اوستاد او سيد احمد اوستاد وايي:

د دي مصرۍ سپړنه
لومړۍ مسره ۱+ ۹= ۱۰ځپې چي ,, وه!،، دفتنګ
دی په لومړۍ مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ ځپې دلته تولـه ټپه ۲۳
سيلابه يا ځپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن
دود دي.

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېيمه مسره
۳. ۱.او۲ . يوه مصرۍ
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. تت نصواري يې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. ځپې (سيلابونه)
   1 . مسره ۹ + ۱
   2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالي او لوړوالي خطونه
۹. نرانو ته منسوبي (اړوند)

وه!؛ له دي خواږه اواز د **زار شمه**
وايي خو **ته** خو مزه **ماته** راکوينه

▲ الکه **تورې** جامې **و کړه**
تورې **جامې** درسره **ډېرې** خوند **کوينه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۹ د مصرۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله يې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سري شعر يا پيېلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

١. ډېرې ښايسته وي
٢. ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستې برخه يې لنډه او دوېيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) يې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
٣. ډېر ژر تاثير کوي
٤. انسان په يوه وار له منځه وړي
٥. يوه وار يې سړي ته بس دی
٦. بېلابېلې بڼې لري
٧. درې خواوې يې سړی پرې کوي
٨. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
٩. ډېرې لرغونې دي
١٠. لرغونې اندازه کړل شوي
١١. لرغونې ځېړل شوي
١٢. د مصر هرمو غوندې جوړونکی يې معلوم نه دی
١٣. لکه هرم پوره برابر شکل لرې چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
١٤. زوروري دي
١٥. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
١٦. د ننداړو شيان دي
١٧. وهم لري
١٨. زور دی
١٩. په مينه ساتل کېږي
٢٠. تل انسان سره وي
٢١. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېړمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکې دي
۲۳. درندې دي
۲٤. سختې دي
۲۵. جوړول یې ګران دي
۲٦. ډېر ارزښت لري
۲۷. نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي
۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کیږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کیږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګړنې و درلودلې. ښه غور ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پېيلو (پېرانو، اشلوکو، شپږونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا يوه ډېر پيچلی او دروند کار دی، ډېرې درنې، ستړې پوهې ځيرکتيا، غښتلتيا، سپېځلتيا او بېلوالې د رنګونو ته اړتيا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمې تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، ځرګندوالي، څه رنګوالي (کوالتي)، څرنګوالي (کومه بڼه) ته اړتيا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجينيري په نړوال ښکاروندي کې يا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National Cods Electrical)

۱. ۱. اې (ا). سپين: د سوړ (منفي يا يخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانيو دننه سپين برېښنايي پرې او سپينه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پرې يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځيګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتيا او دوهيم فاز رنګ دی (دوهيم ګرم پرې، يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوهيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، دوهيم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنيون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانيو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کېږي او اړينه ده چې ببېرني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. تې (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېړ؛ نږدې او درېیم فاز رنګ دی (درېیم ګرم پړی یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، درېیم فاز رنګ په خورین رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ٥. تې (ټ). تور: د سوبې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نیوټرل یا یخ) کیبل یا لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کیبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، د سوړ کیبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنایي پړي یا کیبلونه د ودانیو نه باندې یا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جې (ج). شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ هوساینې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي یا کیبل شین - ژېړ رنګ هم لري. په شین رنګ کې ژېړې لیکې. لکه د زیبرا یا برګ افریکایي خره تورې او سپینې کرښې چې یوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د میخانیکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کیمیاوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خودیتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اینجینېرانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مدیریت ټاپې او لیبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سرکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپین: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سوبې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتیا رنګ دی.، تور: د سوبې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ او هوساینې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. د هنر او ادبیاتو، ټولنېزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کې راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله لیکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدین رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ,, د ادبیاتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مې څلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد یې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ایران کې کړې وې.

هغه ویل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې بڼه دي:
۱. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګنوکی رنګ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښني؛ پېښماني رنګ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپین: او ۵. شین: د سپېڅلتیا؛ زرغونتوب او رښتینولي رنګ دی. له دغو ټولو پېنځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنیا کې دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړې درته په لاس راځي.

٤. د زده کړیالۍ په دوران د کابل پولي تخنیک پوهنتون د برېښنا اېنجینېري د الکټرونیکس ښوونکي الله بخښلې پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کې له خپل لوستلیکي څخه راته داسې ویلې وو.

زما په یادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره یوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه یا د رنګونو تشخیص کې و کړه، ټولو ټولګیوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنیار محمد رحمت الله تنها د دې سرلیک لاندې: موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له البډه بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ ګرینویچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ - ۲۵ لیندۍ ۱۳۹۱ لېږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

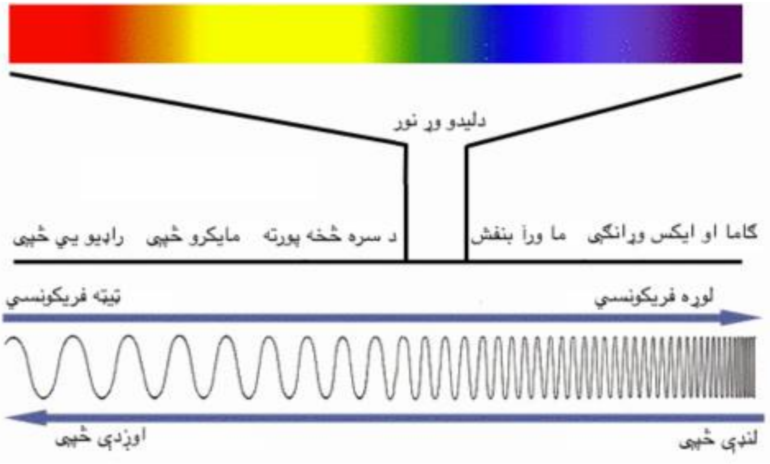

۳.۱۰ روښنايي يا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور يا رڼا يوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فريکونسۍ لرونکو الکترو مقناطيسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټيټې فريکونسۍ او لنډې څپې لوړې فريکونسۍ لري. فريکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فريکونسي زياته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترومقناطيسي څپو طيف چې د څپو د اوږدوالي مقياس دی له مثبت لايتنهايي څخه پيل او تر منفي لايتنهايي پورې رسېږي چې په دغه طيف کې د ليدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مايکرو مېترو پورې رسېږي. د ليدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پيل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقيقت کې بې رنګه دی خو کله چې د ليدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځينې رنګونه جذبوي او ځينې هم منعکسوي چې د دې عمليې په ترڅ کې موږ شيان رنګين وينو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه يوه ځانګړې رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وينو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د ليدو وړ نور وربانديې ولګېږي نو د نور د شين رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شين بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسېږي او په پايله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تیاره دی او هیڅ رنګ نه لري، سپین شي ته یوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په ربښت کې موجود نه دی مانا سپین رنګ قایل یوه خو په حکیکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنګي شیان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په یوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخیص کولای او موږ شی بې رنګه وینو.

همدا راز تور رنګي شیان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته یې را و لیږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکیکت کې تور رنګ هم ربښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه یې دا ده چې لمر د سهار او مازدیګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازدیګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځینې بخرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې موږ ته لمر سور ښکارېږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه یي چې زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لیږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلي پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب چې دا و ویل: زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څپې او خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لیږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حیواناتو کې خر هغه حیوان دی چې د رنګونو تشخیص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه یې څو وراړې غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروړې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ویل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې یې ښې سترې عدسیې هم لري، چې په پټو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و ویني نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکیکت دی. که خره د رنګونو تشخیص نه شو کولی نو ولې، بیا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل یا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګیوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنیا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتیا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ یوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلګه یې: کله چې پر کشونو یا سړکونو موټر بیا یو؛ په سړک کې د هرو شپږ مېترو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسې اوړې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپینې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځې په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېړه رڼا راښیي چې پام او توجو کوه، په منځ کې لیکې سپینه رڼا رالیږي چې بې خنده دی، خو پام به د سړک نورو لیکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور یا بل لاس ته بیا سره رڼا را لیږي چې موږ ته وایي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې یا به بل موټر تېرېږي او یا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې لیکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه يې: د ژوندی برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پاڼه کي کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسيدو مو په ۰.۰۳ سانيو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکی سره پوهه راکوي.

٦. ما د افغانستان په لس کلنه د انجينيري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننۍيو او باندنۍيو سترو کمپنۍيو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سايټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنيتي قوماندانۍيو، ۵ سرحدي ليواګانو، ۵ د ملي پوځ ستري ليواګانو، په پرتو ودانۍيو لکه: سړکونو، هوايي ليکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ويلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانۍيوکي لکه: په خونو، ودانۍيو، بارکونو، پارکونو، پخلنځيو، روغتونونو، سترو پخلنځيو، د اوروژنې ودانۍيو، ساتونکو څلۍيو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانۍيو، وريا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځيونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لويانو اوباندنۍيو مشاورينو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

٧. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منده او څه په دمه. لکه دا لاندې.

٧. ١. په پينځه کلنه د ډيپلوم په انجينيري دوره کې ټول لوستليکي.

٧. ٢. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستليکي.

٧. ٣. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ اداري بېلابېل ښکاروندي چي ځينې يې کټ مټ له انګليسي کاپي فسټ کړي دي، په زرو پاڼو کې د څېړکو او سرليکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ يوه ثانيه به يې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکې هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېبلونو او لينونو ټول ښکاروندی به يې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به يې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردی ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. دغه ۴۰ لاندېني پېښې والو ښکاروندو ښه ښایسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منده او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو يا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام علیکم ویل.!؟

۸. ۱. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

۸. ۲. National Institute of Building Sciences (NIBS);

۸. ۳. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

۸. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

۸. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

۸. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

۸. ۷. American Water Works Association (AWWA);

۸. ۸. American Concrete Institute (ACI);

۸. ۹. International Building Code (IBC);

۸. ۱۰. National Fire Protection Association (NFPA);

۸. ۱۱. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

۸. ۱۲. American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

۸. ۱۳. United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲۴. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲۵. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۲۶. International Mine Action Standards latest edition;

۸. ۲۷. TM ٥-٨٠٢-١ Economic Studies;

۸. ۲۸. TM ٥-٨٠٥-٤ Noise and Vibration;

۸. ۲۹. TM ٥-٨١١-١ Electrical Power Supply and Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V٤،٠

۸. ۳۰. ACI ٣١٨ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

۸. ۳۱. ACI ٥٣٠/ASCE ٥/TMS ٤٠٢ Building Code Requirements for Masonry Structures;

۸. ۳۲. AISC ٣٤١ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ١, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۳. AISC ٣٦٠ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳٤. ASCE ٧ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

۸. ۳٥. ASTM American Society for Testing and Materials;

۸. ۳٦. ASTM-D-١٥٨٦ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

۸. ۳۷. ASTM-D-٥٢٩٩ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱٫۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government to edit specifications for sponsored software used government contracts;

۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنۍیو اته ګڼه لړونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پېیلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښایي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ایفون د کمپنۍ د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپین، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، خمکن او د سپینو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکیې د ختو کمپنۍ رنګونه چې ټولې نړۍ ته ښې ختې تیار وي، چې د ختو رنګونه یې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هڅوځی لري. په هر علمي تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، ځرګندوالي، څه رنګوالي او څرنګوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پېیلو د رنګونو څېره

لاندې د پښتو پېیلو پینځه څلوېښتو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پېیلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لېږدي کې وندی بوږولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پېیلو رښت څرګندونه کوي.

څېره ۱ . ۲ . ۱ پینځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ٤ څېره ۱. ۲. ۱ پينځه څلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته ټپلا ټپلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لپرديز لمريز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ يو د رنګونو ښکاروندی: ګڼ تورڅکی شين رنګ دی.
اسماني رنګی هرم يې نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

۲۶	لنډۍ	ګڼ تورڅکی شين	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ٥٦, Blue:۸٦

▲ ای! ګـنـو ژنـو ميرڅمنو
څـنې لـه څـنـډو سـازوی خـنـدا راځينه

۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی

د ټپې د رنګونو ښکاروندی: ځيګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم يې نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

۲۷	ټپې	ځيګري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰

▲ راځـه وصال ته غـاړه کېږدو
نور لـه هـجرانه تـوبــګاره شـوم مينه

۱۰. ۵ ټيکۍ د رنګ ښکاروندی

د ټيکۍ د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم يې ميرمنو ته د منسوبتيا نښه ده.

۲۸	ټيکۍ	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲٥۱, Green: ۲۲۹, Blue:۲۱٤

▲ بدۍ ملـګرې دې خوشحاله
واده د ستا دی ژړا دوی د دروغـو کرينـه

۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګی هرم يې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۹	مصرۍ	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤١

▲ د اسلام رنګــه دې کړه بـده
ساډۍ سوډې امامـه څه دې و ستایمه

۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوړولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنګونو ښکاروندي لښتیلیک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی لیک غوره کړئ یا سلیک کړئ، بیا د لیک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزۍ په لومړي ابېخي اې ترې لاندې رنګ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) تولې ټاکلې سلنې کښه و کښئ او وي غواړئ (OK).

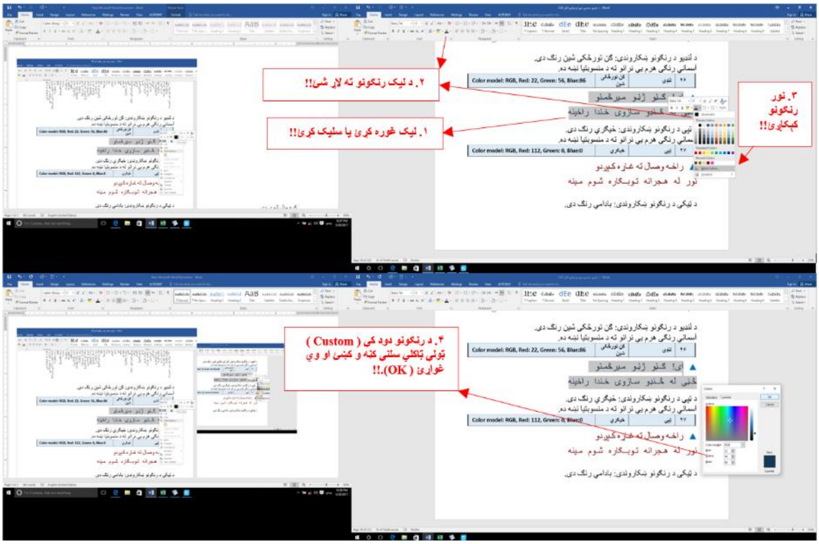

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ۸ د پښتو پيپلو د رنګونو لښتيليک

جدول ۱. ۲. ۱ پينځه څلوپښتو پښتو پيپلو (پيرانو، اشلوکو شېرونو يا شعرونو) او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال			
ګڼه	د شعرونو نوم:	د رنګونو ښکاروندي	Color code:
۱	غزل او بولونه يي	سور	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:۰
۲	آزاد شعر او بولونه يي	سپين	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵
۳	اډانه(انځور يا ادبی طرحه)	خړ	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue:۵۱
۴	آزاده منظومه	ټيټ خمکن	Color model: RGB, Red: ۲٤۲, Green: ۲٤۲, Blue:۲٤۲
۵	قطعه	پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۱۱٦, Blue:۸۳
۶	بولـله (قصيده)	تت پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue:۱۵۹
۷	مستزاد	خړ	Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳
۸	ترجيع بند	ډېر خړ	Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵٦, Blue:۵٦
۹	ترکيب بند	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱
۱۰	تول قافيز	تت پسته يي	Color model: RGB, Red: ۲۲٦, Green: ۲٤۰, Blue:۲۱۷
۱۱	دويزه (مثنوي)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰٦, Blue:۲۰٦
۱۲	يوييز (تک بيتونه)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷
۱۳	دريز (مثلث)	لږ تت خړ	Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱
۱۴	څلوريز (مربع)	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷
۱۵	پينځه ييز (مخمس)	خړنګی	Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹
۱۶	شپږيز (مسدس)	لږ خړنګی	Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤
۱۷	اوه يز (مسبع)	ډېر خړنګی	Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳
۱۸	اته ييز (مثمن)	تور ته نږدې خړنګی	Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤
۱۹	لسيز (معشر)	خړځکی	Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰
۲۰	څلوريزه(رباعي)	لږ تت پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸۵
۲۱	مقام	نيلي	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green:۱۰۲, Blue:۲۵۵
۲۲	چاربيته	پسته يي	Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	لوبه	تېز شپېتلي شین	Color model: RGB, Red:٥١, Green: ١٠٢, Blue:٠
۲۴	بدله	اناري	Color model: RGB, Red: ٢٠٤, Green: ٠, Blue:١٠٢
۲۵	داستان	سپین څکی ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢٢٥, Blue:٢٠٤
۲۶	لنډۍ	ګڼ تورڅکی شین	Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦
۲۷	ټپې	خیګري	Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠
۲۸	ټیکی	بادامي	Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤
۲۹	مصرۍ	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١
۳۰	انکی (چغیان)	فیروزه یي	Color model: RGB, Red: ٠, Green:٢٥٥, Blue:٢٥٥
۳۱	بګتۍ	تېز نیلي	Color model: RGB, Red:٥١, Green: ٥١, Blue:٢٠٤
۳۲	نیمکۍ (سروکی ، پام)	تت اسماني	Color model: RGB, Red: ١٥٧, Green:١٩٥, Blue:٢٣٠
۳۳	پارکۍ	پوخي	Color model: RGB, Red: ٠, Green:٦٢, Blue:٠
۳۴	کاکړۍ	ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢١٦, Blue:٥١
۳۵	کیسی (شبې)	بنجاني	Color model: RGB, Red: ٢٥٣, Green: ٥١, Blue:٢٥٥
۳۶	ایزي	شپېتلي	Color model: RGB, Red: ٠, Green: ١٥٣, Blue:٠
۳۷	د ښادۍ ناري	تت غوځاني	Color model: RGB, Red: ١٩٧, Green:٩٠, Blue:١٧
۳۸	د نکلونو غړونه	اوبښ رنګه	Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٤٤, Blue:٠
۳۹	د آتڼ ناري	اېره يي	Color model: RGB, Red: ١٣٢, Green: ١٥١, Blue:١٧٦
۴۰	بابولالي	ګلابي	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٠٢, Blue:٢٥٥
۴۱	د ورومشاعرې	تېز ګلابي	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٥١, Blue:١٥٣
۴۲	منظوم فالونه	غوځاني	Color model: RGB, Red: ١٠٧, Green: ٧١, Blue:٣٥
۴۳	تاریخي ناري	پیکه شپېتلي شین	Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ٢٥٥, Blue:١٠٢
۴۴	دمروتو کسرونه	تېز اېره يي	Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ١٠٢, Blue: ١٥٣
۴۵	منظوم نکلونه	تت ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٢٥, Blue:٠
۴۶	۱۶۰ بېلا بېل نور شعرونه	شین	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue:٤٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتيا کوي. نبغ د دوی نظرونه به په لړ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوی لاندې ويلي ,, د دوی لومړی مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډی،... . ټپه، ټيکی او مصری پښتله يا قافيه نه لري، خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه يا ترنګتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډی،... . ټپه، ټيکی او مصری بايد د زور,, ه ،، په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ يې نيمګړی پاتې کېږي.

لنډی،... . ټپه، ټيکی او مصری د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډی،... . ټپه، ټيکی او مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډی،... . ټپه، ټيکی او مصری باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، ياني دا چې د هرې لنډی،... . ټپه، ټيکی او مصری لومړی مسره بايد ۹، او دوېيمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډی،... . ټپه، ټيکی او مصری د لومړی څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دوولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډی څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:,, دلته يې – د څپو ځای او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړی مسره کې دوې څپې دي، په دوېيمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټېټوالی او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعری ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقی له څپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او ځرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېوو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، پښتو لیکوالو بیا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوږه شپیلی، بدیع و بیان، لیتکی، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعرۍ د ځانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمړنی لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګیزې (مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبنیو ازمېښتونو په رڼا کې یې ،، پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو دریو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورۍ راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتی هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغوني پر موضع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ،، شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تیورۍ او منځپانګه باندې یوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمني شاعرۍ تک و برید په ګوته کوي. (د یون د پوهنیارۍ د علمي ردبې لیکي باندې د محمد آصف صمیم د نمانځنې یادونې۱۳۷۷، ۱،۱لیږدی)،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، د لنډیو، ... . ټپو، ټیکیو او مصریو بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دوېیمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سلابل څپه راځي.
څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ، ... . ټپې، ټیکی او مصرۍ لومړۍ او دوېیم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که – په – می – **وند** + کې ـ شه – هید – **نه** + شوی
خدای – ږو – لا – **له** + یه – بې – نن – **ګۍ** + ته – دې – ساـ **تي**ـ + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو په څپو کې توپیر راځي او کله له داسي هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدی کال)

,, څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواك وی او یا له یوه خپلواك او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځايي ډول له خولي څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې څپې لري، چې لومړی ,ا، یوه څپه یوه خپلواك غږ دی او دوییمه ,با، بله څپه ده، چې له یوه بېواك ,ب، اویوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواك اواز د څپې زړی یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وایي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = ά́bά́، زه = zə، ته = tə، بیا = byά́... .

۱۱. ۲ بې (ب). تړلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواك اواز پای ته رسېدلي وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kαt، خپل = xpəl... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او تړلې څپه د پښتو پیېلو د هرې مسرې (بند، کړی یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانۍ تول ګڼه څپې په لاس را کوي او څپېز مېچې روغه سپینې ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګي شننه

ما ته په دي سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېځي ,, ه ،، په لاس راغله چي (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چي ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګي ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانبسودې، ,ه، وایو) چي د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځي ده. لاندي نادره ځانګېړنې لري.

۱. په دې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ د ریسرچ پاڼې (د ځېړنې چوپړي) کې د ,, ه ،، ابېځي ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره ,, ه ،، ابېځي راغلې وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېلیونه تنه نفوس لري، چې له پینځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د ,, ه ،، ابېځي راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېځی هم د ,, ه ،، ابېځي ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وۍ یا وییکي لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د ,, ه ،، ابېځي شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پیبلي (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د ,, ه ،، ابېځي باندې پښبله (قافیبه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د ,, ه ،، ابېځي د هرې وییکي له بېل بېل ابېځي و منو نو د ,, ه ،، ابېځي په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییې پښبلې کې د ,, ه ،، ابېځي لړ ده. یا قافیي دي چې د ه ردیف لري. لړ (ردیف) داسي تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وۍ) او ابېځي چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

٥. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ یوازې د ,, ه ،، ابېځی په پای کې وار په ورار ترېښتې راځي. سندریزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د , ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي يا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پيل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاينو يا واکيولونو څخه د سر پای، د پوندو له پيل څخه زور را اخلې او له خولې څخه باندې وزې، عملې بڼه يې:
تاسو په خپله د , ه ، ابېڅې و وايئ؟ پينځه وارې , ه ، و وايئ. لکه : هې بيا يې و وايئ , ه ، هې
تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د , ه ، له پاره يې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې , ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره يې تو پير و شي. خود به په دې کوشنۍ هې , ه ، کې دومره بډايه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکيولونو، زړه، ټټر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مينه تاثير په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را څرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګڼلي، خوږې، غښتلې، پياوړې، سپېڅلې او څرګندې... . دي.

زموږ نيکونو ورته داسي غږېز ابېڅی سته ټاکلې ده. چې په پای د هر يوې لنډې، ټپې، ټيکی او مصرۍ کې راځي.
د دنيا په ټولو ژبو کې ځکه دومره خوږ او پياوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خوږ تاثير د دې بڼه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت يا غږی يې روغ دی. لکه د
(امريکايانو ريم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

٧. په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ , ه ، د دوبيمې مسرې يا نيم بيت پای کې، يا وروستاړی يې د څرکنده هې , ه ، لکه: غرمه، سترګه، پاڼه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنډه، څېرمه... .
او زورکی , ه ، : چاړه، وياله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نيکه، پسه، ليوه، خوله، کولمه، پينځه، اېنده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګڼه شتون لري. یوازې د هي , ه ، ابېڅی په پای کې وار په وار ترېښتې راځي. سندرېیزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري غږلرونکې هې , ه ، راوړل کېږي. لکه:

۷. ۱. ونه - :waná (څرګند واو یا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ینه - :iná (څرګنده یې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه او ینه.

۷. ۳. زوزکی - :ná (نون زور و لري یا رښتې پښبلې هې ,, ه ،، څخه مخکې ابېڅه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má) maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ٥. زورکی , ه یا ــه :، xpalə, maɣolə, xwalə, tralə) ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دړه،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زورواله هې (زور) , ه یا ــه :، ará, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری کې کوشنی , ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاړی یې د څرکنده , ه ،   په الف یا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف یا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د , ه ، رغښت بیا له ګېډې یا نس څخه پیل کېږي. چې , ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کېږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې څپه، سېلاب، هجا (سیلیبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګنې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګنې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کښل، کټمل، غوږګه، اوبږۍ، دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج، ډیبک، بوږم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپېزه یا درې سیلابېزه: غوراسکی، میرځمن، ایللی (سپین رنګه بوټی دی، چې دنیا (ګشنېز) ته ورته پانې کوي)، نارکبل، باړه(با-ره-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندۍ، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډیری، کرونده، خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سیلابېزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، ناناایللی (شین رنګ بوټی دی په شړومبو کې یې هم ګډوې، ایللی بیا سپین رنګه بوټی دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سیلابېزه، څلوریزه، لوستلیکی، لاسلیکول، مخبېلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخیله، تره خیل، جیجیونتې، ټبوټبوک، ځینګوړا، تورتېپلی، پانګواکي، اړیوییکي، کټنپلاوی، مېکاییل، میخاییل... .

۱۰. ٥. پېنځه سیلابېزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځرغېنځښت، وییپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنیز، ازبېکېستان، انترکتیکا، څوارلسمه، پېنځه پنځوس، ویکیپېډیا، اکېککوونکې... .

۱۰. ٦. شپږ څپېیزه: څلورڅلوېښت، شپږسیلابیزه، ځمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه یي): ټینګه (لهجه): تاکید: بیلوونکی نښه: د وینا (ځانګړی، خاص، بېل) ډول. :Accent, Morphemel]: د غږونو لنډې غوندې سلسلې ته وایي او د غږونو تسلسل بیا بیا تکراریږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفیم نه وي. په پښتو ژبه کې ځینې وخت په یوه نیم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وایي. د زورنې په راتلو د یوې کلمې مانا له بلې څخه توپیر کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. ښکاري (څرګندیږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ۲. ښـکاري (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۳. واړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٤. واړه (کوشنیان، کوچنیان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ٥. تـېره (پخوا): زورنه په تې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٦. تېره (تېز): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۷. پـرې (پرې د پښویې ترښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پرې (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پیاز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېڅې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غونډ (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ. چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېړ شوي (ډبل شوي. ،بولډ،) دي او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لړ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa sound.

۱۲. ۱. هجـړا
۱۲. ۲. هډ**پوه**
۱۲. ۳. هډ**ټر** (اسکېټ)
۱۲. ٤. هـ**ړ**اند (لالهاند)
۱۲. ٥. هـ**ړ**پې (صندق، بکس)
۱۲. ٦. همـ**انـ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)
۱۲. ۷. همـ**بو**ل(همسندری)
۱۲. ۸. **همـ**پېری (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)
۱۲. ۹. همڅـ**نـګ** (همپوړی، انډیوال)
۱۲. ۱۰. هوا**و**ېـچې (هوایي لیکې)
۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. **هېـ**ښـمې (زما د نثرونو نابشېر کتاب نوم دی، مانا یې د ناڅاپي تورې وریځې، هېښمه یې مفرده وی د چې ناڅاپي توره وریځ ته وایي پښتو ژبه کې.)
۱۲. ۱۳. هانـ**دو**هڅه
۱۲. ۱٤. همبنـ**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)
۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)
۱۲. ۱٦. **پیـ**از
۱۲. ۱۷. **چا**کلیټ
۱۲. ۱۸. **زر**دکه
۱۲. ۱۹. **لیـ**مو
۱۲. ۲۰. جا**نا**ن
۱۲. ۲۱. پـ**لا**ر
۱۲. ۲۲. **مو**ر
۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲۵. سياست

په پورتنیو ویوکییو کې څرګنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران يې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آريايانو د سندرو وزن دی همداسې ساتي، تر اوسه پورې لنډیو، ټپو، ټېکیو او مصریو همدغه ځانګړتيا ساتلې ده، ياني د شعر وزن د څپې (فشار ـ اکسینټ) او د هجاوو (سيلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحين يا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غږونو د لوړ والي او غږونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبير چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پيېلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلې يې ورته دي سره.
د پيېلو د منځپانګې ډولونه د ټاټوبي ټنګټکور او پيېلي کښلي کې و ګوری.
,, د پښتو ژبې ټول ګړنې او ليکني پيلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ ليږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غړونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي (په زوره ږغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده ښکاره غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم يوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

ځرګند مصری و لي.

ځرګند ټپې وايي؟

۱۱. ۵ غړونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ږغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځينې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غړونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپړه تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د ځرګند لنډی خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شويو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بيا اوز د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښاديو کې، مېرمنې ټيکۍ ولــي، ټيکی يادوي او د ناوې ستاينې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کې ځيني پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کيږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کيږي. چې د ډاډمنتيا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګنديږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصويب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګنديږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټيکۍيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

څرګند د ټيکۍيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځيني پوښتنو ته ځواب ورکول کيږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کې راځي لکه ترښتي. د لومړۍ غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کيږي چې پر هو نه ځوابيږي. د دوېيمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کيږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وګړپيژه پايله رغوي. دلته ډېرى په له هرو درېو څېو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غږيو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لړ پيړ ښکاريږي (بولډ کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوی يې د څپې په زورنه (خج يا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باريکي له پاره که د وييکو، وی کې ځېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کيږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۲ چوپړی

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېرنــــــــــــچوپړي (ريســــــــــر چ پانې)

د هيواد سرغندوي تکړه هېنډه محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګی اوستاد د لغمان ميوزيک بشير رستورانټ له خوا ښخه يې خپرې کړې.

▲ نصيب تقدير ته ګناه نه شته

يه!؛ بخت چې کوته شي تندی سل تکرې خورينه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې

ورځ د ازل کې جدايي ليکلې ونه

اپنځری اوستاد (د هيواد تکړه هېنډه بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مړي ته جاړي

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهريار کوچی

▲ زړګی مې دسې راته وايي

چې په دا ناستو خلکو و شينده ګلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکښ) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره درياب ته ودانګمه؛ نو وی!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسپېږي

د لمپاکا په شان ځوانان به چېرته وينه

▲ ای!؛ ګـنو ژنو ميرخمنو

ځـنې له ځـنډو سازوی خندا راځينه

ای – ګ – نو- ژ + نو- مير – خ- م + نو
ځ – نې – له - **ځن** + ډو- سا – ز – وی + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سيد احمد اوستاد

▲ له دي خوارېه اواز د زار **شمه**

وايي خو **ته** خو مزه ماته راګوينه

▲ هلکه توري جامې و کړه

توري جامې درسره ډېرې خوند **ګوينه**

بنګی او بريالی

▲ په زړه مې **خاورې** کوټنی شوې

اغزې پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه پرېږ**دينه**

▲ **او**!؛ مبارک**ې** راکړی **علمه**؛ وی

چې پرې مين **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوار دې پیدا کړم خوار **به** مړ شم
د ارمانونو ډک زړګی **به** ګور ته وړمه

▲ په مرګ **خو** مرم **نه** پاتې کېږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وېسم **ستا** رټلې جوابونه

د هیواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری

▲ **څومره** په **مینه او** کې **باتور یمه**
د دار په سر **مې** خېږوي **نو** تا یادومه، **جان**

د هیواد سرغندوی تکړه هېښنده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

▲ په **کلاګی** کفترې ناستې
یوه یې وېشـتل کړې بل **یې** غېښې ور **کوینه**

د هیواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل

▲ ما سره **سمه** سیالي **مه** کړه
زه **لغمانی** یم خر په **ونه** خېږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (اليده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې يا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه (غبرګغږونه يا واکه مرکب) هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته راځي او لکه يوستووی اواز يوه وار پتليز له خولې راوځي د يوه غبرګغږ. لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ئ ،، او داسې نور. ديفتنګونه (غبرګغږونه) ناترويیکي، ترويیکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، انديښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای. نو، الله، او، کنه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې... .

په پورتنيو لنډيو، ټپو او مصريو څخه ځېړنه او سپړنه دا هم سپينې ته را باسي.

۱. په لومړی ټپه کې ,, يه ،، په دوېيمه ټپه کې ,, وئ ،، او په پينځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنويکي... . ټول په لنډپيرې ښه په غبرګغږونو يادو) دي.
۲. په دوېيمه لنډئ کې ,, او،، او ,, نو وئ!!،، او په پينځمه لنډئ کې ,, او،، او په شپږمه لنډئ کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړئ مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوېيمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوږ والي له پاره ويلي دي. په لاندې دوې لنډيو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه مياروښان نه منل او اخوندرويزه منل. چې پردې اړه پخوا مير روښان يا پير روښان (ميا روښان، اخون روښان، بايزيد روښان، انصاري روښان، مسکين، اورمړ، بايزيد انصاري، بازيد) له مخزن اسلام ليکونکي سره کلک د نيتونو جګړې کړي دي، چې دا دفتنګونه مياروښان لرې کړي او نه يې مني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ یا الله!؛ مسافری ته خفه نه یم
خفه په دې یم چې مرګی غوټې وهینه

▲ وی!؛ که یارانه نه کړې جانانه
داسې خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ یو کې ,, یا الله!،، او په دوېیمه کې ,, وی ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پیروښان کتاب کې د ده ځینې شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفینو له لورې چې پښتنې شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړي تکي یې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان خټګ له خولې څخه چې د سید علي ترمزي (پیربابا) مرید اخوند درویزه د مخزن اسلام یا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندرویزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځایه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پیر روښان سره یې د مغلو او سید علي ترمزي (پیر بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي یا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما یې له جګړو او نیتونو سره کار نه شته خو د یوې خبره چې له لغمان څخه اخوندرویزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک یا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه یې په دغو دفتنګونو چې پیروښان نه منل یوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ یو په اړه یې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درویزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نیکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جیون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطین بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... .،،
(اخوند درویزه رحمة الله علیه، مخزن، پښتو اکېډیمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه یې ۳۳، فیبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې یې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه یې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهېرالدین بابر ښې ډېرې اورېدیلي دي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرۍ چې لغمانی يې هم په خپلو بابري حکمرانی ليکي کې ترې يادونه کړي ده. (د تاريخ مرصع د افضل خان ختېک او شهسوار سنګروال همغه تارېخي څېړنې، او د ظهيرالدين بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).

اخوند چې د پيروښان خيارالبيان کتاب,, يوه نخسه يې د جرمني په ټيوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، يې په شر البيان ياد کړه او نقدونه يې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پير تاريک يې بللی و. ,, مقفي يا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې ليکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافيو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شيخ سعدي د ګلستان حکايتونه دي. په پښتو ژبه کې يې ډېرې ښې بېلګې د بايدزيد روښان ,, خيارالبيان،، او د اخوند درويزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سيد محی الدين ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډۍ يو بل مزيت هم لري، هغه دا دی چې مرجع يا په بل عبارت سره کسر يا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ويل کېږي.

داسي لنډۍ اکثره پښتانه پر لاري يا په اتن کې وايي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډۍيو په وزن يا په بل عبارت په سيلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځينې زياتي حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي ياني که څوک وغواړي چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه يا پر خپل مخصوص وزن و وايي، ياني د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وايي پر دوه ډوله ويل کېدای شي.

يوه دا چې دغه پورته کليمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېيم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرۍ يا د منځ يا د اورستۍ مسرۍ کلمې سره مکرري و وايي.

يوه رقم لنډۍ داسې ويل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط يوازې، يوازې د لنډۍ په سر سر کې يوه د , ها ، کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرۍ يوه وار او دوېيمه مسرۍ دوې وار ويله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل، راسره وينه

بل قسم لنډۍ داسې ويل کېږي چې يوه مرجع لري او د , وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرۍ سره د دوېيمې مسرۍ نيمه برخه يوه ځای کېږي او ويل کېږي. د دوېيمې مسرۍ پاته نيمه برخه د مرجع سره يوه ځای يوه وار ويل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې یاره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځینه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ویلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وایي او , یاره، کلمه ورسره زیاتېږي. د دوېیمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه وار وایي او د مرجع دوېیمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
نو مې د بنګو پیاله مه بوله مینه
مازیګری دی بنګـی زانګـي
چېته د خیاله زنګېده چې بنګی شوله
مازیګری دی بنګـــی زانګـــي ،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپړی)

یادونه: بلن غونډلي (یا ندایه او ځوابیه غونډلي) لکه: یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، بنه، ښنګه، ولې.

,, داسې نور وییکي او پوښتنو مځري هم نیمګړي یا لنډ کړ شوې غونډلي دي، هغه هم د خبرو اترو او ډیالوګ په بهېر کې لکه چې یوه و وایي: ته ناروغ یې؟ بل داسې ځواب و وایي: هو، نه، ولې، ښنګه؟ او داسې نور ،، (مجاویر احمد زیار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوییکي، بلن وییکي... . د نوموني پاژه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو څرګندونه کوي. پارنوییکي لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) یا د خپګان، خواشینی یا اندېښني او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هیېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوییکي د ښارویو، ژویو او مرغانو د بلنې او هڅونې یا رټنې او شړنې له پاره راځي لکه: اوښه!، اخه!، کشې!، تغه!، ډرې!، کچ کچ! کورې!، ورکیش!، پیش پیش!، خخخخ... خې!، ښکښک!، کورکور (خرو ته)، ډیو ډیو (کوکیو او غوییو ته)، نتخه نتخه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګیوییکي یا انګینومونه لږو ډېر د نوموني پاژه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چي د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنیو توکونو (ځیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د ځیز نوم ډولونه دي هم وکتل شي.). (لودین، زېری، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښويي له پامه: ,, نو ،، یوه اړیکوییکي دي، Conjunction لکه: ځکه چي ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکوییکی دی چي د اړوتي غونډلي په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم.
,, و،، او ,, او ،، تړوییکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او تربله، اینګور او نږندې، ښه او بد. یا (او، و : تړوییکي دي چي دوه توکونه (ویي- غونډلي) سره ملګري کوي.) او په همدې بڼه چي، که، هم، او، و... یووستوي اړیکوییکي دي.
که او یا ناتړوییکي :

▲ یا به دې زلفې کمر بند کړم
یا به مې سر د غرغرې شمال وهینه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناویږ . د ده، د پردو، د شپې، د غرمنۍ، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګېدړ په سې، تر تا ښخه زه ښه یم.
په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې چي لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دوېیمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنګونو او پارنوییکیږ باندي یې سېلابونه هم یوه، دوې، درې او یا څلور سیلابه ډېرېږي، چي د سرغندوي سندرغږو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چي منل شوی اصلي بڼې په تول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوړوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه ښخه دا تول مني. دا تول هم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېرى په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مينه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمباليږي، د موسيقۍ رغول يې د هرې موسيقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوى د کمپوز رغښت هم اسانه دى، د باندنيو هېوادونو او ډېرى ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسيه، جرمني، هند، امريکا، فرانسه، انګلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکيه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوى سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي سره.

په روانه عصري موسيقۍ په ډګر کې راته زما خپلوټې (خپنې لنډۍ) خاوند اجمل اميد د محمدعثمان د زوى د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ويلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوى سره ډېره مينه ده، ډېرې مې خوښيږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي ليدلي او ماته ځرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پيل کوي، نو هغه يا لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي.
په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړى په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کېږي.

په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه يوه يا دوې له دوى ځخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخپستې، ډېريو يې په لسو دانو ۱۰ لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر يوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ويل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شويو يې په زهن او خوله کې ځاى موندلى وي.

که چېره يوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مينه باندې، هغه مينه چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ يې ترې غواړي و وايي، نو غوره سندرغاړى ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېرى کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پيپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وایي خلي، ښه غوره والی او څه رنګوالی لري چې د غوښتنو، یادونو، نښه کونو ګچې یې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېری هم دي خو بیا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځینو کسانو هیڅ خوښ رانشي، چې لولي یې، او که له کوم تن یې واوري که یوه دانه هم وي بیا یې ډېره خوښېږي.
په پلازمینه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقۍ ډلې غړي ویلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډیو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پینځه سوو او اتیا مصرۍیو کې د بابولالي ځار ناکرار کړم لیونی، وه په مین ګراني پلو راټیټ کړه شین خالی نیم کی له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر دروند کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشین چې په بخمل و چلوینه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیون ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل مېرمني او د هنر زده کوونکي اغلي ښاپیری نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې یوه ټپه د شاه لونګینه یاری... . نیمګی له پاره غوره کړې وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لړېږي
غېښې د غم ترې تېر او ببر وتلي دینه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومې، د هندارو ، مجلسونو او ننداړو په وړاندې د لیدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي یې وي، پرې وخت یې تېر کړی وي، مصرف یې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هامیانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه میرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو یوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ویل یې زه د حیات ګردیزي شاګرد یم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ زه د شپه میرو په زړونو کې ځای کړی یم او په هر مجلس کې یوه وارې ځیني وخت څوواری وایم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پایم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ

ځېړنـــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پاڼې)

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتيا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پايښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډايه او اوږ عمر کوي، دا بيا وګړو د پوهې او اوښياری کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه يې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلې، په احساس يې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه يې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبې برخې د يوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېځمنو د پېخليک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلې، ليک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو يادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د ليکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې يې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ يو کوشنۍ يو برخو و وېشي، چې د لوړ خيال او برياوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړني پېيلو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ليکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کېږي، په کچې يوه بل تن برداښت کوي هم سره، يوالی، پوهې، علم، ليک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته يې ملا راتړې، په زرګونو او مېليونو وګړو يووالي او هوساينه، د هغوی مشغولتيا او خوښول، په لوړه کچې د سياست د هاميانۍيو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د کچې اندازې

کره بوږوم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتنې مور او پلار، پښتني نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګړندی تاثیر چې سوری یې په لومړي ټولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدې کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځۍ نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لاندې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به مې د پښتنې مور او پښتني نیا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ اورېدلې وې. په لومړي وار مې دا لنډۍ یاده کړې وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
څکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار مې خپله دا لاندې ټپه کښلې وه، د خپل دې لیکې په پېخلیک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال.

د عامر مینه بویه مینه
له اننګو کړۍ باسي اوښکې یې څینه

۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي.

۱. دولس۱۲ داني مصرۍ ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپړی.

۲. شپږ۶ دانې لنډۍ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپړی.

۳. دانې ټپې ، ځای یې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. داني ټيکی، ځای يې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. داني ټپې، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړيپوړ، دوبيمه کوټه E۱۰۲ ,۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمريځ ليږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ داني لنډۍ، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړيپوړ، دو بيمه کوټه E۱۰۲ ,٥:۱٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸٥ لمريځ ليږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

۷. ۹ داني مصرۍ، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوبيمه کوټه E۱۰۲ ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمريځ ليږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

۸. ۱۰ داني د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړی پوړ، دوبيمه کوټه E۱۰۲ ,۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمريځ ليږدی کال،۲٥۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ داني دي، مصرۍ ۲۳ داني دي، ټپې ۳۸ داني دي او ټيکۍ ۶ داني دي. د ۲۰۰۷ زيږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه څېړه بيا په نيمګۍ يو کې د لنډۍيو ګڼه ۱٥، مصرۍيو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټيکۍيو ګڼه ۸ ده، او په ايزې کې يا لنډۍ ايزې، ټپه ايزې، ټېکه ايزې او مصرۍ ايزې کې. د لنډۍيو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټېکۍيو ګڼه ۲ او مصرۍيو ګڼه ٥ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ويلی چې، زما کښلې مخورې هم دي، ډېری وګړي يې پيژني هم، ما کښلې، زما دي، زه نريم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلې بريخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي يې وايي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو تېرو کښلو ليکونکی يم، د دې ليکي څېړاند او زېږندوی يا پنځګر يم، پېيونکی خپل پښتون پښت ته يم ترڅو يې په غاړو کې د ګلو پېيون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروينه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما يې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی يم، د دې ولس يم، د هغه منندويي خو ومنم، که د ګلونو چورليځ ته ځېر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځيني رانه تری تم شول، ځيني له بريښنايي زېرمو څخه ړنګ شول، ټکرې يې و خوړي، د خپل علمي ډګر د اېنجينېري رېبځګر يم. نو تر اوسمهل مې ډېر لږ يوه، يوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د ليکو په راټولو ښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم؛ له ۱. ۳ الف او ۱. ۳ ب ګڼه ځېره وړاندېينه کوي، راټلونکي پښتون پښت ته مخښلګه يې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستليکي (درسي کتاب) غوندې ترې ګټه پورته کړي.

ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود ځخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

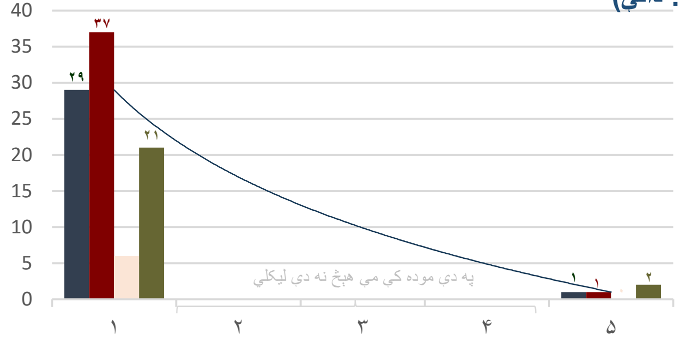

۱۴. ۵ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود ځخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

ځېره ۱. ۳ ب زما په نيمګړيو او زما په ايزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

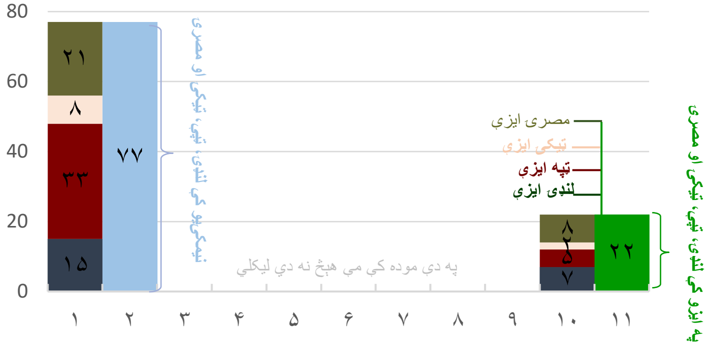

۱۴. ۶ ځېره ۱. ۳ ب زما په نيمګړيو او زما په ايزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴ .۲ د کچې اندازې يې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندې ښه دي:

۱. له خپل ليکي ,, ځلېر کي د ددو دود،، څخه چې ۴۸ يې لنډۍ دي، ۷۴ يې ټپې دي، ۱۶ يې ټيکۍ دي او ۴۹ يې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ,, له همدغو څخه په دې کچې په نيمکيو ، پام يا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټيکۍ دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ايزې دي، ۸ ټپه ايزې دي، ۲ ټيکۍ ايزې دي او ۵ مصرۍ ايزې دي، ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليرۍ کال).

ځېره ۱ .۳ پ. ,, ځلېر کي د ددو دود،، په نيمکيو او زما په د لنډيو، مصريو، ټپو او ټيکيو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټيکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کره شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lanḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴ .۱ ۱ لښتيليک ځېره ۱ .۳ پ. ,, ځلېر کي د ددو دود،، زما په ليکي کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

ځېره ۱ .۳ ت. زما ايزو کې د لنډيو، مصريو، ټپو او ټيکيو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټيکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کره شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lanḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴ .۲ لښتيليک:. ځېره ۱ .۳ ت. زما ايزو کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي، چې له لاندې کتابونو څخه يې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لیږدي کې په ټولو پیل کړی یا په ۱۸۸۶/۴/۷ زیږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لیږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږمیه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍیو، پینده محمد زهیر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۰ لیږدی (۱۹۳۲ زیږدي) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لیږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې د مینډېدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۲ لیږدی (۱۹۳۴ زیږدې)، اوس يې د مینډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ۵. متلونه او لنډۍ یا ذخیرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۸ لیږدی (۱۹۴۰ زیږدې)، اوس يې د مینډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لیږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لیږدی(۱۹۴۶ زیږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ يې لنډۍ دي،۲۶ يې ټپې دي او ۱۷ يې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت کفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتنې سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵لېږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډيو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لېږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سيد غلام ننګرهاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.

۲. ۱۹. د حسين ديوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۲۰. فولکلوري ګیډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۲. د خلکو سندرې، حبیب الله رفیع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسیر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۴. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدیز لمریځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډۍ‌یو په باب تحلیلي خېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه یوه پوټۍ د بېلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړې دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

۴. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: خېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او مېړانې په هکله: خېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مصری، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکی دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کیږي.

۶. د بېلتون، هجران او جدايي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکی دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کیږي.

۷. د لیدو، کتو او دیدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکی دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کیږي.

۸. د ګودر او منګي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکی دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کیږي.

۹. د مین، یار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکی دي، چې ټولې سره ګډې ۳۶۵ کیږي.

۱۰. د مسافري، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکی دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کیږي.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترګو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډی دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکی دي، چې ټولې سره ګډې ۱۶۸ کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍیو لومړی ټوک خو یې ماسره څوشپې و، او زه به ډېری د لنډۍیو په اړه له افضل لالا او لړ د دمي وخت کي له دسره د کراړې په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍیو په اړه دده مقاله مې.: ځېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلېسي ژبې ته ژباړل شوې: ځېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړي وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحیم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پردیسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاینه ۱۴، مینه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، ویر ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ۱ ابېڅې څخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پیل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته یې لېږلې وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پیل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ داني یې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۹:۱۱:۳۷ ، له هېواد ټکي کام څخه مي د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،، (www.hewad.com ۲۰۱۰).

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنۍيو څخه دا په لاس راځي او بېلګه يې داسې ده چې څېړنه دا سپيني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټيکۍ، د پښتون پښت لرغوني بداينه ده، چې د پورته نۍيو ۱۷ واړو بېلا بېلو ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته دانې کيږي.

,, ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېيلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ يوه دېرشتمه ليکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې يوه دېرشتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په څرګنده ټول په علمي بنه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وويونکو ګڼه يې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوويا مېليونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډايه او پرمختللي ژبه چې ځواک يې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چين اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) يوه بېليون او دوې سوه او ديارلس ميلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) يوه مېليون دوې سوه زره وييکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بيا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وييکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وييکي لري، دري يا فارسي ژبه بيا(۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وييکي لري.

دلته په يوه نه يوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ويوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بيا ناګنلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) وييکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نيمګړې وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ويوکو نه پوهېږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ننه توزې (پيليزه، سريزه، مخکې وينا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځينې پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ خو وايي، په خبرو کې او ميرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ټرو کې، انشر کې، نغارو کې، ترېلو کې ، بانډو کې، غرو کې، ټيټنګو کې، وټيزو کې، څلېرو کې، تمځيو کې، لوستځيو کې، خادۍيو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېليونه دی، په روانپېر کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون يوه دانه ياده وي، نو ۶۰ شپېته مېليونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍيو، کوشنۍيو کورونو ويشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاګر، تاړاکګر، يرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پټنه ګر، نيواکګر، جګړهمار او په يونه يوه بنه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه يې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره يې پېښور بېل کړه، له بلخ يې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره يوه ځای شي.

د دې له پاره اړينه ده چې که د دې پښت يو هوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډايه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې يوه پوستکالی (سافټوير) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای و نيسي او خوندي شوې به پېژنې، نه به پورته کېږي. پاتيشونې به مومې او خوندي کوي به يې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر يا دوسيه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړيالان ډېر څه و مومي، د برېښناليکوي اړېکه به پياوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۱. ۳ ټ له دې تولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Payghum	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

۱. ۳ ټ ځېره له دې تولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

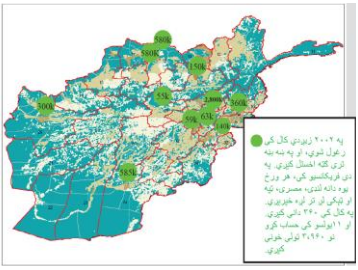

لږ تر لږه په کال کې ۳،۹۶۰ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لوستل کېږي خو خونډي کېږي نه!

۷. ۱٤ ځېره ۱. ۳ ټ له دې تولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو سيمه ييزې پايلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سيمېزې پايلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزير له لورې د مطبوعاتي جوايزو کې لومړی جايزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاريخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نيولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډيو او کاکړيو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تاليف د څانګو امير، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری يې زموږ د سيمې زوکړه ده او لږه برخه يې له ملي سندې اخېستل شوي. ځينې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګين ورکړې وې، چې د هغو يادونه يې هم په کې کړې او ليکی يې له ما سره شته دی.

زه دا ده دې له پاره کره بوږوم چې ښا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره يې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، يوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې ليکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې يې يوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې ليکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

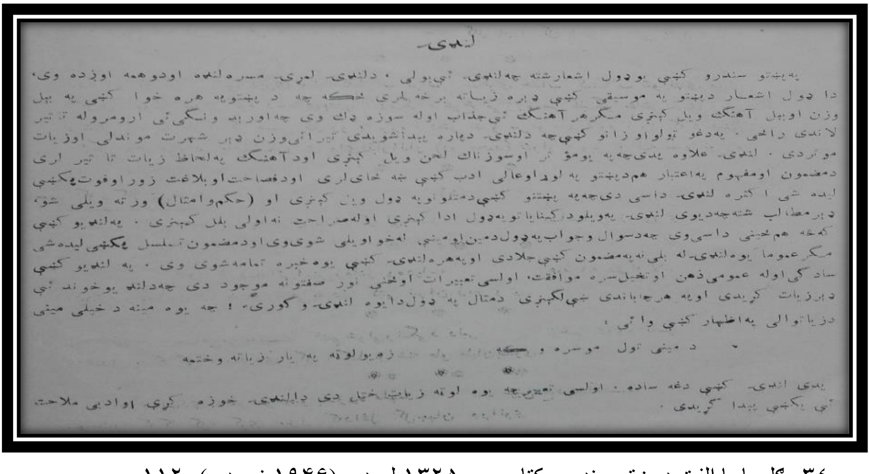
لنډۍ

په پښتو سندرو کښې يو ډول اشعار شته چه لنډۍ ئې بولي ، د لنډۍ لمړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي،
دا ډول اشعار د پښتو په موسيقۍ کښې ډېره زياته برخه لري ځکه چه د پښتو په هره خوا کښې په بيل
وزن او بيل آهنګ ويل کېږي مګر هر آهنګ ئې جذاب او له سوزه ډک وي چه اوريدونکي ئې ارومرو له تاثير
لاندې راځي . په دغو ټولو اوزانو کښې چه د لنډۍ د پاره پيدا شويدي ترانۍ وزن ډېر شهرت موندلی او زيات
مروج دی . لنډۍ علاوه پدې چه په يو مخ تر او سوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کښې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کښې
ليده شي . اکثره لنډۍ داسې دي چه په پښتو کښې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو،
د يو مطلب شته چه ديوې لنډۍ په ويلو د کنايا تو په ډول ادا کېږي او له صراحت نه اولي بلل کېږي . په لنډيو کښې
کله هم ځيني داسې وي چه د سوال و جواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلې شوې وي او د مضمون تسلسل په کښې ليده شي
مګر عموما يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کښې جلا دی او په هره لنډۍ کښې يو څېره تمامه شوې وي . په لنډيو کښې
سادګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، او لسي تعبيرات او ځيني نور صفتونه موجود دي چه د لنډيو خوند ئې
ډېر زيات کړيدی او په هر ځای باندې ئې لګېږي د مثال په ډول دا يوه لنډۍ وګورئ ! چه يوه مينه د خپلې مينې
د زياتوالي په اظهار کښې وائي :

د مينې ټول موسره و [illegible]
زه يو لوټه په يار زياته وختمه

پدې لنډۍ کښې دغه ساده ، او لسي تعبير چه يوه لوټه زيات شخيل دی د دې لنډۍ خوږه کړي او ادبي ملاحت
ئې په کښې پيدا کړيدی .

٣٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما يې انځور باستلی دی، د پخښتې يې سورځکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۱۸)

خندا له تا سره جوړ بېږي — ماته پراته دي په خولي خولي غمونه .

❀ ❀ ❀

دازادۍ په لار کښې مړ شي — چه جنازه دې داسمان ملکي وړينه

❀ ❀ ❀

مسلمانی په چا کښې نشته — مرور گرزم څوک مې نه بخلا کوينه

❀ ❀ ❀

زما د گور مړي يا دېږي — ما گور گټی کړی چه قبرونه لټومه

❀ ❀ ❀

خاونده غبرګ بچي نی مړه کی — چه يو اشنا له بل اشنا نه بېلو ينه

❀ ❀ ❀

دتوتی هسی خو لګی سره ده — دباغ گلونه ټول بورا خوړلي دينه

❀ ❀ ❀

سلام دي راغی ته را نغلي — وابه دي نخلم بې ديدنه سلا موونه

❀ ❀ ❀

دزړه گی حال و يلی نشم — لکه خوله پټی تنور بلی لمبې خو رمه

❀ ❀ ❀

دد لالو بچي مړه کی — د گلو لېټی په موز پانو زړو پسنه

❀ ❀ ❀

د لاله فکر پکښې وکړه — چه شال شړی سره پوځای نکړی مينه

❀ ❀ ❀

دا به له ما نه پوره نشی — چه هر ساعت دي په جرګو بخلا کومه

❀ ❀ ❀

وربل دي جوړ په غنم لوکه — زه خوار به او کرم که به ستا ننداره کرمه

❀ ❀ ❀

په گودر گډی وني کښېږده — چه شا ايلا منګی په سپوري د کوينه

❀ ❀ ❀

په دهقانی باندې زورو کړی — سينې پاڼې دز رو خلې ورا نوينه

❀ ❀ ❀

په صبر صبر پوره نشوه — سبا مې نيت دی بې صبری ته ملا ترمه

❀ ❀ ❀

جنسی پخپله شايسته ده — زر کره ستا په گانه اور يوری کوينه

❀ ❀ ❀

جنلي وړه د ياری نه ده — نابوهه مور نی ورته ستر گی تور وينه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکی په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ .۱ اي (الف). ګل باچا الفت داسي ليکلي دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې يوه ډول اشعار شته چې لنډۍ يې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقي کې ډېره زياته برخه لري. ځکه چي د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کيږي، مګر هر آهنګ يې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي يې ارو مرو له تاثير لاندې راځي.

په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پيدا شوي دي، تيرايي وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په يو موثر او سوزناک لحن ويل کيږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري.

د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کي ليده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ويل کيږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چې د يوې لنډۍ په ويلو د کناياتو په ډول ادا کيږي له طراحت نه اولی بلل کيږي.

په لنډيو کې که څه هم ځينې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مين او ميني له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې ليده شي. مګر عموماً يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کي جلا دی. په هر لنډۍ کې يوه خبره تمامه شوي وي.

په لنډيو کي ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځينې نور صفتونه موجود دي، چې لنډيو خوند يې ډېر زيات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګيږي. د مثال په ډول دا يوه لنډۍ و ګورئ! چې يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالي په اظهار کې وايي:

د مينې تول مو سره و که
زه يوه لوټه په يار زياته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبير چې يوه لوټه زيات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت يې په کې پيدا کړی دی.

يوه بل مين له يوې خوا د عشق جاذبه، د ليلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې ويني، په يوازې موقف کې دريږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

که پسې ځم خلک پوهيږي
که پسې نه ځم ليلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځایېږي، د لنډی جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې یې په ډېر قدرت سره موندلی شو.
د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډۍ دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ راځئ، راځئ چې لنډی وایو
لنډۍ لا ښې دي د یار غم غلطوینه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپې کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

▲ راځه چې و تښتو مینه
تر شا خبرې به سپین ږیری سپینوینه

▲ قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خیالي اربل ته نه کړي تاویزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګۍ ورکړم په صحرا وایي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېرنــــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

▲ ملا آذان ته بيره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوينه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوږی مه کاره مينه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوينه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل يار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ که مې خدای ښه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سړي لاسونه

▲ ښه دې خواره کړمه خدايه
چې همسايه مې د خولګۍ تمه لرينه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصيبه يار په خوب لا نه وينمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو ځوک جارو کوینه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

▲ تینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درځنې ځینه

▲ له مانه ته ښه یې چلمه
چې جانان خوله درباندې ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستي راغله په خندا به یې تېرومه

▲ په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم ځو چې یمه

▲ په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وږی را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو يې مينځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی ياره
پردۍ برستنې ځګوې شمېرې خالونه

▲ که مې د يار ګوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی يې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ويده به دې راويښ کړم
ياره زما د لاس بنګړي راغلي دينه

▲ که په سلام مې خوشحالېږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په ياد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نيسه
که سپينه خوله مې په راستی در کړې وينه

▲ لاليه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپينې خولې پوروونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پانې)

▲ که مې په خپل یار کې وفا وی
زه به د بل یاری ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تویومه

▲ اوبه د کوز ګودر خوږې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

▲ زما سالو کې ګرمي کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوینه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه یار ته ورکومه

▲ خلک دې وایي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلې یمه؟

▲ رېباره ورشه ورته وایه
که د بدیو زور لرې در سره ځمه

▲ بارايي چېري وې یتیمه!
چې شا لیلا په سپینه خوله کړه خیراتونه

▲ په ځان مین یې په مانه یې
یارې په داسې مینو نه کېږي مینه

▲ تر مستانه یار خو مې جار کې
چې تش دیدن ته یې خېمې وهلې دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کېږ ته مې ربړ دي اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دي
د سپیني خولې نوکر راپرېږده چې راځینه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شنې کومه

▲ ګوتې بنګړي د دنیا دود دی
زه له نیستمنه یاره نه غوارم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زوړ سړی په چتې واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپې را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خیالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کره نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هیڅ نه کیږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کیږې
دا مې دستور دی نرۍ سترګې تورومه

▲ سترګې کجکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

د مینو له خوا:

▲ په ګودر څه بلا لګیږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وینم
د لیلا مینه مې په ګلو ګرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا يم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوينه

▲ له پاسه سره لستوڼې راغله
د بام په سر ورته پيريانو و نيومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزيګي به درته سره کړم ديوالونه

▲ ستا په نتکۍ کې شيطان ناست دی
هره شپېه مې ستا خولګۍ ته لمسوينه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مينه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګريوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وايه چې پرې نه کړي منتونه

▲ زړګی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به يې کړينه

▲ اول دې لاپې د يارۍ کړې
اوس دې کټګۍ د مور له خنګه ګرزوينه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګۍ وړه زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډۍ

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر ځېږي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په ځولۍ، ځولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادېږي
ما ګور ګټی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچي يې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولګی سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سلام دې راغې ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دینه سلامونه

▲ د زړګي حال ویلی نه شم
لکه خوله پټې تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچي مړه کې
د ګلو لښتې په موزیانو زړه وینه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په ګودر ګنې ونې کېږده
چې شا لیلا منګی په سیوري ډکوینه

▲ په دهقاني باندې زور و کړئ
سپینې پایڅې د زرو ځلي ورانوینه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبرۍ ته ملا ترمه

▲ جنۍ په خپله ښایسته ده
زرګره ستا په ګانه اور پورې کوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلی وږه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلې
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شړومبی غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامې دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلیږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کړې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېړ پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دي راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوریږي
که د ځلمیو رسالې درېسي ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شې مورِ دې خوار کړو
شړی دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال ګلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترګو و وینې مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پیبنیږي د پلکونو ګذارونه

▲ نجلۍ په سر دې منګۍ مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ ګلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شې
تندیه مات شې په تا خه لیکلي دینه ،،
(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی کال، ۱۱۲خخه تر ۱۱۹ چوپړی)

خېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکی	چاپ کال	ټول کال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ■ کره شوی	(Caution) ● خبرداری	(In control) ✓ کنترول کی
۳					۷۳	۲۶		۱۷					
					۲۱	۱۰		۹	▲ سرو ته منسوبې Related to men				
					۵۱	۱۴		۸	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۲۰	۷		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲۵	۱۰		۸	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
	کل پاچا الفت	پښتو سندرې	۱۳۲۵ لیږدی		۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲۷	۹		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
				۱۱۶					زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۴۲۴	۱۰	تول

۱۵. ۳ لښتیلیک:. خېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتني سندرې ليکی کې صديق الله رښتين په ننتوزه کې کښلې دي.

(ج)

وروسته کښې ال دغزوني اودغزدراښکلو دپاره (نه ، ه) راځي د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دووسترو برخو ويشلی کېږي د پښتو لنډۍ په هرځای کښې د متلو او په ځېر ويل کېږي او په پر لنډۍ کښې د يوه غزل هو مره معنی پر ته وی.

د پښتو لنډۍ ځانله ويوانکی نه لري بلکه ټول پښتانه ئې وايي او د پښتني اولس ګډه پانګه ده په تېره هېرمند يکښې زياته برخه اخستې ده او هر کله چه زياتې د پښتو له خوا ويل کېږي او ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورځخه د ېر خوندونه اخلي ، زه دلته يو څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله وګورې چه ستاسې وينه په غورځنګ راولی او د زړه ديوالونه هر څوک له ته د دي ونې اولۍ ! توجه

د ګــو د ر غــا ړه ور ته نيسه * د ليلی خوی د مرغا بـی د ی را به شينه
د جينــو خــو ی د غــر ځنـــی د ی * غرځه چه خلی پر پکوي وطن ځار ينه
ســبا به کـا لــی بــو تــی ژا ړ ی * چه يو آشنا له بل نه اخلی رخصتو نه
ستر ګی دې بيا د ګل غو ټۍ کړې * با نه دې يو رته کړه چه وسپړي ګلو نه
صورت مې زر يا رمی ز ر ګر د ی * ما د هجـران په امبو ځکه تـو رو ينه
کــه اشا رت کــړ ې د ښو کړ * د سپينو غا ښو بر ښنا مه کړه څوك به وينه
اشنا په تو ر کــو له يــو هېر ی * ما يه خو رو زلفو وا هه مرو رشـو نــه
وا ر مـــی د تـو ر و ز لفو تېر شـو * اوس مې په تورو زلفو نــه نښلی با زو ته
نيستی پيغــو ر نـه د ه جا نا نـه * زه به چر با نــګ هېچنه ستا د پاره کړمه
يا رمی په سين کښی لا هــو راغـــی * ها تو تـکی کړې چه کښېږه وزه ور ځمه
يا ر مى په ګــلو کښی ويـده د ی * د سپينی خو لې شبنم به زه پری او رومه
د نيمو شپــو يــو ر ې را نغلې * سکرو ټی مرې شوې اوس اير و ته ناسته يمه
يا ريه سفر ځی تو ښــه غــوا ړ ی * کباب د زړه بادام دستر ګوور کومه
(صديق الله رشتين د پښتو ټولنې مشر)

۳۶:- محمد دين ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لېږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کي د موندني ګڼه ۴ ده او سريل ګڼه يې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسي نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې په ننتوزې کې صديق الله رښتين سره ګډې په کې کښلي دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لړ اوړد دی.
(# ۳۶ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صدیق الله رښتین د پښتو تولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:

... . ,, پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو یوه ډېره غوره او زیاته برخه ده چې لومړی مسره یې ۹ سیلابه او دوهیمه یې ۱۳ سیلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې یادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټیکی، ستاینه، مصره د لنډیو په ورسته کې تل د غږو یې او د غږ د راښکلو له پاره , نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مینې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ویل کېږي او په یوه لنډۍ کې د یوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ویونکی نه لري بلکه ټول پښتانه یې وایي، د پښتنې اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زیاته برخه اخېستې ده، هر کله چې زیاتې د ښځو له خوا ویل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زیات پدل کوي او پښتانه ورځخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته یوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وینه په غورځنګ راولي او د زړه دیوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و یې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نیسه
د لیلا خوی د مرغابی دی رابه شینه

▲ د جینی خوی د غرڅنی دی
غرڅه چې خلې پرېکوي وطن ښارینه

▲ سبا به کانې بوټي ژاړي
چې یوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بیا د ګل غوټۍ کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپړي ګلونه

▲ صورت مې زر یار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بنو کړه
د سپینو غابنو برېښنا مه کړه ځوک به وینه

▲ اشنا په توکو نه پوهېږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نېستي پیغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ یار مې په سین کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وږه ورځمه

▲ یار مې په ګلو کې ویده دی
د سپینې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نیمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مرې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه

▲ یار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

څېړه ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کي د صدیق الله ربښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګنه یې په: داني)

کنه.	راټولونکی / لیکوالنکی نوم	لیکنی	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپی، ټیکی او مصری	لنډی Lánḍéy	ټپی Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۴	صدیق الله ربښتین	پښتني سندري	۱۳۳۴ لیږدی	۱۳	۸	۲		۳					
					۵				▲ Related to men سړو ته منسوبي				
					۳	۲		۳	▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
					۳	۱			ونه - una: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۳			۱	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملي، غوندلي سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲	۱		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خیله) دېری لږی شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېری لږی شتون لري.		۵۵	۱۲	ټول

۱۵ .٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله ربښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګنه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۱۵ بي – ۱. پښتو څېړنو د ښروال مرکز، ښروال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لیږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.

,, لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دوبیمي نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وايي.

لنډۍ ته ټپه او ټکۍ هم وايي. په پښتو لنډۍیو کې هر ډول مطالب ویل کې دی شي خو زیاتي لنډۍ عشقي او د مینې محبت په ګانه ښایسته دي. د ننګ او غیرت توري میراني لنډۍ هم ډېري دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ویل کېږي چې تیراوالي، شلګرۍ او پېښورۍ په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په خپل اثر ,, چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍیو ,, ۱۱،، اهنګونه ښودلي دي او وايي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولې شوي یوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۴ لیږدیز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواوړل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه
▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،
(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لیږدی،۵۰ چوپړی)

خېړه ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)													
ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Tapé	ټیکۍ Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبي Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ ګړه شوی Action Req'd
۵					۱			۱					
					۱			۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱			۱	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلي سره راشي) یينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
	صدیق الله رښتین	پښتو څېړنی	۱۳۵۶ لیږدی	۲					زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لړی شتون لري.		تول	۵	۵۵
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډیری لړی شتون لري.				

۱۵. ۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کي د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسي.

د پښتو ځېړنې ليکې کې په دې سرليک؛ لنډۍيو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه څېره په دې بڼه کاږي ,, ... لنډۍ د ګرامرې جوړښت، فکرې او شعرې محتوی له لحاظ په دوې ډوله وېشل کې دی شې يا د ښځې له خوا ويل شوې وې او يا د نارينه له خوا. د نارينه له خوا ويل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دې:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا يا ميرزا ويلې دې او هغه کې درې او عربې اصطلاح ګانې راغلې دې، دينې مفاهيم او د درې شعر تاثيرونه په کې ليدل کېږې، د دې لنډۍيو شعرې ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعې او سستې دې، رښتينې شعرې قوې لنډۍ هغه دې چې بې سواده نارينه وو، ويلې دې. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دې چې د ښځو له خوا ويل شوې دې. ,, (سيد بهاء الدين، ۱۴۶ چوپيری)

,, ... **۱- په مينه کې:** د نارينتوب کوډ د ښځې مينه سانسور وې او منع کوې او دينې احساس د دې نهې ملاتړ کوې. پېغلې او ځلمې حق نه لرې په آزاده ټوګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مينې اظهار و کړې، د مېړه او ښځې په توګه يوه بل سره خوښ کړې، مينه داسې يوه ګناه ده چې مرګ يې جزا ده. د مينې ګناهګاران وژل کېږې او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوې.

پېغلې تبادله کېږې او يوازې د کورنۍ مشر د خپل د فاميلې او قبيلوې سياست په بنا د هغې سرنوشت ټاکې. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډۍيو ډېره مهمه برخه ده، وجه يې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مين ځخه جلا ده، ځلمی يا لرې وطنو ته غريبی پسې تللی او په کلې کې دی، خو پېغلې ته يې د ليدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مينې اظهارولو په ګناه او لوی شر ښکارې دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزې:

مېړه يې يا سپين ږيری وې يا يو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزيکې) خطاب کوې. هېڅ داسې يوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مينې يا د وفادارې اظهار و کړې.

ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړی مې د پالنګ تمه کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی يار لويوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بيا دې ماخستن کړ
بيا مې په خوا کې موزيګی کوي خوبونه

▲ خاونده بيا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

خپل خاوند موزيګي ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را خېږه
که بازو مات شو موزيګی به يې جوړوينه

▲ ستا په راتلو موزي قاربږي
زه به خولګی په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضايت په يوه بل شان ښه بنه په لنډۍيو کې بربښي. د مينې خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جګ اواز او په ډاګه ويل په خپله د نارينتوب کوډ بې اطاعتي ده. ښځه د عشق او مينې ښځه په ډېر صراحت او سخت رياليسم خبرې کوي.

ته به وايي چې دا غوارې قصداً، ارادتاً نارينه و شرموي، نارينه په خپل نارينتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بيان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ښځه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مينه يم منکره نه يم
که شنکی خال مې د چړو په څوکو ځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګيلې درته کوينه

▲ بېګانۍ شپه به بيا را نه شي
چې درسته شپه د يار په غېږ کې شرېدمه

▲ راشه زما تر ښنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شينه

▲ تينګه مې و نيسه په غېږ کې
مخ مې راستون کړه ښکلوه شينکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سيزې او ته په خپل مين، په دې ميدان کې ښځه د نارينه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارينه څخه ښځې ته زيات خطر متوجې دی. ځکه چې نارينه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي يوازې نارينه تشويقوي (لېيلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ ديدن کوه مه ايسارېږه
که چا پرې مر کړې ځوانان تل په مينه مرينه

▲ له سره تېر شه ديدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړې ديدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
يا به مين شو يا به غبرګې چړې خورونه ،،

(سيد بهاء الدين، ۱۵۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ،، ته چې زما په غېږ کې رېږ دې
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

▲ جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانۍ ورکړې خوله پښیمانه شومه

▲ که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

▲ مرچل ته ژر خېږه جانانه
ما دې په سر باندې ایښودي دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

خپره ۲. پ پښتو تولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډیو کې د پښتني مېرمني یوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګنه یې په: داني)													
✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ کړه شوی Action Req'ed	وروستاړي غږ Suffix Voice	منسوبي Related	Mésréy مصری	Ṭikéy ټیکی	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	چپ کال	لیکی	راتلونکي / لیکونکي نوم	ګنه.
					۳		۵	۱۱					۶
				▲ سرو ته منسوبي Related to men	۱								
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۲		۵	۱۱					
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۱		۲	۳					
				ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلي سره راشي) بینه.	۲		۱	۵					
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.									
				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.			۲	۳		لیږدی	پښتو څېړنې	پوهاند مجروح	
				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لږي شتون لري.									
تول	۷	۲۴۶		څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.					۱۹	۱۳۵۶			

۱۵. ٦ لښتیلیک:. څېره ۲. پ پښتو تولنه ،، پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګنه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵.۱۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډیو په اړوند چې څه سپیني ته راباستلي. موږ ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډیو برخه واقعاً د ټول بشریت د فلکلوري شعرونو د عظیمي شتمنۍ یوه مهمه برخه ده. د لنډیو یوه ستر اهمیت دا دی چې د هغه سندریز خصوصیت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکولوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډیو په دې خصوصیت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقایسه کې مې د لنډیو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسیقي یوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې یوه لوی دریاب کې ولید چې د هغه د څېړني او مطالعې ستر کار چې ما یې نیت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړیوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډیو په دې خصوصیات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستایي چې اوسنۍ متمدنه نړۍ به ورته ایرانه شي.

لنډیو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقیقه درجه بندي کړې ده. هغه یې د ډېر خواږه او ظریف بیان په موسیقۍ کې وړاندې کړي دي. زموږ په جغرافیایي سیمې په ټول فلکولوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي خصوصیت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هیجان له پلوه له لنډیو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د بامیانو د بوټانو په لمریځه ناوه کې، څه د پکتیا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په څوړو کې ګډې او مشابه سیمې لري. ,, مینه، بېلتون، پردیسي، مرګی او حماسه،،:

▲ په زړه مې اور د ګرګو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټې تویوینه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وې نن ځم سبا به راشم
جانانه میاشتې دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو ښو مې خواره شوو سپین ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نشانه شاعر توانیدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالی شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ایجاز بیان او تصویر کړي انسان ایرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښبنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنی لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد یې پر مخ ښې خورې کړې
په لمر راپرېواته د وربځو تنابونه

▲ په دنیا سره وړانګه پرته ده
لیلا په ښو کې غاتول ټومبلي دینه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهینه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شینه

▲ په لاره ځم ټوله شرنګېږم
ستا د تومت ځنځیر په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ویلي دي؟
کوم بې نشانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتامیدونکي سین ته ورشیندلي دي؟
ایا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هیجان ښخه ښنګه پرده پورته کړې ده؟
ایا دی پوهېده چې مین او غمجن بشریت به پېړی، پېړی د ده د ترانو په ښپو کې خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته للو و وایي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سیلاوونه به پې راتم کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې عامیانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې دی.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند مینې او هستې ایرانوونکې ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتینۍ ښکلا، سپېڅلي او ځلانده ښکلا، له تیارو او ګړنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناویلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، ځلورم چوپړی)

... . ,, په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډیو تعمیمي کرکټر او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.

د لنډیو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډیو رنګین ګلستان، د هغوی غاړو (اهنګونو) مهیجه او نڅونکې سنفو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډیو د سین څپو کې توحید شوي څاڅکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په ښکلي نندارتون کې یوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بیا د نندارې له سیمې څخه وزي مګر د څاڅکو، څپو په بدلېدو د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړي څپې د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولنې مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوړونه او زړې سترګې نویو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډیو څپې او څاڅکي هم خپلو نویو افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نویو ذوقونو، نویو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او څرګندېدو سره یوه ځای د لنډیو د لرغوني سین په څاڅکو او څپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډیو هستي له ځینې جهاتو څخه د څېړی وني ته ورته ورته ده چې پاڼې یې یوه ځای او یوه ځل نه توېږي بلکې تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډی کټ مټ د څېړی پاڼو ته ورته ده چې له خپلې لویې ونې (د خلکو له حافظې) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځای یې یوه، دوې یا زیاتې لنډۍ د اولس د ژوند پر دنډر باندې راټو کېږي، پاڼې د لنډیو د لویې ونې له لکونو پاڼو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه څو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پاڼې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوېږي. د ژوند نوې پاڼې د دې لرغونې ونې پر څانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژیدلو پاڼو ځای نیسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدریجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلې او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډیو همېشنۍ شنه ونه چې پر له پسې د لنډیو زاړه افراد تویوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پاڼې ګلونه تر یوه قانون من بهیر لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډیو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زړېږي، زاړه شوي یې مري مګر د رنځورو لنډیو ځګېروي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه یې شي اورېدلی.

د لنډیو د زېږېدو، مرګ چټکتیا او پراختیا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نویو لنډیو د راپیدا کېدو او زړو لنډیو د مرګ او یا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاریخي فورماسیون کې په یوه میزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا یوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله یوه اجتماعي اقتصادي فورماسیون بل اجتماعي اقتصادي فورماسیون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنایي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغیراتو له پاره زمینه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سیمه کې دې ټول تغیرات حتا سطحي او جزوي تغیرات یوازې، یوازې هغه وخت منځ ته راشي چې یوه تاریخي مرحله بلې تاریخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زمونږ ټولنه د فیوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسیون په تاریخي مرحله کې له بودایي او زردشتي دینونو څخه د اسلام دین ته راوښتې ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فیوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښیی دی چې هریوه یې د شکلي خصوصیاتو په لحاظ له نورو سره توپیر لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسیون کې د مکتوبي ادبیاتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاریخي مرحلې له پیل نه دې تر پایه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکلور ټولو برخو خصوصاً لنډیو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بیا تر نن پورې د یوه روبنایي تابع او جز په حیث پرله پسې تغیر مندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمایسون کې ډېرې لنډۍ هست شوې او ډېرې نشت شوې دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډیو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علایم له لنډیو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سیره هغه لنډۍ چې مدلول بهایي له منځه تللي، یا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جریان کې د ځینو لنډیو د ساقطیدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې یې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې ردیف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډیو هستوونکو، یا د غاړو د ایجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې تغیر راوستی دی او د اصلي لنډۍ یوه مهمه برخه یې غورځولې ده، مثلاً لاندې لنډۍ غبرګې لنډۍ به و ګورو چې وایي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
څکه مې وینې په سینه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر سترګو مرغلرې تویومه

(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډیو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري یوه خامخا تربلې مخکې ویل شوې ده، دوېیمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عین وخت کې ویلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډیو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې یوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور یا تر هغو لازیاتې په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې سره یوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډیو څو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې یې سره یوه ښودل شوي دي.

لومړی مثال:

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
په وينو رنګ کاغذ به يار لره لېږمه
(پښتنې سندرې- لومړی برخه ۲۳۱مخ)

دوېيم مثال:

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړی زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
قسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېيم مثال:

▲ که د يار غېږ را باندې و شو
د لاس بنګړې به ورته زېری ورکومه

▲ که د يار غېږ را باندې و شو
مال به خيرات کړم سر به زېری ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د نړېدلي پاڼ په سر و لاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قيامت به شينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې يې کړې کنډوونه بندوينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتې غرکېږي پر تخته ولاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترګو دوړومه
(پښتنې سندرې ۲۴۴مخ)

پينځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټی ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې ګل به شينه

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټی ده
بورا د صبر دروازې نيولې دينه
(پښتنې سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ يوه ځلې بيا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ يوه ځلې بيا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم ديدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو ياري کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مينه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چې په بې نيازو پسې تلم پښېمانه شومه
(پښتنې سندرې ۵۱ مخ)

پر يادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډيو د ځينو ګروپونو يووالی ښه يې داسې لنډی هم شته چې دوېيمه مسری کې سره يوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دې دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(پښتنې سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خماري سترګو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(افغانستان راډيو)

▲ عالمه سترګو ته يې ګورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(پښتنې سندرې ۲۲۲مخ)

دوېيمه نمونه:

▲ که تومتونه چېري نه وی
کسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېیمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګی راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمري په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)
▲ نامردې یوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګی در کړم
په ډال دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سورېږي روانېږي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېږ مازیګر درومي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته خېږي
په ما اورېږي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګۍ و کړه
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه وارې توره لنګۍ و که
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو ښپلۍ په پښو کړې
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زياتوالی په خپله ښيي چې د دې فقرو يووالی يوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکي د دې راوړل شويو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډيو کي يوه لنډۍ تر نورو پخوا ويل شوې، دوېيمه، درېيمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپيدا شوې دي.

د ورستی يو لنډيو شاعرانو د لنډۍ لومړی برخه راخېستي ده، د لنډۍ دوېيمه برخه يې حذف کړې، په خپله يې له خپل ذوق، غوښتني سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ يو د هستوونکو د ذوق توپير، د اجتماعي موقف توپير، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپير، د زمان توپير، د عمومي ټولنيز انکشاف توپير، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سويې او طبيعي محيط توپير او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډيو په دوېيمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محيط مخلوق، د هغو طبيعي او اجتماعي مظاهرو بيانوونکي دي چې دی يې راچارپير کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهې، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بيان چوپړ ته را کاږي.

په يوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسيون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو يو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دايمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ,, سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زيار ايستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش يوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاينميزم لاندې تغير او رشد کوي. کولی يې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډيو په هستولو کې برخه اخېستي او د کوم چا فردي کلکسيون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوريک (عاميانه) اشعار دغه خصوصيت لري مګر د لنډيو لنډوالی، سهولت، رواني او زيات رواج د لنډيو شاعران ډېر زيات کړي دي. لنډۍ د عموميت لمنه يې تر هر بل فلکلوري شعر زياته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی ليدلی چې په پښتني ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ يې نه وي زده او يا د لنډيو په غاړو باندې يې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چاربيتې، بابولالې او کوچيانۍ غاړې يې نه دي زده. د نړی هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقايسه کې دی. لنډۍ ياني د پښتون ملت د مجموعي هيلو عواطفو، کرکو، ښېګڼو او بدۍ يو تر ټولو غني باوري او اصيله پانګه ده. د لنډيو همدغه تعميمي خصوصيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه تول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډیو څپو ته ور اچوي، د پخوانیو لنډیو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د څېړنې د پاڼې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پاڼه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډیو په لومړیو او دوییمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډیو د تاریخي تواطور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډیو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه یې. د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډیو پر له پسې خپله بنه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق یې بدلون موندلی دی.

د لنډیو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډیو کې لاس وهل د هغوی لومړی یا دوییمه فقره بدلول، یا په دې فقرو کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالي جریان دی چې د لنډیو تدریجي بدلیدل ښه یې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډیو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډیو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډیو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندي دلیل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپیر او بدلون د محلي او قبایلي یا داسې نورو تو پیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډیو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه
(پښتني سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
(پښتني سندرې ۳۰۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډۍيو کې يا (خوست) د (کوټ) ځاى نېولى يا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍيو د هستوونکو محلي تمايلات داخل دي. د داسې ترميمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونيت نه شي مطالبه کې دى.
دا ډول لنډۍ ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمايلاتو بدلون راوستى دى، دغه راز بدلون د لنډۍيو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځيني داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکيب يې توپير بنه يې. ياني داسې تو پير چې په محلي قبايلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپيرونه د لنډۍيو د شاعرانو د ذوق، ادبي سليقې او ذهني انګېرنو څخه را پيدا شوي دي. دا تغيرات او بدلون که څه هم د ښشپړې فقرې (مسرى) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍيو د تاريخي او نه درېدونکي تحول د پروسې يوه جلوه اټکل کې دى شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍيو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره
چې سر دې يوه شملې دې دوه پرې ايښې دينه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکى دې يوه شملې دې دوې پرې ايښې دينه
(پښتني سندرې ۳۲۷مخ)

دوېيم مثال:

▲ نه ښوريدى نه پريوتى شم
تاو کړي غشي مې د يار خوړلي دينه
(پښتني سندرې ۲۸۷مخ)

▲ ولاړيدى نه شم عالمه
تاو کړي غشي يې په پښو ويشتلي يمه
(پښتني سندرې ۲۹۳مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریېم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته ګناه نه شته
بخت چې کوټه شي تندی تل ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته
بخت چې کوټه شي باچاهان ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې ټول ذرې، ذرې دی
یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مې ټول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی یم مینه

▲ صورت مې ټول موږې، موږې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مې ټول د زهرو ډک دی
زه منګرې موزي پر زړه خوړلې یمه

▲ صورت مې ټول په وینو رنګ دی
د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مها جرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنايعو انکشاف، د تخنيک ترويج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډيو کې د ژوند، پايښت زمان يوه برابر نه دی ځينې لنډی کم عمر لري او ځينې څه اوږد يا ډېر اوږد.

د لنډيو عمر اوږد والی په هغه مفاهيمو پورې اړه لري چې د لنډيو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخيستی دی. مثلاً کله چې د کوچيتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډی چې د کوچيانو ژوند او غوښتني بيان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچاری به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسې داسې فرض کړئ چې کوچيتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچيانی لنډی دې منځ ته راشي؟

کوچيتوب په خپله د کوچيانی لنډيو د ژوند واقعي سرچينه ده. کوچيتوب د لنډيو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډی دي چې د کوچيتوب د مظاهرو بيان له پاره هست شوې دي او داسې نور.

همدا راز په ځينو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډی، د هماغو کوډونو له زاوال سره يوه ځای او يا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ويل شوې لنډی، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډی کې ويل کېږي:

زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه
(پښتني سندرې ۱۸٦ مخ)

په دې لنډی کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بيان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلی په خپل واک د مينې شريک وټاکلی شي، پورتنی لنډی بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدينو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوريدو به نه متهيج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېړی وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډی ونه بولي.

له هغه ځايه چې د لنډيو مضامين او مفاهيم مختلف دي. په طبيعي توګه هغه لنډی چې مضمون يې د ټولني د قانونمندی پر بنياد اوږ عمر لري، په خپله لنډی هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړی او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما خپل باور دا دی چې د ليريکو لنډۍيو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بيانوي، د انسان د غريزې پر ډېرو ژورو جړو تکيه لري، تر نورو لنډۍيو زيات پايښت کوي او ښايي د انسان دهستې تر پايه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنۍ لنډۍ:

▲ زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې رېږدي وار خطا ولاړه يمه
(پښتني سندرې ۱۷۶ مخ)

يا دغه لنډۍ چې وايي:

▲ زما په زړه دې بانه ښخ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردي مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مينې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. يا په زړه باندې د بنو د ښښېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده يانې دغه اوسنۍ مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډۍيو عام مضمون به چې د نارينه او ښځې ذات البيني عاشقانه جاذبه بيان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دليل پر بنياد په کلي توګه د هغو لنډۍيو عمر چې د انسان د غرايزو د انعکاس له بيان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه بايد حکم و شي چې دغه راز لنډۍيو په ماضي کې هم زيات عمر خوړلی، بايد تر ټولو لرغونې، پخوانۍ او لرغوني وي، ځکه چې لا تر اوسه د مينې او وصال، د بېلتون او مرګ چينه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوږ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنۍ به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنۍ غني نيکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکی پرګنۍ وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازېرېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مينې او ښکلا به نوي بڼه نوي تعبير او نوي لوري پيدا کړي وي. د خلکو د شعر په وينه باندې به داسې رنګين او وړانګين ګلان زرغونه شي چې عطر او موسيقي به يې بشريت د واقعي ښايست پړاو ته ورسوي. د ورورګلوۍ صداقت او سرېتوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنيو او خود خواهۍ يو څخه خلاص کړي. د دايمي سولې، نه زواليدونکي مينې

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
خپرنــــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پانې)

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زېرې سره زموږ (غمجن نسل) وظیفه لاهم دربړي، موږ ماموريت لرو چې غمجن بشريت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بريالۍيو، نيکمرغو نسلونو ته ور ورسوو چې د غم رنځ، محروميت له انګازې، موزيک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعې جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،
(سليمان لايق، ۱۳۶۱ لیږدی، پينځه دېرشتم چوپړی)

کڼه	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکې	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Tapé	ټیکې Tikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبې Related	ورروستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۷	سلیمان لایق	پښتو لنډۍ	۱۳۶۳ لیږدی	۶۴	۳۴	۱۶		۱۴			۱۵۳۹	۱۵	ټول
					۱۶	۴		۲	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۱۸	۱۲		۱۲	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۸	۸		۲	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۵	۳		۲	ېنه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ېنه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱۰	۵		۱۰	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ځېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډيو کې د تغير او بدلون پروسه،ځلورم او پينځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

١٥. ٧ لښتيليک:. ځېره ٢. ت پښتو تولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډۍ يو کې د تغير او بدلون پروسه، ځلورم او پينځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ . ۶ ټي – ۱. سلیمان لایق کښلي او ویلي په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لیږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لیږدی.

,, دا سمه ده چې ما یوه ځه وخت په سیاست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشايي ادبیاتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په ښېرنیزو ادبیاتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقریباً دیارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په دیار کې مې ښېرنیز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستئ یو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډیو اساسي ښېرنه او په فارسي ژبه مې یوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ایښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکمیل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشویش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائیل راغی، نو داسې څوک به پیدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له یوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي. لنډئ هغه بې پایانه بیان دی چې په یوه، دوه یا درېو بیانونو کې سر ته نه شي رسیدی.

ما د دنیا د فلکلورونو سره یوه ځه بلدیت پیدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، لیکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډئ یوه بې نظیره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډیو په زمانت دنیاوالو ته و وایو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډئ یوه عجیبه خصوصیت لري. په یوه لنډئ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزیه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډیو کې د لنډئ مفکورې، د لنډئ احساسات، د لنډئ تصویرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډئ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډیو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقیقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرئ کې یې ما ساری نه دی لیدلی. سالونکا د اسپانیې یوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وایي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د یوه طبیعي ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانیي په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصریو پو شوم. خو زه تاسي ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسي و ګورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب څرنګه په خپل چوکاټ کې داسي یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیدواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام واړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ۱۳۵۴ ل کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنګي سړي، یوه زیارایستونکي ادیب، یوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یاني ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جریدې ته په هره ګڼه کې یوه مقاله ولیکې. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په یاد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډیو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخیسته او زه یې تشویقولم چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲۶۰ پاڼې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاییدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشویش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتدارۍ مې دا کار کړی دی. لیکن کېدی شي چې ډېر ایرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايې چې دا غلته ده، يا دا ضعیفه ده، يا دا ریفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. یانې د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وایم چې دلته ما یوه تنکی ځوان د هارون حکیمي په نوم ولید، د ده غزلي مې واورېدې؛ رښتیا درته وایم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هېڅکله خپه نه شم.

البته په لنډیو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو باید سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولني له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډیو یوه لکچر درکوم. ما د خپلو لیکنو نه یوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. یوه خبره باید تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارینه وو له خوامحکومې دي، په لنډیو کې يې د خپل محرومیت اواز پورته کړی دی او نارینه يې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخیستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
ځکه چې ښځې زموږ میندې دي، ښځې زموږ خویندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نیمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډیو په تاریخي اصالت باندې یوه څه و غږېږم.

زما په عقیده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او یا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پیدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د اریایانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دليلونه شته. زه په همدې بنياد ځېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسيدلی يم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه ځېړم او د لنډيو سره يې مقايسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، هميشه د لنډيو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځينې خلک هغه لنډۍ ياداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بيا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه يې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقايد، غړونه او تمايلات په لنډيو کې پيدا کړو او جامعې ته يې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور ځېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې يوه سندره ده چې (ماهيا) ورته وايي.

ماهيا هغه شپانه ته وايي چې له اوزو، ميښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجيبه خو يې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړی حيرانوي. د ماهيا شباهت له لنډيو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ويلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حيث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډيو سره دا فرق لري چې اوله فقره يې اتته ده او دوهيمه يې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوهيمه يې ديارلس ده.

د ماهيا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به يې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هيله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبياتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې يې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

يوه سرليک (پيراګراپ) به زه د لنډۍ د تاريخی پيژنګلوی په باره کې تاسې ته و لولم ، بيا په لنډيو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډيو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسايلو تصويرګيري ده. يوه پښتنه ښځه په لنډيو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډيو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډيو پيژندګلوي.

افغاني فلکلوريستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عاميانه ادبياتو د شتمنۍ يوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او ميراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې يوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍیو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوې ځخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د ګندهارا د اوسیدونکو څخه اوسنۍیو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبنۍیو اصطلاحاتو تداخل ښهیي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د ځېړلو، پیدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله ییزه ځېړنه یوازینۍ اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوۍ کې مرسته وکړي، له بل پلوه به د غربي ختېز پیژندونکو د ځېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختېزو ځېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، ځېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍیو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیورۍ غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تباین په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ ځېړنه، په تېره د هغه پرتله ییزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښي تر ضرفیت اوښتې ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله رښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:
د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آرياني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره یوه ځای اوسیدل. خو کله چې د دوې یوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختیز پلو ته لاړل او بلې برخې یې د لویدیز په لورې مخه وکړه. په درېیو ځانګو سره جلا شول. یانې په ختیزې. لویدیزې او مرکزي ځانګې. د دوې ګډې ژبې هم د درېیو جلا ژبو په توګه وده ومونده. یاني په ختیز کې سانسکریت، په لویدیز کې اویستا او د دوې تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اریایانو ژبه ده، چې د رګویدا په سرودونو کې د پګهت په نامه یاده شوې ده.

رښتین صیب د پښتو لنډیو د تاریخي پېژندګلوی په باره کې عقیده لري، چې د سانسکریت سرودونه هغه دي چې په څلورګونو ویدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ویل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. لیکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سینه په سینه رارسیدلي دي.

پروفیسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رییس په دې عقیده دی چې پښتو لنډۍ د اویستا له ګاتونو سره چې یوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاریخي قرابت لري. دی د نورو محقیقانو په حواله لیکي چې ګاتونه او رګویدا له لنډیو سره ورته والی لري.

دی وایي چې تر کومه ځایه چې لنډۍ له ګاتونو سره په یوه ماحول کې پالل شوي دي، بعیده نه ده چې د ګاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډیو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقیقت ته نیږدې شوي دي، خو ورسیدلې نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقیقانو نظریات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله یې څېړنه او ازموینه نه ده کړې. د دوی نقلونه او ځرګندونې نقلي ماهیت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي میتودولوژۍ او فاکټونو په اساس مشخصو نتایجو ته رسیدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اویستا او سانسکریت په باره کې چې د هند اروپایي ژبو چې د یوې کورنۍ خویندې دي، د مقایسوي ژبپوهنې په اساس یوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډیو د هغو منسوخو شویو ټولنیزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډیو کې د تېرو تاریخي، فرهنګي بهیرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسیلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکریت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېڅلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاوند سره یوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډيو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په ځېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خويندو ژبو د انشعاب د زيات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شويو مشترکو اړيکو د کشف او ځېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډيو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېږوي.

د ساري په توګه د سانسکريت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکريت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غين ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس يانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي څرګنده ده. چونغر د چينو غر او غرجستان د غرونو سيمه. په دواړو ژبو کې په يوه مانا کارول شوي دي. په سانسکريت کې د هماليه غرونو ته ګراج هم ويلی شوي دي.

چې مانا يې د غرونو باچا ده. په دې ترکيبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځينو نورو نومونو په په تانيسته کې ځان ښيي. د غره په نامه غين ته د ګاف د بليدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکريت کې بنګال ته انګدېس ويل شوي دي. چې اوس سين ته د شين په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د ديشو نومونه د همدې ريښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکريت په لرغوني حماسه (رامااين) کې د ګندهاروا دېس په نامه يوه داسې وطن يادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سيمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانيسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغوني بڼه پاتې شوې ده.
د زياتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډيو په ژبه مې ليکلې ده.

په لنډيو کې د تاريخي ريښو او رابطود پلټلو اوپيدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډيو کې ځېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغرۍ، سپيلنۍ، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډيو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شويو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډيو د تاريخي او فرهنګي پېژندګلوۍ سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ راښکلی دی، تېر شو او د لنډیو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه ییز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډیو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښیو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یانې هغه روحي ګرفتاری چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ ښخوا تر دې چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډیو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دکیکه درجه بندي کړې ده او سړی د خپل حکیکت د بربندولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډیو د تاریخي ریښې او د لنډیو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویرلنډۍ په رښتیا سره د پښتني ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډیو کې خپل واقیعت څرګندوي. هېنداره ښځه ښیي، خو په ظاهري بڼه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه توړونکی ښځه تصویروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکیب ځخه. هغسې چې ته یې غواړې. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یانې له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانیو کې د پاشلو ځنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانيستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شيرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پيرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د ښځې دا ننداره ينه د شاعر د جنسي غريضې د طبعي احساس نتيجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتيا او لېونۍ مينه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاينه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارينه له پاره د هغې جنسي جاذبيت د ښځې د اصلي ځرخ يوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر ياني لنډۍيو کې خپل واقعيت ځرګند وي. لنډۍ د پښتني ښځې هغه اعجاز لرونکې هينداره ده چې د پښتانه په ټول تاريخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصوير وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د هستيدو، سېنګار (نقش و نګار) او نندارينه کې خضور لري.

د لنډۍيو د ځانګړنو څخه داسي اټکل کېږي چې د ډېرو لنډۍيو شعري سپرغۍيو، د تاريخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسير کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسې څپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنيزو روابطو او فرهنګ د ځېړلو له پاره هغه عميق ارزښت لري. کوم چې پوسيلونه يې د ژوند د تاريخ د مطالعې له پاره لري.

لنډۍ د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتني ښځې د دريځ ځېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکۍ کې د خپل تاريخي وضيعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتينی تصوير وړاندې کوي. که څه هم لنډۍ تلپاتې پديده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو يوه ځايي او ډله ييز زوال نه مومي. يوه، يوه په تدريجي توګه د يوې قانونمندې قاعدې له مخې رژېږي او ځای يې نوي افوات نيسي. ليکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پياوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژيوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنۍيو ته د اجدادو عمده خصوصيات نقلوي او له مبدا سره اړيکې نه پرې کوي. د همدې ځانګړنې په وجه لنډۍ د يوه باوري ځرګ او مدرک په توګه د لرغوني تاريخ، د پښتنو د پخوانۍيو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډۍيو کې ښځه تر نارينه زيات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاريخي وضعيت د ځرنګوالي د ځېړنې له پاره چې د ځانګړو تاريخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهميت لري. د ټولني دوېيم نابرابر دريځ ته د ښځو د پوهولو تاريخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنيز پای ياني د نارينه په مقابل کې د ښځې تابع دريځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنيز دريځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بيان آزادي حتا د نارينه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعاليت مناسب ميدان او امکان نه شته. د هغې ديني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهير په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځيني نورې سيمي مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتني ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارينه په باره کې خپلې خاصې طريقې او وسيلې پيدا کړي دي. د دغو وسيلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عاميانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د يادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې يې تر هر شي زيات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقيعت سره په لنډيو کې ناري وهي، ټول انسانيت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنيا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره يې اشنا کوي.

په دې توګه پښتني ښځې هغه ناموسي پګل چې نارينه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډيو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ يې وداني کړې دي چې په هېڅ ليکلي غنايي شعر کې د هغې د يرغليزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه يوازې د پښتني ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نورې يا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ ليوالتيا او د جنسي تبعيض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه يې په خپله وينه او مينه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفي د جلال او جمال په بتۍ کې يې پخه کړې او د نارينه په ربښتينديه انځورونو کې يې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له ليرو ځايونو څخه راغلي ياست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هيله ده چې د لنډيو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنیفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډۍ چې موږ او تاسې یې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او یا هم په پېښور کې د لنډۍیو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بنیاد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسیه کې، په امریکه کې او یا هم په جاپان کې یې څوک ولولي او زه ریفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځایه اخېستي او دا یې ومني.

هغه شک کوي چې شاید دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شاید دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلي وي او تاسې پرې د اریایانو د وخت ټاپه لګوئ.

یوه سړی د چې ارنولډسن په نوم یادېده، چې هغه په پیښور کې په لنډۍیو باندې کار کړی وو او یوه کوشنۍ رساله یې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پېژندلې وې. هغه په یوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډۍ بیا ما وروسته د یوه افغان دوست په خپاره شوي کلیکسیون کې و لیده چې ده د خپلو لنډۍیو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته ولیکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ لیکئ؟ دا لنډۍ ولې جوړه کوئ؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وایې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې لیکلې ده او که هغه اوس په لنډۍیو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به یې ویل چې دا څه حال دی.

نو ویلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاریخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او لیکوالو څخه هیله کوم چې د لنډۍ په لیکلو دې خپل وخت نه ضایع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډۍ اصیلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هیله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډیو د راټولو له پاره ټیمونه ولیږي. د لنډیو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا يې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه يې یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډیو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کیږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخیستل کیږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کیدی شي. ستاسي د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونیو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې موږ او تاسي وینو.

زه د یوه سپین ږیري په حیث له بحث نه وتلې یو، دوه درې کلیمې تاسي ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زموږ جنګ نه دی.

دا دښمن زموږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زموږ ژبې دي. دري زموږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له موږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زموږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسي په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زموږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتیږي.
,, حکیم سنایي شاعر بزرګ ایران ‘‘
کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشتو. دا وراشه یا ښې خبرې نه دي موږ نه خوشحاله کوي. موږ هم یوه ملت یو، موږ هم حیثیت لرو. موږ هم فرهنګ لرو.

زموږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغونې دی، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پیشنهاد وي.‘‘
(سلیمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لیږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځیرنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

خیره ۲. ت - ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډیو باندي کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کي د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lándéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۸	سلیمان لایق	لنډیو باندې کنفرانس	۱۳۸۷ لیږدی	۱	۱								
					۱				▲ Related to men سړو ته منسوبي				
									▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
									ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱				زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۱۳	۵	تول

۱۵. ۸ لښتیلیک:. ځیره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۱۵ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوشنی شعري کالب یا فورم دی، خو د مانا د څواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍوالو شاعرۍ کې یې ساری لیدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې درووند مانيز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه نه لري، خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ باید د زور(ه) په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلي وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ او دوېیمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتمه څپه او د دوېیمي مسرې څلورمه، اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې مصرۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یوه ټاکلی شکل او قانون لري.
دلته به یوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ یوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به یوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

▲ ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

ځرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې ورستۍ کلمه اهنګینه وي، د وروستۍ ځپې اهنګ یې لوړ او تر هغې دمخه ځپې اهنګ یې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسیم شي:

لنډیو ته (ټیکۍ)، (مصرې) او (ټپې) هم وایي، چې دا هریو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لرې، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړې شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علایم وټاکل شول: لکه د قافیې افادې له پاره (a) نښه، د ردیف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ــــــ)، د بېلابېلو قافیو له پاره که په کوم شعر کې وې په (b, c او d).

همدغه نښې د یوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غړېز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعرې زموږ د ولس د موسیقۍ له ځپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د ځپو د شمېر، د مسرو د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د ځپېز ځجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یاني تر هر درېیو ځپو ورسته ځلورمه ځپه ځج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ښیرنـــــــــچوپیري (ریســــــــــرچ پانې)

خېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر هندسي جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپیري،
کي د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کڼه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکنه	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lándéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوي	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۹	محمد اسمعیل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	۱۳۷۷ لیږدي	۴		۴							
									▲ Related to men سړو ته منسوبي				
						۴			▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
						۱			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
						۲			ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملي، غونډلي سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
						۱			زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ,ه ه،: (ترله، خوله، مغوله، خیله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرکنده ,ه ه،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۳	۳	ټول

.۱۵ ۹ لښتیلیک:. ښېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهني (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپېري، کي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ .۱۵ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری رونوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب یوه بې ساري بډاینه پانګه ده، زموږ د ټولنې د ژوند او آیډیا هېڅ خوا نه شته چې په لنډیو کې یې انعکاس نه وي موندلی.

مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، ټبری، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آیډیا په لنډیو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحیاتي ، د ژوند شرایطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د یوه دایرة المعارف یا وېکیپیډیا حیثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټیکۍ په نوم هم یادېږي) د پښتو په هره سیمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب یوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سیمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ویل کېږي چې مشهور یې د چارباغی، ننګرهار،تیرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای یې غږ او کمپوز د سیمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسیقۍ په کالب کې ځایېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ییز ډول، کله یوازې او کله له سروکو سره یوه ځای ویل کېږي.

د لنډیو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه یې ۹، او دوېیمه یې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډیو دوېیمه مصرع همېشعه په (ونه - ´UNA) – (څرګند واو)، (ینه، NA (څرګنده ي)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله یې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې وروي چارپېر ګلونه

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په ګولۍ دې و ويشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی يمه

له دغه فرموله وتلې لنډۍ له ادبي معياره وتلي او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډيو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶) لنډۍ کېږي په هغو کې يوازې يوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې يوازې يوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصيله وم کم اصله يووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختيځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پېژندنې لاربسود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴ليږدی، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډيو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ويلی.
د لنډۍ بل خصوصيت دا دی چې څلورم سيلابل يوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتتم، په دوېيمه برخه کې په څلورم، اتتم او دوولسم سلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کيږي. له دغه ځايه د لنډيو لومړی او دوېيم پاړکی هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسيږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسيم وړاندې کيږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که – په – می – **وند** + کې ـ ش – هيد – **نه** + **شوې**

خدای – ږو – لا – **له** + يه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تي-** + **نه**

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ يوازې ويل کېږي او که له نيمکۍ سره يوه ځای شي په هغه صورت کې د نيمکۍ له خصوصيت سره سم د لنډيو په څېو کې توپير راځي. کله له داسې هم ويل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي، له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري چې دا ځېړنه بېله موضوع ده بېل تحقيق غواړي.

په لنډيو کې د ښځو ونډه:

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډيو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زياته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ويرونو، ودونو، د غم او خوښۍ يو په وختونو کې يې وايي. د لنډيو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زياتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشينو او خپګان انعکاس دی.
له نيمايي نه زياتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروی دی، د دوی د غم خپلې سينې آه دی چې د نارينه و مخ د دوی تېرې‌يو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. کله د بنې له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لکه ډوډۍ په تناره کې وريته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله
موزي په ما مينت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مينه څه پوهېږي
په نس يې موړ کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بيا دې ماخوستن کړ
د نارضا کټ نه مې ربړدي اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسۍ او بې واکۍ له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک يې د بل دی
خدايه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د ټولني نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ويل شوې دي. ځينې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرګند ډول ميرزايانو، ملايانو جوړې کړې دي، داسې لغات او تعبيرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق يې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکي تويوينه

▲ علم درياب طالب اوباز دی
يابه ځان ډوب کړي يا به باسي ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
ديدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وينه

په دغسې لنډۍيو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هيڅ نه وي لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوې وي، دومره تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زيږدی کال)

خېړه ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک
کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

ګڼه	راټولونکی / ليکوونکي نوم	ليکې	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکې او مصرۍ
۱۰	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لارې	ليږدی ۱۳۸۵	۱۶

Related منسوبې	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ
	۹	۶		۱
▲ سرو ته منسوبې Related to men	۴	۱		۱
▲ ښځو ته منسوبې Related to women	۵	۵		
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۳	۲		
ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۳	۱		
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱	۱		
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۱	۲		۱
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.	۱			
ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice وروستاړی غږ	Action Req'd کره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
ټول	۶	۲	

۱۵. ۱۰ لښتيليک:. ځېړه ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډيو کې د محروميت پر موضوع کښلې دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعريفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړين دي. درد، عاطفه، پيغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې ليدل کيږي، ځيني بهرني ليکوال چې پښتو لنډۍ يې لوستي زياترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځيني ليکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د يوه بشپړ شعر الهام اخيستل کيږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په يوه نه يوه بڼه يې د هغو لنډيو پيغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او يوه نوی رنګ يې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځايه سرچينه اخلي، دا به يوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چيرې د پښتو لومړنی لنډۍ ولولو نو له ورايه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کيږي او دا په ثبات رسيږي چې پيل به يې پښتنې کړې وي.

سپوږميه سر وهه راخيږه
يار مې د ګلو کر کوي ګوتې ريبينه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسيکې دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سينه په سينه تر موږ را رسېدلې زياتره د ښځينه احساساتو او ښځينه محروميتونو څرګندونه کوي.

ياني دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو ديوالونو شاته ډېر ځوربېدلي او يا يې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډيو کې يې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځينه وو له خوا ويل شوي د محروميت تله په کې درنه ښکاري، راځئ په پښتو لنډيو کې د ښځينه محروميتونو يوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتني سيمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره يوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دين کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سيمو کې د غيرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارينه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوې نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور يې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډيو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محروميت له ورايه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې ځوک غوايه نه ورکوينه

▲ تورې تيرا نه دې کړم ټېره
ما به مې خپلې مور ته ځوک ورسوينه

▲ ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهي بيا دې شړينه

زياتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپين شي، کله بيا د پلار او يا کورنۍ د کړنو له امله ځوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ويلی خو کله چې يې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې يوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته يمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپين شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مينه

که چېرې د پورتنيو لنډيو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نيم بيتي او يا پوره لنډۍ دلوستونکي او يا اورېدونکي په ذهن کې يوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم يوه دردوونکی پيغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو یوه بل محرومیت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دین کې ښځې او نارینه یوه ډول حقوق لري خو په زیاترو پښتني کورنیو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه یې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځینه خواهشاتو ته، تر دې چې د خوابنې او یا د کور د ځینو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د مېرې مور، ورور او یا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې باید په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډیو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورایه برېښي:

▲ ټېل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې میره ده ما په کور کې نه پرېږدینه

▲ ځان به په ډک سیند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بنې ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بندیخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځینه

▲ بنګړي د ټولې دنیا دود دي
زه له نیستمن جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه تورې
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به یوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزیګې په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې دپښتنې سیمې یوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍیو سیمو کې ځانګې په خپلو ټیکریو کې څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسې یوې خوړې لوښیې په وخت کې به څوک د چا د ډودوۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍیو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې یې په کورونو کې لارې څارې. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مسافرۍ ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوې نو د خپل زړه بړاس یې په لنډۍیو کې وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اګاهانه ډول داسې اهنګین له زړونو راوتلي چې په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی
ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مې جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کې یوازې تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کې لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور مې غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې ,,دلته د , ځنې، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څخه، ورڅخه، ترې په مانا دی چې د ځینې ، بعضې، څخه یې توپیرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ لیږدی، ۵۱ چویړی).

منفي دودونه شته، همداسي مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و ښېړو نو پښتني همدومره قدر او قیمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتورونو کې یې ښایي ونه لري. خو ما دلته یوازې د پښتو لنډۍیو کې د محرومیت پر موضوع دا لیکنه کړې وه، هیله ده لوستونکي راڅخه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زیږدی)

ښېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبې	وروستاړي غږ Suffix Voice	کره شوی Action Req'ed ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کی (In control) ✓
۱۸	جانان	پښتو لنډیو کې محرومیت	۱۳۸۵ لیږدی	۱۸	۴	۶		۸					
									▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۴	۶		۸	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
						۲		۳	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲	۴		۲	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲			۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۱۳	۱۰	ټول

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. ښېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ څې (ځ). فياض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکيکينو دا خيال دی چې ټپه د پښتو ايجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره ځومره جامعيت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د يوه پوه وينا ده چې پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپين ږيري د دين، اخرت په حکله ټپې وايي، نوي ځوانان په کې د خپلې مينې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وايي نو پيغلې د ګودر په غاړه د پيغلتوب، کالو په حکله په کې خيالات ځرګندوي، په ودونو ښاديو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستايي.

ټپه د جزباتو هينداره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چې کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معياري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازيګر زېړيه لمره
ته لا ولاړ يې په ما پرېوتل ګردونه

پښتون يوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې ځوک يې په کلاری او امن اوسيدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې يې هم د جنګ نه نفرت او وينې بهيدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وايه
په مړو موړ شوې که نور هم غواړې جنګونه
يا
▲ د لښکرو ملک ته وايه
ډېرې دې کونډې کړې خپرې درته کوينه

د تاريخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پیر روښان توره په لاس جنګ له ورځینه

د پیرنګیانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پیرنګیانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ویل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نیمایي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې میراتیږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې خلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي
چې یې شوده د پښتنې رودلې دینه

▲ ستا د بوړې توپکه ځار شم
په اوږه ستا وې کړه زه د خیاله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زیاته په هېڅ یوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې یوه اهم حیثیت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستایلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره
د نیمو شپو منګي زما لالی وهینه

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې وینه

چیلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستایل شوی دی:

▲ چیلمه خدیږو چې دې مات کړم
میین په ما دی غم په تا غلتوینه

▲ د حجرې ګټ دربانډې پرېوځه
چې د چیلم نچه دې خله کې پاتې شینه

جماعت د پښتنو دینداري لکه د نمر ځرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د میین زړه جماعت خانه ده
که مسلمان یې وران یې نه کړې دیوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وایه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځینه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهمیت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازیګر ډېره زیاته ستاینه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې مازیګر پرې ښائسته کېږي
هغې جینۍ له مور منګی نه ورکوینه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کېږه
زه پښتنه به ستا په پټ کې ناسته یمه

▲ هېندستانۍ شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوینه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکیره دوې ګټې دې وکړې
یوه دې خیر تول کړه بل دې وکړه دیدنونه

▲ چې اوره نه خوري بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړي ځوک پرې نه وی تهمتونه

لنده دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل یوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بس دی په دې به يې فیصله کړو
ډېرې ټپې د سرې عمر کموینه،،
(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځېره ۲. خ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی	(Caution) خبرداری	(In control) کنټرول کی
۱۱	فیاض علی شاه	د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت	۱۳۸۶ لیږدی	۲۴	۵	۷		۱۲			۱۲۵	۱۰	تول
					۲	۲		۵	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۵		۷	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۱		۱	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱	۶		۷	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملی، غوندلی سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱			۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

,, ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځينه لور ته منسوب وي، په اسيا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه يې؛ نساء ګل، ضيا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندي ګل، زيباګل، ګل خانم، بانوګل، شيرين ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېرې کوچيان يې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته يې منسوب وي،،

,,

ګلونه ډېر درسره راوړه

زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبياتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بيتونو کې په ايجاز بيان کړې دي. , ۱ ، د لنډيو په وېړه لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه يې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او اديبانه انځور کارل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنيز، تاريخي او د نورو مضامينو لرونکې ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې يوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو , دوې ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه يې نهه سيلابه او دوېيمه برخه يې ديارلس سيلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړی او معلوم ويناوال , شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سينه په سينه له يوه نسل څخه بل نسل ته رالېږدول شوي دي.

خو بيا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره يوه شان او سيلابونه يې سره برابر دي. , ۲ ، د لنډيو يوه ستر ارزښت دا دی چې د هغه سندريزه ځانګړتيا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافيايي سيمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتيا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولی شي. , ۳ ، د لنډيو د نورو بېلابېلو ځانګړتياوو تر څنګ يوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ويل شوي، هر ډول مضامين او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډۍ د دې ترځنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډيو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبيهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پاڼې، پاڼې شينه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کميس دې تور متې دې سپينې
لکه ښامار چې تر چنډړ تاوشوي وينه

لکه څرنګه چې وينو په پورتنيو لنډيو کې زړه له ګل او کترې يې د ګل له پاڼو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کميس له ښامار او متې له چنډړ سره تشبيه شوي دي.

په لنډيو کې ځينې داسې ښکلي او نادر تشبيهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې يا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دينه

▲ زلفې دې بيا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوځو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

، ۴ ، د دغه تشبيهاتو په لړ کې يوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له ښلابښلو برخو، د طبيعت، چاپېريال طبيعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له يوې خوا څخه ښکلې ځېرې او بڼې لري. په طبيعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه ښلابښل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نيکمرغۍ د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له يادولو او کارولو، کرلو، سيل او ليدلو څخه يوه ځانګړې خوند تر لاسه کوي.

په رښتيا هم د ګل نوم په يادولو سره انسان ته د ګلاپ ښکلي ځېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپيدنه، د اېنځر د ديدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرنې او عقايد لري. د بېلګې په توګه زېړګل د جدايي علامه، سور ګل د مينتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقايسه کوي، د جانان ديدن د اېنځر له ګل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په ديدن او له ګل سره په همدمۍ کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واوړي خو ځينې يې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډيو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځينو څخه يې په لاندې ډول يادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډيو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر ياد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډيو کې يې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډيو کې د ګلاپ د ګل اصيلتوب، سره ښکلي زړه راښکونکي ځېره، د مينې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسيت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړيکې، ډېرې ستايل شوي او ياد شوي دي. هم د ښکلو تشبيهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځينې کار اخېستل شوی دی، لکه:

▲ اصيل ګلاب چې په کې نه وي

په نورو ګلو مې تسل نه شي مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصيل ګلاپ را ښخه ورک دی
کم اصل ګل که بويوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شې
ګل د ګلاپ شې چې دې خاورې بويوينه

▲ په وينو سور لکه ګلاپ شه
پښتني ناوې دې په تور اوربل کې ږدينه

▲ خولګۍ دې سره لکه ګلاپ ده
ځکه يې واړه بلبلان ثنا کوينه

▲ د نجلۍ مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نيمو ورځو وينه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جينکۍ دې په اوربل کې ګرزوينه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نږدې تول پېژني، په ورځنيو چارو کې په ځانګړي توګه په کليو، باندو کې د کليوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځينې واړه ځوندي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کميس په لمن او ګريوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونګ د بوټي، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو ښخه وروسته و چېږي او بيا ورڅخه کار اخېستل کېږي. په لنډۍيو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځينې يادونه شوي ده او د ګلاپ له ګل ښخه وروسته لونګ په لنډۍيو کې خاص ځاي لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مې نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړینه

▲ که چا لونګ لیدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونګو بوی ترې ځینه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چتو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ویل کېږي. ، ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلۍ بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاڼې او ګلونه لري. په لنډۍیو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتیاوو په پرتله ډېره یادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلی کور راته معلوم دی
د بام په سر یې کشمالي کرلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار يې په وړيا ديدن کومه

▲ ګلان دې تول له تا کربان شي
ته کشمالى يې نور سلام درته کوينه

▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه ښايسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب ځرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډيو کې د ښکلو تشبېهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنګ سره تشبې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دى
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه

▲ که مې سرې شونډې در په ياد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه

▲ غاټول به تول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه ګرځومه

▲ يا د لاله په ګل شبنم دى
يا دې د مخ په ستارو خولې راځينه

نرګس: نرګس لکه ځرنګه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترګې ورياديږي، يوه بوټى دى چې له عطرو څخه ډک ګلونه لري، په ګلونو کې يې سپينې پاڼې داسې چاپيره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې يې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس يو ډول ګلونه چې ډېر لږ پيدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې يې سپينې دي او منځنۍ جوړښت يې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړي توګه په لنډۍيو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترڅنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرګس په ګل کې راڅول شي نو هغه ده چې دغه رنګيني د نرګس د اوښکې په بڼه تعبير کېږي او ښکلي ادبي انځور ترينه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډۍيو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر ټال مې زنګوينه

▲ صورت يې سپين کميس يې شين دی
لکه نرګس چې شين يې نار سپين يې ګلونه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوينه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډۍيو کې ډېر ياد شوي او ستايل شوي دي. د رامبېل ګلونه سپين رنګ لري او زړه خوښونکی بوی لري.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنۍيو اوصافو لرونکي دي.

خو يوازې رنګ يې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پيدا کېږي. په لنډۍيو کې درامبېل او چامبېل خوشبويي او دهار په بڼه تشبيه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه يې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاب له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل يې نوکران نيولي دينه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل يې زه رامبېله خوشبو يمه

همدا راز د لنډۍیو له سمندر ښخه یوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ريحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ريدي ګل او داسي نور...
چې په لنډه توګه يي يوازې د لنډۍیو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه ريدي په بيابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک ريدي چې و سپېرې ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصيب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوينه

▲ زما جانان ګل د ريحان دی
پاس په اسمان دی ملايکې يي بويه وينه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اېنځر ګل يم په لاس نه درځم مينه

د لنډۍیو سمندر دومره ژور او ځپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بياهم کم دي. خو دلته يوازې له دغه سمندر ښخه د يوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې ليکنې لمن په لاندي لنډۍ همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د بنايست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه ده به کوم، کوم تولومه ،،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زېږدی)

څېړه ۲. څ محمد حامد حليمي،، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)													
ګڼه.	راټولونکی / ليکوونکی نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۱۵	محمد حامد حليمي	لنډۍ د ګلونو په سمندر کی	لېږدی ۱۳۸۶	۴۳	۱۳	۷		۲۳					
					۷	۴		۱۶	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۶	۳		۷	▲ ښخو ته منسوبي Related to women				
					۱	۱		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۷	۵		۱۲	**ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملی، غونډلي سره راشي) بينه.**				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۵	۱		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لړې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لړې شتون لري.		۳۳۶	۱۶	ټول

۱۵. ۱۳ لښتيليک:. څېره ۲. څ محمد حامد حليمي،، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدران د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اېنټرنېټ پاڼې ته په لاندې بڼه پورته کړې دي. ,, ګرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنی ده چې د نړۍ یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښــتنو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه ټپې ویل کېږي.

دا چې ټپې یا لنډۍ ځانګړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډۍ ویلې دي نو همدا لامل دی چې د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسې لنډۍ هم شته چې په هر ځل ویلو سره یې لومړیوونکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده څېره او د میوند د جنګ فاتحه ملالۍ هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

کله چې دا لنډۍ دغازیانو ترغوږو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه یې تر ۹ سیلابو، دوېیمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم ګړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دوېیمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي , کله چې په کلیو او باندو کې د وادونو او نورو ښادۍیو پنډې جوړې شي نو ښځې څو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې ولي. دوې ۲ یا څو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنګکا رنګ مصرۍ په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلګې را اخلو:

سـوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
ځوک چې مين شي اوبه خوند نه ورکوينه

ســـــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
ګولی يوه مرغی مې دوې ويشتلې دينه

ځـــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
جينۍ يوه ياران يې دوې نيولي دينه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازديګر دی تېر به شينه

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې ښخ و
تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د ځار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوينه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې يوه ډله پېره ومني او يا خو د سحر لمر را و خېژي.

کله چې په وادونو کې سندرې ويل کېږي، ويونکې ډېر وخت کوښښ کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې ياد کړي کوم چې دوی يې د ښادی په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته ورمه

▲ د اکبر خان خوښئ له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به يې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کليو او باندو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سيباتونه او مېلې جوړه وي او د ټپو په ويلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډيو سيالي تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټوليدو مصارف په غاړه اخلي او د يوه يا دوې چرګانو او يا خو د لاندې غوابنې په پخېدو سره د لنډيو سيالئ ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کېږي)

په ځينو سيمو کې د غم په ورځ هم د وير ټپې ويل کېږي هغه داسې چې کله څوک مړ شي نو د کورنئ غړي يې او نور خواخوږي يې په ژړا کې د غمجنو مصرئ په ويلو سره د زړه براس وباسي. لاندې مصرئ ته ځير شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلي
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کيامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنيا کړېنه

لنډئ په ليکونو کې هم غټه ونډه لري دوستان، اشنايان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان يوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصرئ لېږي، دوستان د خپلې دوستئ اظهار کوي، اشنايان، خپلوان د يوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتيا، کار او راتګ حال بيانوي. عاشقان خپلې ګيلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کليوالو، غمازانو ظلمونه او د ريبار د دوې رنګئ څخه سر ټکونه د لنډئ په ژبه کې ليکي. دلته يې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو یوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خواږو، خواږو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې ېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما ګل د ګلاب کړې
چې د اشنا په غېږ کې پاڼې، پاڼې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله یمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې لیکه ورته مې ډېر ژاړلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
رویبار د خپلې یارۍ دم په کې ترینه

▲ کلمه زر، زر پرې چلیږه
خط مې د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مینه په کې شنه لوخړه شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې دیدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه یې
زما سلام دی ته به وکړې دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مینو یې ناغې ترلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مینو باندې نه شته بندیزونه

همداسې د ساز او تنګ تکور په برخه کې مصرۍ ځانګړې ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کېستونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپې ویلي دي، ځینې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځینې د اتنيز ساز او ځیني بیا غمګېنې ټپې په داسې انداز سره ویلي چې نبغ په نبغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چینې تاندې کوي او د ګریوان دښتي خړوبه وي.
لکه څنګه مو چې و ویل ډېرو سندرغاړو ټپې ویلي دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مې پټي شو کاروندې په کې کرمه

په ویلو سره په لنډۍیو کې نوي ساه را ژوندۍ کړه وروسته د ټولو د مینې وړ سندرغاړی رحیم شاه دا ساه پسې اوږده او څانګې، څانګې خوارۍ کړې او په همدې کمپوز یې په اُردو کې چې:

(پهلي تو کبي، کبي غم تا *** ابي هر پل مې تېري یاد ستاتي هی)

د یو ښکلي موزیک سره ټپې و ویلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ایران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړي اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښـــــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشېندم ګلونه

▲ دا اخیري مصرۍ د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی)

ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ،، د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی / لیکنه	چېپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکۍ Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	Related منسوبي	وروستاړي غږ Suffix Voice	کړه شوی Action Req'ed ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کی (In control) ✓
۱۶	ولایت خان ځدراڼ	د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې	لیږدی ۱۳۸۷	۳۵	۸	۱۲		۱۵			۱۲۶	۲۰	تول
					۵	۷		۱۳	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۳	۵		۲	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۵	۳		۳	ونه - una: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲	۶		۶	ېنه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېنه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۳		۶	زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
									زورکی , ه ، ه،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرکنده , ه ، ه،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ،، د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ د لنډۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې په لمن یې زېړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هیواد د ادبي او کلتوري ژوند ښنته کېښوده. د لیك تر پیدایښت وړاندې یې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستایي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښیرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه یوه داسې ګلبوټۍ هم رازرغون شو چې هره پاڼه یې بېل رنګ او د هرې څانګې خوځښت یې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ویلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېریال څرګندویې او ښکارندویې یې و کړه. لنډۍ د پښتنې ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې یې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍیو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍیو دوراګانو ملتیا و کړه او هم یې د دوی د جنازو او تابوتونو ویرونه و کړل.

د لنډیۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه یې چې ښکاري یوه لنډ بیت دی چې دوې مسرۍ په کې دي، یوه لنډه ۹ ، سېلابي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سپلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ایجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتنې ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبویه عطر جوړولی شي.

د میني نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت یې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي یوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مین بېلتون ته هرکلی کوي او داډ ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

ګودر د پښتني ټولنې يوه ټولنيزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې يوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې ګودر ته راځي، اوبه هم ځني وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مينو ديدن هم په ګودر يا د ګودر په لاره کې کېږي، نجونې ګودر ته په ښو او نظرراښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوګانو سيالۍ کېږي، يوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ويل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مينه او وفا د پښتني دنيا يوه زرين او متين اصل دی چې ژمنه يې و کړه بيا ماتېدی نه شي، چې قول يې وکړ بيا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مين مينې ته د مينې په دنيا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه
که په کيامت يې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې يوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مينه او ګرانښت (صميميت)، لورېينه او يوه پر بل پېرزوينه هم يوه زرين اصل دی، يوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د مينې او لورېينې ژوند لري. يوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي وږی له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي وږی له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وږی تللی ښښتن يې ورياديږي، مړۍ يې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صميميت) او لورېينې داسې ازموينه ترسره کوي:

▲ اشنا مې وږی رانه تللی
چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځينه

په پښتني ټولنه کې د مينې کولو لارې ډېرې اغزنې دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلا مينه رسوا شي نو بيا د مرګ استازی رارسېږي او د مينې انتقام اخلي. مين په همداسې اغزنو حالاتو کې مينې ته زړه ښه کوي او له مړينې وېره نه کوي خو له مينې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستی دی چې منکر نه شې مینه

یا هم

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
غولی جارو کړه چې په شرق مې وینې ځینه

پښتني دنیا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځینې ناوړې او نارواوې هم لري له دې څخه یوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډی نه دیوه ملیح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل څښتن د لنډۍ په خوږه ژبه خپلې نارووا ته داسې متوجه کوي:

▲ برخان د ګلو لښته ناخلې
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پیداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هیله لري چې ماشوم و لري او په کور کې یې زانګو وزنګوي، یوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې یې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته ژبه په طنزیه لهجه داسې وایي:

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همځولي زانګو ګاني زنګوینه

لنډۍ یوه سرتړلی زنځیر دی، یوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه یوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د یوه خواږه ډیالوګ په توګه دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې یوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مینې راز او نیاز په کې شوی او د ټولنې بندیزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپینه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسي ځواب وایه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسي راته وایي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وایي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګی په خته زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وایي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کېښکاره غابنونه،،

(حبیب الله مرکه د آلمان ږغ راډیو سره، ۲۰۱۰ زیږدی).

ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کڼه.	۱۲
راټولونکی / لیکوالکی نوم	حبیب الله رفیع
لیکی / لیکنه	په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟
چاپ کال / نا چاپ	لیږدی ۱۳۸۹
ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرى	۱۴

منسوبي Related	Mésréy مصرى	Ṭikéy ټیکی	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ
	۸		۴	۲
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۴		۴	۲
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۴			
وروستاړي غږ Suffix Voice: ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳			۱
ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	۲		۳	
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.			۱	
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳			۱
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ Action Req'ed کړه شوی
تول	۳	۴

۱۵. ۱۵ لبنتیلیک:. ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۴ د ــ ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه یې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بیت یې ۹ سپلابه او دویم ۱۳یې سپلابه دی، چې په ټولیز ډول ۲۲ سپلابه کیږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډیو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته یې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکیمي: که لومړی د لنډیو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وایي په ځینو کې مصری او په ځینو سیمو کې ټپې وایي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګرانې دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیداشي چې یا یې نه وي زده او یایې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه ایښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر یې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولګی دی، یانې نهه سپلابه یې لومړۍ مصری ده، دیارلس سپلابه یې دویمه مصری ده او دا ټول دوه ویشت سپلابه کیږي، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. بل تعبیر یې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چیچ زهر یې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن یې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ویښوي او څپاند کوي یې، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وایي، د ټپې هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصری هم ورته وایي ځکه دا دوې مصری دي او سره راټولې شوې، دا یې یوه مانا ده او بل مصری یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصرۍ تورې واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصرۍ نوم اخیستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځینې نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غریبۍ، غریبۍ په هغه وخت کې چې یوه څوک مسافر شي، یا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډۍ وایي، دې ته غریبۍ وایي، غړنګې هم ورته وایي، ډېر نومونه یې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثیر څخه اخیستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ یوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره یوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصرۍیو کې ځای کېږي، لکه یوه سر تړلی ځنځیر دی چې موضوع بل ځای ته نه ترې ځي، په دوې مسرۍیو کې یوه ښکلی مضمون ځایېږي او انسان ته یوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زیات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زیات ارزښت ورکوي.

حکیمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژیدۍ ډک یوه ډول ژانر دی، ځکه چې له دریېو نومونو څخه مصرۍ، چې له مصرۍ تورې اخیستل شوې،

▲ تاته به خاورې خولګۍ درکم
پر ډال دې نه شته د مصرۍ تورې واورونه

یا لنډۍ چې له ماره اخیستل شوې یا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخیستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ یوازې یوه تراژیدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسي پوهېږۍ چې تراژیدي یوازې دغه حالت ته نه وایي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، یانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژیدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصویر لري:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

څومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق ښې ثليقې، ياني غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسايلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. ياني دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډيو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډيو کې ډراماټيکې لنډۍ هم شته، چې په لنډيو کې خبرې اترې شوې، د يوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکی ځواب دې دیه داسې
منګی په ختډه زه په زغه ولګېدمه

او بیا چې ځواب منطقي هم وي ورته وايي چې،

▲ د مورکی ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاږه غابنونه

دا ډول دي لکه:

▲ زړه مې له سترګو ګیله من شو
چې دیدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مین ته یې اوښکې بیا زه تویومه

دا ډول ډراماتیکي لنډۍ ډېرې زیاتې دي، د ژوند ښکلې، ښکلې صحنې چې په ژوند کې پېښېږي، هغه په هر ډول په لنډیو کې ځای شوې دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ویل چې لنډۍ سرتړلی ځنځیر دی، لیکن په پوښتنه او ځواب کې بیا سوال په یوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته یې هره یوه ځانګړی سرتړلی ځنځیر دی.

حکیمي: د کاکړی غاړو سره که څېرې سری لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به یې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړۍ غاړې او که لنډۍ؟ د تصویر او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پیدا نه کړې چې یا یې لنډۍ ویلې نه وي او یا یې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړۍیو یا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړۍ جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وایې چې لنډۍ دوې ویشت سېلابه ده او هغه یا څوارلس سېلابه دي یا شپاړس سېلابه دي هغه معمولاً څوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسرې یې یا اووه سېلابه دي یا اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه یوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقریبا د لنډۍیو په لار روان یوه ټولګی دی، د ژوند ټول مسایل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنیزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځینو ځایونو کې له لنډۍ نه هم حساسي دي، په هغو کې د ژوند مسایل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسایل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

▲ د ښو ټوپکو اوستادکاره
د ښو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وینه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزایل لنډۍ ډېرې کمې پیدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بیا روانې دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دی وایي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسایل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسایل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍیو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، لیکن په هر صورت، د لنډۍیو کړۍ لویه ده، او د کاکړۍیو وړه ده، نو په همدې اساس یې هېڅکله له لنډۍیو سره په پرتله کې نه شو اېښودلی.

حکیمي: تاسې د نوو خبرو یادونه و کړه چې په کاکړۍیو کې ځای شوې او په لنډۍیو کې تر اوسه نه دي ځای شوې، په لنډۍیو کې هم داسې بېلګې اوس شته، لکه یوه طنزیه لنډۍ وایي:

▲ کبر سورۍ کړه حال مې ګوره
چې مبایل مې اوس آنتن نه ورکوینه

یا بله یوه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې ياري په مسېجو شوه
له داسې مينې دې خپل ځان ډېلېټومه

د دغه ډول کلمو يا هم د نورو کلمو راوړل په لنډيو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځينې کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډيو په څنګ کې يې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې يې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سايکل يا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډيو کې زياتې لنډۍ شته چې د طالبانو، يا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

يا نور ژور، ژور منطقي مسايل دي چې په لنډيو کې رانغښتل شوي دي، ليکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر يې په ولس کې و وايي او شاعر يې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته يې مور د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې يوه لنډۍ يوه ځاي يوه ډول ويل کېږي خو بل ځای په بل ډول، لکه :

▲ يار مې د خوست زه د تيرا يم
خدايه خوست وران کړې چې جوره تيرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځای داسې ويل کېږي چې:

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم
خدايه کوټ وران کړې چې جوره تيرا ته ځونه

حکيمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له يوې خولې بلې خولې ته ځي، له يوې سيمې بلې سيمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پيدا کوي چې غواړي په کې د خپل پايښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې يار مې د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيرا يم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تيرا وي پنځه ورځې وروسته يادېږي ځکه که له خپلې سيمې سره مينه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سيمه ييز اتلان په کې بدلېږي، په يوه لنډۍ کې په يوه ځای کې يوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ يوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدليدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپوږميه سر وهه راخېژه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه

دا (جون زانولسونيو) يوه پښتو يوه څېړونکی دی هغه وايي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آريايان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بيا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپوږمۍ راوخېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شيره يې خرابېدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ويست او ټول به راټول وو. بيا به يې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به يې شيره ايستله، له هغه به يې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به يې استفاده کوله. دا لنډۍ يا له څوارلسم وړاندې ويل شوې، يا په داسې ځای کې ويل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخېږي يا هر څه چې دي د مينې له خوا دا لنډۍ ورته ويل شوې ده چې

▲ سپوږميه سر وهه راخېژه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه يې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه يې همداسې پرې اېښې دي.
يا دا چې:

▲ مازديګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کبلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مينه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازيګر دی نو وايي چې:

▲ مازديګرى دى ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کليمې يې نوې دي او ټولې بدلې شوې يوازې فکر يې را لېږدولى دى. ما و ويل، چې هغه يوه کس جوړوي، ليکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه يې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شيان ترې تورې‌ږي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځايونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکيمي: تاسې د څو لرغونو لنډيو يادونه و کړه د تاريخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځايه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهيسې ويل کېږي؟

اوستاد: د لنډيو لرغونتوب د آرياني سندرو له لرغونتوب سره سم دى، علامه کهزاد دې خداى وبښي هغو د افغانستان په تاريخ کې يوه عجيب ابتکاري کار کړى هغه وايي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده او يوه هم تاريخي دوره ده، ليکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده، يوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. يوه هم تاريخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوى، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړى ويدي سندرې دي، ويدي ورکې سندرې دي، د آريانا ويجه په خاوره کې کابو څلورنيم، پينځه زره کاله پخوا ويل شوې دي، بل د ريګويدا ده چې دا هغه مهال دى، چې کله له بلخ څخه لېږديدني پيل شوې او آريايان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، يوه برخه آريايان پاس ته ولاړل يوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ريګويدا سرودونه ويل شوي چې په کې د پښتني سيمو د قبيلو، سيمو، سيندونو او ځايونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کليمې هم ليدل کېږي. دا هغه وخت دى چې پښتو ژبې هم تشکل کړى، دغه ادبيات پښتو ژبې ته له آرياني ژبو څخه له ويدا او اوستا څخه رالېږديدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او ميندو سندرې ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آرياني سندرو څخه ډايرکټ يا نېغ په نېغه رالېږديدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او ميندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقيما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم اللو لو...
بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشت سپلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو تولګه یې دوه ویشت سپلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستایي سندرې دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سپلابو کې ویل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.
نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آریاني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولي او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په ځپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډۍیو ژوند ډېرو لومړۍیو کلونو یاني ځلورو ځلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډۍیو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډۍیو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

„ تا چې پرمخ ځپېره راکړه
د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه „ ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډۍیو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ویلې یا به اتڼونه وو، زمونږ کلي درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو ځېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لویې، لویې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لویې، لویې ځېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډۍیو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو
ناځاپه ټک شو په زړګي یې و ویشتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما لیکلې وه، اوس یې د ځینو، ځینو له خولو اورم، نو زه ویلې شم چې زه د لنډۍیو په غېږه کې رالوی شوی یم او له لنډۍیو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه یې هېڅ ټولګی ساری نه وینم، زه یې د نړۍ په پرمختللي ادب کې هم ساری نه وینم، نه دا چې زه پښتون یم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډۍیو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېویشتو سیلابونو کې یې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کیسه ده، ځوانانو ته زما توصیه داده چې د لنډۍیو په ټولولو کې په ډېره امانتدارۍ هڅه و کړي.
راټولې یې کړي او ویې لیکي ځکه یوه شمېر د لنډۍیو ټولګي چې خپرې شوي دي یوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوي، خو بیا هم د اصلي او مصنوعي لنډۍیو تر منځ توپیر شته، دا د ځوانو فولکلوریستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخیزې څېړنې و کړي، لنډۍ د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دوديزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بیانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شې مینه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شرک مې وینې ځینه

ډېر داسې مسایل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بیانولی شي، دغه راز نور مسایل هم بې له وېرې او محدودیت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبیب الله رفیع، ۲۰۱۰ زېږدی، د هارون حکیمي مرکه)

څېړه ۲. د - ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)													
ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه ښوي	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۱۳	حبیب الله رفیع	د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسیږي	۱۳۸۹ لیږدی	۲۵	۹	۵		۱۱					
					۸	۳		۶	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۱	۲		۵	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۲			۳	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۴	۱		۵	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲	۴		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خیله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۱۷	۱۰	تول

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. څېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنی برخه لنډه او دوېيمه برخه يې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دينه

لنډۍ هغه موزون، غير متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غير مصرع بيت دی چې لومړی برخه يې نهه ، ۹ ، ځپې او دوېيمه برخه يې ديارلس ، ۱۳ ، ځپې وي.

▲ په ګودر څه تکه لوېدلي
چې کشره خور يې بدرګه ورسره ځينه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کليو او ښارو کې، په شنو درو او لويو دښتو کې، د ابشار ځنګ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپيلۍ او د بنوال په دروو کې په يوه شان خوند اخېستل کېږي. زاره يې د ځوانۍ د خاطراتو په ياد وايي، ځلميان او پېغلې يې د خپل ځلميتوب شور او مستي په کې لټوي، مينانو ته د راز او نياز رويباري کوي، توريالي ورسره د تورو په ميدان کې ګډېږي او مسافر يې په مسافري کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې څومره ساده، سليس او روان دی هغومره د پرديو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
يا خولګی راکړه يا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مينه، ښکلا، مېړانه او ننګ په ښکاره توګه بيانوي.

▲ چم ته انګريز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نیول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلې او غندلې دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلې یمه

▲ پټې دې ګرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه ووړ ګرمه یمه

او د لنډۍیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوړ ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور تولنیز ادبیات د ټولنېزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګې یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لپو ډکوینه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خوارۍیو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنزد زورکونکو او زورواکانو باندې نېوکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښو خبروي. لکه دا لاندی لنډۍ.

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږينه

ښه طنز د يوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه يې د ټولنې له سياسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

▲ پر دنيا ټول د سرو نه شته
ټول د پيسو دی مصليان خانانوينه

▲ ځوانانو زور په بزګرۍ کړئ
سپينې پايڅې د زرو ځلي ورانوينه

▲ ځواني د زرو روپو آس دی
د بېلتانه پېټي چې وړي سوده به شينه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنيزې موخې لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شيندلي نه دي
چې د څراغ په رڼا غواړې ديدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ويل کېږي، ياني په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه څه په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې توېوي چې ترخه دينه

يوازې پوه او هوښيار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه يې يوازې خندني اړخ ګوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کتې ته ورخېږه
د نجلۍ کتې د جنغوزي دی مات به شينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز د هجو يوه ډول دی، خو د هجو تونديو اوتېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عيبونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ويل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د ګلو لښته نه اخلې
پر ما دې تېر کړل د کوټکو ګوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه ياري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ويونکی د خلکو بې خبرې، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره دونيا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړې ځوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې يار ده چې کوي اشارتونه

هزل بيا هغه دی چې پر چا باندې بد وايي.

▲ چې پر زينه ختلی نه شي
نامردې ولې دې ګيبی پرتوګ کاونه

هزل د وييپوهنې په اساس هغه شوخي ته وايي چې د جد، پند، ضد وي.

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې بند شو
تر دروازې پورې بندی درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې تونديو لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلي ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګي لاندې څرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو ټوکو ته هم وايي چې د هغه ويل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وايه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګۍ کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځې چې پېغله يمه

▲ بيا به زه تورکميس و نه کړم
زما دسپينې سينې رنګ يې واړاونه

▲ ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې
تي مې واړه دي سرنۍ بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګۍ مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند يې نه دی خپل کلنګ جاري کوينه

▲ څانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هزل د عامو او منځنۍیو خلکو له پاره هم ویل کېږي چې موخه یې یوازې خندا اوساتیري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده
له پردېسۍ ځینې ستومان راغلی یمه

▲ ځوک به دې مړ کړي ښکلیه یاره
پردۍ برستنې جګوې شمارې خالونه

یا هغه لنډۍ چې په کې توکي شوي، موخه یې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوځه کې توخې و کړ
زه په توده برستن کې نېغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
مابنام مې مړ په خوب لیدې و وېرېدمه

▲ ځنګه دې خواره کړم خاوندہ
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زیاتېږي
زکات یې باسه چې نظر نه شي مینه،،
(محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

کڼه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۱۴	محمود نظري	په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي	لیږدی ۱۳۸۹	۴۰	۱۰	۸		۲۲					
					۷	۱		۹	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۳	۷		۱۳	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۲	۳		۵	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۴	۳		۶	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۴	۲		۱۱	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۱۷	۱۶	ټول

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. ځېره ۲. د محمود نظري ،، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (کڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې داسې کښلي دي.

،، ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققين په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې يا لنډۍ نه و شوه. ،، نا کره ده دا زما څېړنه داسې سپينې ته را اوباسې چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په يوه نيمه يې مسره کې مکملېږي. ځکه د دې اولنی مسره لنده وي، ځکه يې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې يې نهه سپلابونه او په دوېيمه کې ديارلس سپلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې ليکي ،، چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ويل کېږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي،،.

ښاغلی قلندر مومند يې پښتو لوک ګيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ،، د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه کې , مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په بڼه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وېنا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اپښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په بڼه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ،، د پښتو ژبې مصرۍيو يوه اولنی جز، لنډ (۹ سپلابونه) او بل اوږد (۱۳ سپلابونه) دي او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ويل کېږي. ولسي پښتانه يې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ تورۍ په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصرۍيو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ويل کېږي.

د ټپې تاريخ او غوره والی: د ټپې د پېژنديک په اړه پرتو روهيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ،، ټپې زرګونه کاله راهيسې سينه په سينه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کېږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سربېره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنيف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم یوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاریخي رښتینولي، جغرافیایي ځانګېرنې، د قومونو اندونه، سیمه ییز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعرۍ کې تازه ښایسته ښکارېږي،،

درانه پروفیسر نواز طاهر روهي ادب لومړي توک کې د ټپې په اړه لیکي:
,, ټپه د پښتو روح حکیکي انځور هنداره ده، غریب او امیر، رند او صوفي یا د کوز او پاس وراندیز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساینه ورکوي.،،

د ټپې د بېخلیک په اړه خورشید جهان تاریخ لیکونکي، شېر محمد خان ګنداپور لیکي چې سلطان محمود غزنوي ٤٠٠ هـ لښکر کې ملک خانو نومي یوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن له ځمه

درانه حبیبي ,, پټه خزانه،، کتاب ځېړنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ویلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ ګڼلې، ولې له دې نه هم زیاته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړې ځای:

۱ .حمدیه او نعتیه څو ټپې:

▲ مینه د خدای د رسول ښه ده
دا نورې مینې لباسي خاورې به شینه

▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مديني سردار ته ځم چې کم يې کړينه

۲. سياسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر يوه ځلمی ناري وهي زما دې شينه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهيد شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګنډمه

۳. ليکه يې ټپې:

▲ اباسين بيا په ښپو راغی
په سر يې راوړل سپيني خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسي ځينه

چيلم:

▲ چيلمه خدايږو چې دې مات کړم
مين په ما دی په تا غم غلتوينه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمریان دي
چې وخت يې راشي په سیالۍ سر ورکوينه

پښتنې:

▲ په سپین میدان به درسره یم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مینه

واده:

▲ ځلمیه ننګ راباندې و کړه
پلار مي ظالم دی ما په اور کې اچوينه

۵. تاریخي ټپې:

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدای ږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

▲ ما ورته وې شیګل ته مه ځه
میرزمان خانه فرانسو ته دې ترینه

٦. طنزیه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال یاري ده اوس به خاورې ایرې شینه

٧. فخریه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به څه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلي دینه

٨. عشقیه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ديدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ربيار په لاس يې يار ته ولېږمه

▲ عاشق سړی نه غلتېږي
له رنګه زېړ وي سترګې تورې ګرځوينه

۹. نږی واله ټپې:

▲ په دنيا غم کله ښادي وي
په ما هميش د غم جنډې ولاړې دينه

۱۰. دعايه ټپې:

▲ زما پېنځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مينه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ ماليار يم
په خپلو سرو وينو به يې تل اوبه کومه

ديدن:

▲ ديدن د سر په بدله دی
چې سر ساتې خاورې به و کړې ديدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدايي نه وی
خدايه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خوړلې یمه

انتظار:

▲ که په شپېو باران ورېږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنیا نه ارماني راغلی یمه

ښېرې:

▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

ګیله:

▲ جانانه ستا نه ګیله نه کړم
زه ګیله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدايي شي زما ښه به يادوينه

د جانان خندا:

▲ زما د يار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوينه

تعويذ:

▲ په تعويذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زيارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې يوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړينه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خداى دې ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وريژونه

توره:

▲ ميين پرې يم منکر ترې نه يم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه مېينه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نيت دی بې صبرۍ ته ملا تړمه

د ښايست ستاينه:

▲ ستا د ښايست ګلونه ډېر دي
څولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه

مخ:

▲ مخ يې ګلاب سترګې يې شمعه
خدايه بورا شم که پتنګ ورباندې شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه ديدن واخله
ملنګه ياره په بانه راغلې يمه

لاسونه:

▲ سپين دې لاسونه سپينې لېچې
لکه چې تورې په مېدان کې برېښ کوينه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زيب کا
لکه صدف چې په الوان تومبلې وينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باڼه:

▲ دا مخامخ په کوځه راغله
کجک باڼه یې په سالو ختلې ونه

غاړه:

▲ ستا د ایلۍ په شان غړۍ ده
زما شړۍ ده ستا به کله خوښه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ایښی
لکه سپوږمۍ چې نیمائي اسمان ته شینه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنډه وه مورې
مار چې لنډی شي دوې ځلې خله لګوینه

پېزوان:

▲ پېزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې ښکل کړم
تا به په دې سترګو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقۍ علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخیستي دینه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځینه

مازیګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازیګر دی تېر به شینه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شینه

سپوږمۍ:

▲ سپینې سپوږمۍ حال راته وایه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوینه

سپرلی یا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جینکو راوړو په اوربل کې زېړ ګلونه

اباسین:

▲ که اباسین راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا موندل ټیکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما ديدن يادېږي
د ګودر غاړه اجاره واخله مېينه

د بې غيرتي غندنه:

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه مېينه

وفا:

▲ خاورې ايرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په مېرتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنيا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلې نن دلې سبا به ځونه

غرور:

▲ ما يې له کبره سلام نه اخيست
اوس يې ژړا په تش ديدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دې په دغه فیصله ده
ډېرې مصرۍ د سرې غم سیوا کوینه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په دیدن مې مونځ قضا کړو
زه به محشر کې خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په دیدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زیږدی)

څېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه	راټولوونکی / لیکوونکي نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکې او مصرۍ	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوې	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۱۹	سرباز خان	پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام	۱۳۸۹ لیږدی	۶۷	۳۴	۱۵		۱۸					
					۱۴	۸		۹	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۲۰	۷		۹	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۶	۳		۱	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۸	۸		۱۲	ېنه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱۰	۴		۵	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ,ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خېله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ,ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۳۳۳	۴۰	ټول

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم اينجينېرعبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډيپلوم اينجينېرعبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ يې د انټرنېټ په يوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر يې يوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وويل چې دا ستا کار ځکه د ستايلو وړ دی چې ته يوه اينجينېر يې او د ادبياتو سره دې دومره مينه ده چې په دې صفحه دې ډير زحمت ويستلی دی، زه مسعود صيب ته د اوږد عمر او روغتيا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې يوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقيقي ليکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هيله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښې.

کله چې د پښتو په ادبياتو خبرې کوو نو مجبور يو چې د پښتو ژبې په باره کې يوه څه و وايو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. يانې ادبيات حتمي د يوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غير د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبيات د يوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصاليت خبرې کو نو په عين زمان کې به د پښتو په ادبياتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاريخ په مختلفو دوروکې محققينو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړي دي. ځينو څېړونکو پښتو ژبه غير اریاني سامي ژبه بللې ده، هغه مستشرقين چې دا نظر لري عبارت دي له هنرې راورټي اېنګلېس، سرويلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارليزميسن، برنس، ډاکټر بيلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ويستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ريښې يې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وايي چې د پښتو ژبه يوه سو چه اریاني ژبه ده چې د هند او اروپايي ژبو د سترې کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه يوه اریاني ژبه بولي چې د اریاني ژبو په شرقي څانګه) سنسکريت (پورې مربوطه ده .دوېيمه ډله پښتو ژبه يوه اریاني ژبه ګڼي چې د هندو ايراني يانې غربي) اوستايي (څانګه پورې اړه لري.

درېيمه ډله پښتو ژبه نه سانسيکريټ او نه اوستايي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وايي چې پښتو ژبه يوه مستقله اریاني ژبه ده چې د سنسيکريټ او اوستايي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغوني ژبه ده، يا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسيکريټ او اوستايي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډيټ پروډ، رابرټ ليچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېيمې ډلې څېړونکي: جيمز ډار مسټر، ماکس ميولر او جورج مارګنسټرن دي. د درېيمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلي ډيور، پروفيسور اډيلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبيبي دي. پاسنيو ليکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه يې ليکلي دي. چې مونږ د هر يوه کدر داني کوو، نومونه يې د ډېرو لويو ليکوالو او څېړونکو په حيث په تاريخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر يوه کتابونه او نظريات او دلايل تشريح کول د ډېرې اوږ دې مقالې ايجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصيل او په زړه پورې ولسي ادب يوه برخه ده، چې لمن يې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په يوه بيت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرايط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړينيم بيت ۹ او دوېيم نيم بيت ۱۳ سيلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر يوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهيسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سينه په سينه له يوه نسل نه بل نسل ته را رسيدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثير کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې ليدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه ليدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې وياړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکيکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې ليدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر يې نه دی معلوم، شمېر يې نه دی معلوم، زمان يې نه دی معلوم، مکان يې نه دی معلوم، ياني هر چا ويلې، په هره موضوع ويل شوي، بې اندازې زيات ويل شوې دي. په هر وخت کې ويل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ويل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتياز لري چې ټول پښتانه يې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې يوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې يې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طريقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډيو کې د پښتو ادبياتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طريکه پيدا کولی شو. په لنډيو کې تشبيهات او استعارات ډېر ښکلي تطبيق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا يوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان یې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وینه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په څومره قوت څومره ساده او ښکلې بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پیدا کولی شو) لنډۍ په پښتنې مختلفو سیمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټیکۍ، دا نومونه فقط د محیط په تغیر سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې یې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنېزې دي، که تاریخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګرانې او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍیو کې ډېرو د قدر وړ لیکوالو لیکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځینو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاریخي لنډۍ یې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍیو یوه ژور اکاډمیک کار نه دی شوی. هیله ده چې دا نیم ګړتیا ډکه شي.

▲ دا اخري دی دا لنډۍ دی دا وي
اخر یې مه کړې د یارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زیږدی).

څېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم انجنیرعبدالقادر مسعودغوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه	راټولوونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکي او مصرۍ	Lándéy لنډۍ	Tapé ټپې	Tikéy ټیکي	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوي ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
۱۷	سرفراز مومند	د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه	۱۳۹۱ لیږدی	۲	۲								
					۲				▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱				ینه - ná: (څرکنده ي په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زوړ ولري) نه.				
									زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۳۶۶	۱۳	ټول

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبيتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښنتی راخپستې، دوبيتې او تله يې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او ځواک يوه هنري تفسير دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني تولني احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتني هيلې او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

▲ رېباره ورشه ورته وايه
که دبدۍيو زور لرې درسره ځمه

▲ جانانه ويښ يې که ويده يې
ستا تر کوټې مې لاس تړلې تېروينه

▲ په وينو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو يې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې ميراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډيو کې د ښځې دريغ او محروميت يوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوره لګې يوه لامل يې هم دا دی چې د تولنې د يوې محرومې طبقې د زړه غږ را اخلي، د پښتنې تور سرې او پېغلې د هيلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو ګوډۍ مې ساتلی
د موزيګې په مرګ به سترګې توررومه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنيو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده پلار مې لېونی کړې
د اشنا غېږ پسې ړنده شبکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وايه
خوشاله نه يمه له ناکامه کور کومه

په لنډيو کې ربښتيني ويناء، لوږه او بربنډه ژبه او مسايل انځور شوي دي. دغه مسالې هم د محروميت زېږنده دی.

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې زانګو ګانې زنګوينه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترېنه

▲ په سپينه خوله يې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوي کړي وزرونه

▲ تينګه مې مه نيسه په غېږ کې
تې مې له خامو شيدو ډک دي وبه چوينه

▲ جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مېينه

په لنډيو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافری بېلابېل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډيو يوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوينه

▲ ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېږې دې شړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافرى خوږلې ياره
قربان، قربان دې له خيرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړې کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دى
د اباسين ځپې دې يوسه کتابونه

▲ طالبه خدايږو به ملا شې
په کتاب پروت يې يادوې شينکې خالونه

▲ چې خداى قاضې رسول شفې شې
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وايئ خلکو
عاشق خو خداى و محمد يې پيدا کنه

▲ الف الله ج جبراييل دى
م محمد دى د الله سلام ته ځمه

▲ زلفې مې مه لنډوه مورې
مار چې لنډى شي دوې سره خوله لګوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا ځرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډيو کې هم راغلى دى:

▲ لنډۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په ټولې کې شرمېنده نه شې مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصره: دا هم د لنډۍ يوه نوم دی، يوه روايت دا دی چې دا د يوې تورې له صفت څخه اخېستل شوی نوم دی، مصری توره يوه نوم دی، هغې تورې ته ويل کېږي چې تېره او بربېښنده وي.

بل روايت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخېستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرې اوښتې ده، مصره خواږه يا چيني ته وايي نو په لنډۍ کې خواږه زيات وي.

مصره د مصرې يا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې يا مين وي يا خو ورک له ملکه شينه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې يا مين وي يا يې پېغله ناسته وينه

▲ مصرې دي ډېرې څو به يې وايم
ترڅو يې وايم د زړه درد مې زياتوينه

ټيکۍ: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټيکۍ له ټيک اخېستل شوی دی، ټيک هغه ګانه ده چې پرتندي را ځړېږي. ښکلا يې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټيک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زيات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټيکۍ د ټيکۍ يا لنډۍ په ژبه داسې ياده شوې ده:

▲ ټيکۍ مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله يې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې ياده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نيمه شپه ده ټپې خوند کړي
څوک به مين وي څوک به ورک له ملکه وينه

▲ دا نيمه شپه ده ټپې وايه
څوک به مين وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار درباندې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زېړ وتښتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د يوه سخت ګوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شين اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پيغور ټپ خو بيا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو يوه اهنګين غبرګون دی.

بل روايت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ويلو پر مهال د زيات اغېز له امله يوه غوږ په يوه لاس ټپوي او له يه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي.
دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روايتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روايتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسيقيت يا ريتم لري، د پښتو څپيز خجيز وزن پالي، لومړۍ مسره يې نه څپې او دوېيمه يې ديارلس څپې ده. تونيک جوړښت يې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره يې خجنه ده او په دوېيمه مسره کې يې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې تورې
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو ـ تان ـ پا ـ خه ـ مـ ـ ما ـ نې ـ تو ـ رې
زه ـ د ـ مو ـ زي ـ د ـ ډو ـ ډۍ ـ څه ـ پر ـ وا ـ ل ـ ر ـ مه

دوېيمه مسره يې په (ونه، يينه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وينا موسيقيت او ښکلا زياته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی

په سر يې واورې وروي، چاپېر ګلونه

ينه:

▲ مازيګرى دى ښېرې مه کړه

ته به د ناز ښېرې کوې، امين به شينه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی

دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د يار مې پيغله خور په کور ده

نيستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوېيمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ويل شي نو لومړۍ مسره يوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په يوازې ځان انځور يا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېيمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ څپيزې غېږکې لکه سين په کوزه کې ځايوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زياتونې يا کمونې نه مني، که پر لنډيو څوک څه ورزياتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په يوه پاخه دېوال پورې چې څوک ختې تپي. لنډۍ زياتره مهال د ښځينه وو له خوا ويل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارينه له محروميت سره زياته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ويناوالې زياتره ښځې دي او ښځينه احساس هم په کې زيات انځور شوی دی. لامل يې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارينه وو په پرتله له محروميت سره زياتې مخامخې وي، ښځې له نارينه وو سره په غربت او خوارۍ کې شريکې وې. درد يې دواړه ګالي خو د يوازيتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محرومیت ځپېږي تر نارینه وو ښځې زیاتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د دیدنونو له پاره ځایونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلې ګودر د لارې سر دلته جنۍ د خیر په غونډه نه کېني او نه د مړې خېټې پاړسي غړوي، بلکې زیاتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال ځولۍ نیسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وربېږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوینه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شیرینه یاره زه په تا اباده یمه

هلک یا عاشق بیا باران ته په دې دعا یا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وربېږه
لیلا سالو لرې کوي لمده به شینه

بل نارینه په غریبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پیسو پیدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په میرو ورکه
تر ګل نازکه یاره خدای به دې ساتینه

▲ د هېندستان په میرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ ځو چې دا شنه غنم لو کیږي
ما به لالی په ژړا سترې، سترې کینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ يوه کال به نوره درته کېنم
زيارت خو نه يې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت ياسين را باندې وايه
په ما خولې د ځنکدن راغلي دينه

▲ خط مې ليکلو ته راياد شوې
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تويوينه

▲ جدايي مه راولې خدايه
مرګ مې قبول دی جدايي نه کبلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه ياران جدا کوينه

لنډۍ:همدا احساس بيا په لنډۍ کې هم دښځينه له خولې را څرګنديږي چې له خپل معشوق سره د ميني څرګندونه کوي:

▲ په عسکرۍ دې خپه نه يم
خپه په دې يمه چې ګوشتې ته دې ليږينه

لنډۍ: د سپينو او تورو جامو ذکر بيا په لنډۍيو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ښنګه په سپينو جامو ګرځې
رب دې عاشق که چې خيرن دې و وينمه

په لنډۍيو کې خوځنده يا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونوسره خبرې کيږي.

▲ د مازيګر زيړيه لمره!
په روغو وايه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولې صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د ځنکدن سلګی وهم تا یادومه

▲ سپینې سپوږمی حال راته وایه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوینه

▲ سپوږمیه سر وهه راخېژه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لېندی لرو:

۱: هغه لنډی چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي یا بدیعي ښېګڼې یا ادبي صنعتونه یې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهینه

▲ کد دې شمشاد زلفې دې پانې
دا نری وروځې دې کوکنار کرلې دینه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی ځوک به ځي ځوک به راځینه

اسطوره هم په ولسي ادب کې یوه ځانګړی ځای لري، اسطوریي کیسې زیاتره ولسي رنګ لري.

په لنډیو کې (د پیري، ښامار، دېب، سیمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنیت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي یا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښیي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
په تور دېبي مې ودوي ژړا راځینه

▲ د تا په سترګو کې پیریان دي
چې په تا راشي جوتې ماته راکوینه

▲ د ښاپیرو په کلي راشه
چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرۍ جمالي باکمالي
د ناز دلالې په خندا دې ستې کړمه

▲ ببلتون ښامار په لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په یوه شمېر نورو لنډیو کې هم دغه اسطورې په لنډیو کې انځور شوې دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدی).

ځېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترېښتی ځنې راخپستې، دوبیتي او تله یې پاتي په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کنه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / تا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرې
۲۰	لال پاچا ازمون	د لنډۍ او دوبیتي پرتله!	لیږدی ۱۳۹۴	۶۵

منسوبې Related	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصرې Mésréy
	۲۶	۲۸	1	۱۰
▲ سړو ته منسوبې Related to men	۱۱	۸		۵
▲ ښځو ته منسوبې Related to women	۱۵	۱۸	۱	۵
ونه - una: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۶	۴		
ښه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.	۱۰	۱۳		۸
زوزګی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱	۴		
زوزګی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۹	۷	۱	۲
زوزګی ، ه ، : (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لړې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ، : (کوناټوره، بختوره) دېرې لړې شتون لري.				

وروستاړي غږ Suffix Voice	■ ګره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
	۱۲۶	۱۵	ټول

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. ځېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترېښتی ځنې راخپستې، دوبیتي او تله یې پاتي په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډۍيو په باره کې تر سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.

,, ما کال يوه نيم مخکې ,, د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډۍيو په باره کې هم څه ليکلي وو.
زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترځنګ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتی) ټولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډۍيو جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول ګڼم. د لنډۍيو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريستان په دې عقيده دي چې د لنډۍيو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتنې پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپېريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه ګړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه یوازې یې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانینو د یوه پردي ځلمي سره د مینې د څرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوښول. لرې به نه ځو، د یوه وېشتمې پېړۍ په شرایطو کې چې د لویو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځواني نجلۍ ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او یا له ځلمي سره یوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بیا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سلیمان لایق خبرې را اخلي چې د لنډیو په باب یوه لیکلي اثر په مقدمه کې یې د لنډیو ډېره زیاته برخه د ښځو مال بللی دی، وایي چې ښځو د لنډیو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چت کړی دی او د عدالت غوښتنه یې کړې ده. ښاغلی سلیمان لایق یوه ځو لنډۍ د مثال په توګه راوړي.

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوډله دې ایره شه
سورکۍ منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته لیکي چې اوستاد اعظم سیستاني هم د لایق د نظر په ځېر همداسې ګڼي چې د لنډیو پراخه برخه د ښځینه له خوا تخلیق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهیر شینواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقیده دی چې د لنډیو ډېره زیاته فیصدي د ښځو له خوا لیکل شوې دي.

لومړی خو زه د ټولو منقدینو، په تېره بیا د پښتو لنډیو د ځېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثریت لنډۍ ښځو او نجونو ویلې دي.

په دې لنډیو کې یې د سوځنده مینې اظهار کړی دی، کله یې خپل ځلمي مینان د جنګ میدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشویق کړي دي او کله یې د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شویو لنډیو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتیا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارینه وو ونډه زیاته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېښور د پښتو اکاډیمۍ مخکنۍ رییسې ډاکترې سلما شاهین د پښتو لنډیو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پېنځه لس زره لنډۍ راغونډې کړې دي. د کتاب په هر مخ کې درېویشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتیجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډیو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ویل شوي دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپږ.څلوېښتو لنډیو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږ.څلوېښتو لنډیو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه دیارلس لنډۍ، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږ.څلوېښتو لنډیو څخه یوازې شپږ. لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دومره پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپین باړخو مې خولې ډم ولاړې دینه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ یوه پېغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنګونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پېغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښایي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله نارې وهې، خپل یار د خپل سپین باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري ویاړي او لا پر اوړو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروږی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځینه

▲ سپینې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سیوري ته مې مه بیایه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوایي له وېرې تروږمۍ ته ترجېح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مینه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې یې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سیوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غیرته خطاب کوي. آیا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته یوازې یوه دلیل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډیو ویونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ویلې دي. بیا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آیا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ویلې، هغه به یې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بیا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زماني ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مینه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او یا یې پلار په خبر شي، میاشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مینه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشیو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترګو ړوند شې پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځينو لويو محققينو دغه خيالي او د نامعکناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د رښتونو کيسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان يې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحليل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د يوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډيو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او ليکي چې جهاني لکه ځرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډيو د تخليق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې يې د لنډيو تاريخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم يوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ويناوو او ليکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر يوازې د نظرياتو راوړل، په هغوی استناد کول د يوې عقيدې د ردولو او خپلې عقيدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډيو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د يوه پښتانه شاعر په حيث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شريک ګڼم. خو زه وايم د لنډيو د ځلورنيم يا پينځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره يوازې د يوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وايم پښتنو د ځلورو پينځو زرو کلونو په جريان کې، د سيمي د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه يوازې د اوسېدلو سيمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبديل کړي دي نو بايد چې په خپلو لنډيو کې يې د ويدي سرودونو، مهابهارت، راماين او... نورو شهکارونو په څېر د سيمو، خدايانو، تاريخي پېښو او قهرمانانو يادونه کړې وی. او که يې يادونه نه وي کړې نو بيا موږ په څښي استناد کوو.

يوازې احساساتي کلمات کفايت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وايي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به يې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له ياده وتلې او ثبت سوي نه وي. ويدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاريخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ايجاد کړي نه دي او يوازې مهابهارت د ايلياد او اوديسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ ميليونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ وليکل شي څو سوه کلونه سينه پر سينه انتقال او په دې جريان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که يوازې د سواد نه شته والی د لنډيو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندې سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دريو ځلورو سوو کلونو د لنډيو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه يقين لرم چې د ځلور زره کاله مخکې لنډيو ځخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بيا هم د لنډيو له لرغونتوب او قدامت ځخه انکار نه دی بلکه وايم چې د يوه تحقيقاتي مضمون يا کتاب د ليکلو له پاره يوه څه دقيق او مستند دلايل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته بايد په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاريخي، علمي، ادبي تحليلونو او متونو کې له اټکل او قياس ځخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحليل مو پر رواياتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې يوه ليکوال د يوې لنډۍ د تاريخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی يوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل يار ديدن ته ځمه

،، پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه يې چې په تاريخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:
▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د يار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپيری) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپيری) ،،

ليکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه يوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ويل شوې ده. البته هېڅ تاريخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال يا پښتانه قوماندان يادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړې وي نو هغه يوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاريخي پېښې په حيث استناد نه شو په کولی. موږ بايد د خپلو ځوانو ځېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځايه ليکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوی آصف بهاند، چې زه يې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډيو د لرغونتوب په برخه کې، بيا هم د ځينو ليکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر يوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پيرمحمد کاروان او شپون نظريات يې را اخېستي دي. غضنفر صيب وايي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډيو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولې وبللې چې ډېر خوند يې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډيو په باب د لنډيو غوندې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون يوه څه په تفصيل رغېدلی دی او بايد چې همداسې رغېدلی وی. شپون وايي زه له مارګن شترن سره تکاب ته تللی وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. يوازې يې د پښتو ژبې اووه لهجې يادې وې. دی هغه وخت اتيا کلن وو. غره ته يې وکتل ويې ويل:

▲ په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې اوروي چاپېر ګلونه

او بيا يې موږ ته و ويل ،، که افغانستان تکه، تکه شي. که يې غرونه ونړېږي او سيندونه يې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډيو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هرڅونه نابغه شي نو د يوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې يوازې د پښتو اووه لهجې يې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب بايد ښاغلي مورګنسترن د خپل ژوند څلورنيوې کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقيقاتو ته به يې، چې له ده څخه يې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه وای پيدا کړی.

خو مورګنسترن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې ياني شپږ اتيا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنسترن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنۍ کې سانسيکريټ ژبه زده کړې وه. لاتيني ژبه يې لا مخکې زده کړې وه او وروسته يې انګريزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو يې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پينځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح يوه لوی عالم او مستشرق به د لنډۍيو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځايه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سيندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتيا شي نو بيا په تشو لنډۍيو کې د دونه لويو حوادثو د مخنيوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېړ يوه درانه ليکوال ته، چې زه يې مضامين معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځايه کلماتو، چې د نيمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په يوه ثانيه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې يې ځای ورکړی دی.
ګودر:

يوه موضوع چې په پښتني لنډۍيو کې ډېره زياته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر يوه د خپلې خوښې کړي ښکلې پېغلې سره پټه يارانه کوي. ډېرو خارجيانو به چې افغانستان يې يا نه دی ليدلی او يا يې پوره نه دی ليدلی. د دې لنډۍيو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلميانو او نجونو د ديدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او رښتونو کيسو او پېښو په توپير نه پوهېږي هم په دې عقيده وي چې ګودر به يوه وخت د ځلميانو او ښايستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کيلوميټري کې د نارينه سيوری هم څوک نه شي ليدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر يې غوڅېږي.

د ګودر په باره کې ويل شوي لنډۍ د ځلميانو تش خيال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د ګودر په باره کې ويل شوي لنډۍ خپل فوکلوريک ادبي ارزښت لري. ځينې يې ډېرې ښايستې دي. يوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که ديدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لپو ورو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دینه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول ګودر په ښایسته کیږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوینه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د ټپو ملاقاتونو په باب ډېري زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه یې ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، څخه د ګودر سره نږدې د یوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اورېدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په یاد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته یې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
یا خولګۍ راکه یا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور ته دې داسې خواب ورکه
منګې پر ختو زه پر کاڼو پرېوتمه

زما د مورکې ځواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولګې کنېکارږه غابنونه

خولګې دې داسې مزه راکړه
چې سپېن نبات يې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوې دې چې زما له پاره يې دلته لیکل ګران دي. د پښتو لنډيو تر نیمايي زیاته برخه، په ساده او ښکلې کلیواله ژبه، د لوڅې او پټې مينې سندرې دي. نور نو تقريباً په هر باب يوه څه په کې موندل کېږي. سرې ويلی شي چې د کليوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقريباً بشپړ تصوير دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځې دښمنۍیو او تربور ګلوۍیو په باره کې يا هېڅ لنډۍ نه شته او يا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثريت لنډۍ د سوځنده او ځلمی مينې خوږې سندرې دي. ماته د لنډۍیو دغه مينه ناک او سوله ايز اړخ تر هر څه زيات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وايي ,, د لنډۍیو په باب د جهاني په نظرياتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وايي هر څوک کولای شي لنډۍ و وايي، په خپل نامه يې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍیو ويلو او ليکلو يوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانی يو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ يې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سينه په سينه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وايي چې هغه کسان چې وايي لنډۍ دي د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا يوه نا پوهېدنه يا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به يې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په يوه ځای کې داسې ليکلي دي:،،

ځینې ځېرونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ويې ليکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقيدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډۍیو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ويونکي يې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډۍیو ويونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په ليکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ ته سینه پر سینه را رسېدلي دي علت یې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ یې لیکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډیو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه لیکل شوي وې او نه یې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې یوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډیو د لیکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محروم‌ولی شو؟ پخوا چې لنډۍ لیکل شوې نه وې خو چا لیکلی نه شوی؛ اوس چې یې لیکلی شي، پربېږدئ چې په خپلو نومونو یې ثبت کړي او د رقابت په میدان کې ښې، ښکلې او غښتلې لنډۍ ایجاد شي. یانې د لنډیو د اصیل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې لیکل شوي نه دي او اولسونو سینه پر سینه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډیو په ښایست، موضوع، متانت او تاثیر کې ده.

که یوه لنډۍ ښایسته، سوچه او متینه وي؛ که یې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به یې حتماً خوښوي، سینو ته به یې سپاري، له یوې حوزې څخه به یې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به یې بولي. د شاعر له مړینې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بهاند وروسته لیکي چې ,, که د لنډیو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځینو فوکلوریستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک یوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښایي پخوا به په عین تورو او عین مضمون لیکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بیا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور یوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د یوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عین تورو او عین مضمون که یوه بیت یا یوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک یې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم دېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره یوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وایي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرایطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مینانو او ځوانو عاشقانو د سوي مینې غلبلې، د بېلتانه په اور کباببدل، له ځینو ناوړو کورنیو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلمیانو بغاوت بولو نو دا تول شیان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډۍ‌يو په فورم کې د مينې له اظهارولو او يا د اجتماعي بې عدالتۍ‌يو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وايو چې تاسې د لنډۍ‌يو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوريدلي چې وايي د رباعي يا دوه ايزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ايزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ايزې، چې د هغوی د فوکلور يوه غني او ښايسته برخه او فورم دی نه توليدوي؟ نو تاسې بايد شاعرانو، په تېره بيا ځلمو شاعرانو ته دا وښياست چې تر کوم کال يا کلونو او يا زماني پورې د لنډۍ‌يو جوړول او ويل اړين عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډۍ‌يو جوړول ناروا او د لايق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لايق صاحب دا کار په رډه رڼا ورځ غلا کول او د تاريخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډۍ‌يو په فورم کې د ورته مضامينو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډۍ‌يو ويونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډۍ‌يو د ويلو تاريخ يې هم څرګند نه دی.
ويونکي يې ښايي مړه وي او که ژوندي وي موږ يې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډۍ‌يو په غلا نيسو او څرنګه به يې اولسي، ملي او يا د ضرورت او امکان په صورت کې بين المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

- په طبيبانو نه رغيږم
  د يار په تش ديدن به روغ شم نه راځينه

- په طبيبانو نه رغيږم
  زه ستا د حُسن تمانچو ويشتلی يمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبيبانو نه رغيږم
زه سترګو تورو د ليلا وهلی يمه

▲ په طبيبانو نه رغيږم
ماله په کار دې د اشنا تش ديدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلې ښکاره شوې لکه لمر په ديوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړل په اوربل کې زېړ ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو کاړي نه شنړا د ګنګرو ځينه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلې ياراني ستړی دې کړمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
وږکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او څوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د څېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخي شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سيلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خواږه کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خواږه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د بېلتون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بیا به له یوي خوا د اصیلو پخوانیو لنډیو پر حریم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواږه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پیغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډیو کې د کیفیت او کمیت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډیو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خواری او زحمتونه یې د ستاینې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې یوه لوی عیب دا دی چې د لنډیو په نوم او شکل یې هر څه لاسته ورغلي دي هغه یې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو یې زیات کړی او د زیاتو او لا زیاتو لنډیو د راغونډولو په مسابقه کې یوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښایستو او اصیلو لنډیو رنګ یې بد کړی او خوند یې خراب کړی دی. د لنډیو د راټولولو کار باید دوام و کړي. ښایي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه یقین لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه باید کیفیت ته پر کمیت باندې ترجیح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخي هېڅ نیمګړتیا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخي هېڅ خوند نه لري او له ورایه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډیو شمېر وربانډې زیات شوی دی.

دا لنډۍ ښایي د ډېرو زړو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډیو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصیږې یاره
مُهر محکم دې د یارۍ ولګونه

▲ په توره ځان خاشې، خاشې کړه
زه به مرهم د سپینې خولې دربانډې ږدمه

▲ په ځکندن کې راله راشه
په خمارو سترګو مې ته کیږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بیا نه کړې ارمانونه

خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شیطان مې اباسین ته غورځوینه

د زنې خال دې پیرنګی دی
ځکه دې پلار د انګریزي سلام کوینه

د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالۍ سامان یې ټول و چلاونه

دلاله سرې پنړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

دلاله شنې لښتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

د دغه راز لنډیو شمېر سل ګونو او بنایې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به یې اولسونه خپلو سینو ته ونه سپاري.

یوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سینو کې ځای نیسي او یوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري میراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بیا مې تر نن ورځې پورې له یاده نه دي وتلې. په دې لنډیو کې بنایې د ساده او معصومي پښتني مینې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بیا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافرې دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسیږي
خدایه که ګډ کړې دا د کانو زیارتونه

▲ تر دې بوږې توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کږه زه د خیاله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فوکلور زیاته توجه غواړي. ویلیم جونز، جیمز ډار میسټېټر، تور برن او نورو د پښتنو د فوکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډۍیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټرې سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فوکلور ډېرې برخې، په زیاته د فوکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار ته اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسپړلي رازونه به یې ویلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶ زیږدی)

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړی غږ	Action Req'ed ګړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۲۱	عبدالباري جهاني	یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې	۱۳۹۵ لیږدی	۵۱	۲۲	۱۸		۱۱					
					۱۱	۸		۲	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱۱	۱۰		۹	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱۰	۶		۲	ونه - uná: (ځرګند واو په غړ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۲		۵	ینه - ná: (ځرګنده ی په غړ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۸	۱۰		۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۶۴۲	۳۷	تول

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦. د انځورونو، ځېرو او لښتیلیکو لړلیک:

لومړي ټوک د انځورونو لړلیک:

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور).. ۱۸
۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور).. ۱۸
۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور).. ۱۸
٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور) ۱۸
۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالې ګنې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور) ۱۹
٦:- لنډۍ (# ۶ انځور) ۱۹
۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور) ۱۹
۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور) ۱۹
۹:- لنډۍ (# ۹ انځور) ۲۰
۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور).. ۲۰
۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور).. ۲۰
۱۲:- لنډۍ په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور) ۲۰
۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړې دی. (# ۱۳ انځور) ۲۱
۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړې دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دې.......... ۲۱
۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور) ۳۰
۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،(WOUNDS ٦٨٨٢٩) . (# ۱۶ انځور) ۳۰
۱۷:- د رنځور یار ټپ (# ۱۷ انځور) ۳۰
۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکۍ چارپېریال انځور وي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټیکۍ یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلې شعر سره تشبع کړې دی. چې ورته ټیکۍ وایي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور).. ۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګیر -سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور)..۴۶
۲۰:- لوریستان- اوسپنېزه- ژیرو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زیږدی دی. (# ۲۰ انځور) ۴۶
۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور).........۴۶
۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بنه پېیلې (پېږان، اشلوک، شېږ یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور).......................................۴۷
۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ۴۷
۲۴:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ۴۷
۲۵:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور) ۴۷
۲۶:- یو آر -سیمېټار-د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور)..................۴۸
۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور)..۴۸
۲۸:- مملوک- نېکمرغه- مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ۴۸
۲۹:- توره - املاش- دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ۴۸
۳۰:- مې سینین- ډاګېر- د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ۴۸
۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور) ۴۸
۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خورې مصرۍ. (# ۳۲ انځور) ۴۸
۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ۶۷
۳۴:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زیږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتۍ یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لیږدي (۱۹۴۶ زیږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور).. ۱۰٦

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه يې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳٦ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د ځېړو لړلیک:.

٥. ۱ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو ۱۰،۰۰۰الیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹٥لیږدیز لمریز کال ۱٤

٥. ۲ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو ۱۰،۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹٥لیږدیز لمریز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنایۍ یا رڼا د لنډې ځپې او اوږدې ځپې ترمنځ د رنګونو ځرنګوالی ٥۷

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پېنځه ځلوښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹٥لیږدیز لمریز کال ٦٦

۱٤. ٥ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه يې په: دانې) ۹٥

۱٤. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه يې په: دانې)..... ۹٥

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱رادیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر ځپو په ورځ کې يوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱۴. ۱ لښتیلیک څېره ۱. ۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: داني)....................۹۶

۱۴. ۲ لښتیلیک:. څېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: داني)..۹۶

۱۵. ۳ لښتیلیک:. څېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (ګڼه یې په: داني)..۱۱۹

۱۵. ٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړۍ برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)..۱۲۳

۱۵. ٥ لښتیلیک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۲٤

۱۵. ٦ لښتیلیک:. څېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۲۸

۱۵. ۷ لښتیلیک:. څېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱٤٥

۱۵. ۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ت ,, د پښتو شعر ځمککچپو هنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۷۷ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. څېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. څېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. څېره ۲. خ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۸٤

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. څېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې).. ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۹٤

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. څېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۰۴

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېړه ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۱۰

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېړه ۲. ړ سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۲

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېړه ۲. ږ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اینجینیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۵

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېړه ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څنې لنډۍ او د پر ترښتی څنې راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۳۵

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. څېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:

بېلګې:-

وۍ د ابېڅې په سته مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

ابا: پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور میړه، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېڅه: یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وۍ ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېڅې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ـه)، زورکۍ هې(ه یا ـه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دودیز: ا؛ غږېز(فونومیک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ بېلګه: اره، اړ؛ غږېزلیک ará, aṛ.
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅی: یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ویکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅي ډېر نوم د تورو دی نر وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤۹ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ـه)، زورکۍ هې(ه یا ـه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳

اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راګ دی: سا دي دې ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲۶۰

اشنا: ملګری، دوست، انډیوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴۶ وارې نور)

انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲۶۰

اوب: اوبدل یا (بافت) . ؛. ۷۶

اوړدپېری: اوږد پړاوی. ؛. ۶

اوړدمنګی: اوږد عمری. ؛. ۶

اپنجینېر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي،بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وایي چې د یو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بیا یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتی: شرطی. ؛. ۶

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بي (ب)

بوږ: راټول. ؛. ۲۶۰

بوږولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۶۰

بوږم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوږوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲۶۰

بیدیا: ټټنګ، بیابان، دښته، صحراء. ؛. ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ واري نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پي (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ؏. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژېرمخی، زېرمخی، ملامت. ؏. ۲۶۱
پښت: نسل . ؏. ۴۶
پښېله: قافیه ؏. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ؏. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ داني نور شتون لري.
پوړ: منزل. ؏. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پیدایښت: زوکړه. ؏. ۳۸ او ۲۷۰
پینې: کائینات. ؏. ۲۶۱
پیېله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ؏. ۲۵ او ۳۱
پیېړن: پیېله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ؏. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ؏. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتیا تورن، ملامتیا. ؏. ۲۶۱

۶. ټې (ټ)

ټپه: د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیېلې (پیېړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هښونکی، سندریز، خوږ، ګټلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ې او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتلې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېبيله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې ټپې، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه؛ د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي؛ ډېرې وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسيږي له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۷، ۲۶، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ وارې نور)

ټپې: ټپه يې يوون نوم دی، يا مفرده وۍ يې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارينه وۍ) او ټپې (ښځېنه وۍ) کېږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ايزې (ټپيزې): د وۍ يا ويکيي له پامه ټپه ايزه هغې درې سرې پېبيلې ته وايي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پياوړې، ښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېبيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټپه ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د ښپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناټرويیکي، ټرويیکي، سټربل، اوسټربل، پارنويیکي، بلنويیکي، اندېښنې، هيجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره!، وۍ اه!، دغه راز هو، نه، ښه، ښنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيرای وخت په پای کې ويل کيږي او د ښپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوهيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډۍ ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېيمه مسره يې ۱۳ ښپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ايزې، د لومړۍ او دوهيمې مسرې ځلورمه او اتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې څپې خوږغږي د ټپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټپیزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه يې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټپه ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه ځو سره پېیله د ځو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېیله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سویي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲۶۵

ټیکۍ: د وۍ له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، يه پښتونه!، يه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافيې) کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټيکۍ بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي. ټيکۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټيکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو ټيکۍيو، باندې يوه رښت د تطبيق وړ دی، يانې داچې د هرې ټيکۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټيکۍ د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسيږي. له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ وارې نور راغلی دی

ټيکۍيو: ټيکۍ يې يکړه وی (يوون ويکی يا مفرد لغات) دی يا د ټيکۍ ډېر نوم دی. ؛. ۲، ۶، ۲۶۶... . (۷۳ وارې نور راغلی دی)

ټيکۍ ايزې (ټيکيزې): د وی يا ويکيي له پامه ټيکۍ ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د ځو سره ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوستر باری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ،غبرګغږونه، ناترویيکي، ترویيکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیرای وخت په پای کې ویل کیږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوهیمې درېیمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټیکۍ ایزې څلورمه او د دوېیمې ټیکۍ ایزې پېنځمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټیکۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېیمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاینۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا ټیکۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټیکۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خوږغږي د ټیکۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې ترځنګه د ټیکیزې یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه
(د پېنځه سره ټیکۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټیکۍ ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګټوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګټوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډی، ټپې، ټيکې او مصرې، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينې ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکی، انګی، لنډکی، بګټی، کېسی (شبې)، پاړکی، کاکړی، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتی، سپينی (ازادې پېيلې)، کېسه ګی، د اتڼ غبرګی، درې ځپېزی، څلور ځپېزی، پېنځه ځپېزی، شپږ ځپېزی، اووه ځپېزی، اته ځپېزی، نهه ځپېزی، لس ځپېزی، هايکويی، مونډی (سر پرېکړی)، انځورګی، کېنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بې تولی، تولونجی، نا پښېليزی، ناپېيلی او سلسلی، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نی برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره.
نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټيکی ايزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټيکی ايزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټيکی ايزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټيکی ايزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټيکی ايزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټيکی ايزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټيکی ايزې يې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټيکی ايزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره يې څلور سره ټيکی ايزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړی لري او څلور دانې وويل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستړه ولاړ راځي، ډېرې ښې يې اته سره ټيکی ايزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وويل شي، ښې به بيا درې سرې ټيکی ايزې دې اته دانې يا دولس وويل شي، لږې ښې بيا پېنځه سره ټيکی ايزې يا پېنځيزونې ټيکی ايزې دي چې پېنځه دانې وويل شي ښې راځي، دا بيا له څلورو دانو شپږ سره ټيکی ايزو سره خوا په خوا ځای نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره ټيکی ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پېنځه سره پېيله له څلور سره او پېنځه سره ايز ټيک، پېنځه سره رټ رمټ ايز يا پېنځه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشبع کوم، چې ورته ټيکی ايزه وايي، په دغه ډول ځېړې لري، دري سره ټيکی ايزې، څلور سره ټيکی ايزې، پېنځه سره ټيکی ايزې، شپږ سره ټيکی ايزې، اووه سره ټيکی ايزې، اته سره ټيکی ايزې، نهه سره ټيکی ايزې او لس سره ټيکی ايزې... . په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناويتوب درناوې ته چې په همغه شپبو او چارپېريال کې ويل کېږي نوموم يې. ټولې ځنګېرنې يې د بڼادی د دې شپبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (چ)

جانان: زما ريضائي نوم دی، زما ريضايي مور را باندې جانان نوم اينبی و، په دغه نوم به يې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبيب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زيار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وييکي يې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزيدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی يا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه يې يکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ واري نور ټول ټال کښل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ؛. ۲۴۹

ځانګړې: خاصه . ؛. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ وارې نور.

ځانمني: کرجنی، مغرور . ؛. ۲۷۱

ځغ غویانو په اوږو یې ږدې، سپاره تړ، موټې، پال، تیر، رسۍ، ځونډي او غویه کنټرول وي ؛. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقیبول . ؛. ۱۱

څپیزو: څپه ییزو. ؛. ۲۷۱

څڅبېکی: ګړندی، چټک، تیز، ژر،رټ، بیړه. جمع وی یې څڅبېکي ؛. ۲۷۱

څلېر: د بېدیا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کی ډنډ په ټیټنګ کې ډنډ په بیدیا کې تالاو، جووړ، ترېلی، اود . ؛. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

څورلېځ: څورلېځی، چورلېځ، لټ، محور. ؛. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګۍ: وړه خوله، کوچنۍ خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ؛. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ؛. ۲۷۱

دانې: ګڼه. ؛. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)

دد: ځناور، څیرونکی ځاروی، څیرونکی ژوی، وحشي حیوان. ؛. ۷۶

ددو: د دد جمع ده، ځناورو، څیرونکي ځاروي، څیرونکي ژوي، وحشي حیوانات . ؛. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

درناوې: د درناوی یې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځیګی، ځیګتوب. ؛. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ؛.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.

دوې ګرایه: دوې هومره، دوې چنده. ؛. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعین، باوري . ؛.۱۹۱، ۱۹۲

۱٤. رې (ر)

رپ: ثانيې ۱۰۰ برخه. ؛. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

رټ: تيز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ؛. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱

رټۍ: تيزپېغله، ګړندۍ پېغله، څڅبېکې پېغله. ؛. ۲۷۲

رغاوه: صنعت. ؛. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱٦. زې (ز)

زده کړه: تحصیل. ؛. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲

زرغون: شین ، سمسور، زراع، شنه. ؛. ۱۷۶

زوکړه: پیدایښت ؛. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وییپانګه، وییزېرمه، ویکبلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان) . ؛. ۲۷۲

ژاپن: جاپان . ؛. ۲۷۲

ژمنه: وعده. ؛. ۱۹۲

ژۍ: غاړه، کناره، جۍ، پيڅه، څنډه، ۲) ژۍ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفاباء ليکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ؛. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل: د زړه په غوږو او ريدل، د زړه له کومې اوريدنه . ؛. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو: کوشنۍ قطره. ؛. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، يوه بڼه. ؛. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ؛. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتۍ: تير، سوفار، خدنګ. ؛. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو: د پخښو غږ. ؛. ۲۷۳
ښکالوه: سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړيالي: ړوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۲۷۳
غورځاوڼ: د يوې ډلې غړی. ؛. ۲۷۳
غونډې: ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ: يوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ واري نور)
کړۍ: حلقه، دايره . ؛. ۳۵، ۷۲
کلام: ويناوې، خبرې . ؛. ۱۶۶
کلام: خبره، وينا. ؛. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصیل، ډم، ناين، جولا، نداف، قوال، بازینګر، نڅی. ؛. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډولیوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ؛. ۲۷۳

۲٤. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ؛. ۱۷۲

ګس: کین، چپ. ؛. ۳۷

ګوټپېر: ګوټلید، زاویه دید. ؛. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خوږ مشر. ؛. ۷۶ او ۱۰۱

لالیه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وي نو په لالیه يې رابولي. شرین، خوږ، شات. ؛. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرلید: دوربین . ؛. ۲۸۲

لرلید: ورستۍ ګنه، راتلونکي بڼه . ؛. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ویشتونکی: لېندوک، سنیپر، لرېویشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (یوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځایه وېشتل، له لرې او پټ ځایه وېشتل، يوړ یو وېشتل. ؛. ۲۷۴

لړ: لړ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وی) او ابېڅې چې په ټول او ټله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.
تر ټولو ډېرې پېیلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د , ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیبه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د , ه ، ابېڅې د هرې وییکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د , ه ، ابېڅی په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییې پښېلې کې د , ه ، ابېڅې لړ ده. یا قافیي دې چې د ه ردیف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې ژوند ګړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ,, و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وتیزه غونډله)، اېنج (اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډۍ: په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوبیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهویشتم، ګڼه ابېځي ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو لنډیو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډیو — لنډۍ یې یوون (یکړ یا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرنو یا جمع وی یا لغات لنډیو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ایزې: — د وی یا ویکیي له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ لنډۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د ځپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ وي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغړ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ئ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغړونه، ناټروييکې، ټروييکې، ستربل، اوستربل، پارنوييکې، بلنوييکې، انديښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، ای الکه! ورورِه!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ايزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيری وخت په پای کې ويل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لړې لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوهيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ايزه بايد د ه (زمونږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ,نهويشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، لنډۍ ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېيمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ايزې، د لومړۍ او دوهيمې مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا لنډۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالي سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېرنــــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پانې)

دېرشتمې ځپې خوږغږي د لنډۍ ایزې مېچې د ځپېزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستّه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویې، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالي ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډیرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه ځو سره پېیله د ځو سره لنډۍ ایزي نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېیله له درې سرې لټکې یا درې سرې لنډۍ ایزې، ځلور سره لټکې له ځلور سره لنډۍ ایزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې لنډۍ ایزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ایزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ایزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ایزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ایزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالي: لوبغاله يې مفرده وی ده، سټيډيوم، د لوبې میدان . ؛. ۲۸۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لوری يې مفرده وی ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلی دی)

لېیلي: هڅولي، جغات ورکولي، تشويق کولي. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانیز: معنايي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېیلې نیمه کړی، نیم بند یا نیم بیت ته مسره وايي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې مسره يې یوون نوم دی یا د مسره ډېرنوم دی؛ د پېیلې یوې کړی یا کړی، بند یا بیت ته مسرې وايي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری یوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځای، چې یوازې الله تعالی ته په کې عبادت کېږي. ؛. ۴۶

مصری: د وی یا وییکي له پامه مصری هغه دوې سرې پېیلې ته وايي چې د لرغون مصری تورې، مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه يې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر يې ۲، د ځپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، نو، يه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافيې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ بايد د ه (زمور خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګنه ابېځې ده.

په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلي وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو مصرۍ يو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د پلې (تطبيق) وړ دی، ياني دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه؛ د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصریو: مصری یې یکړه وی ده، یا د مصری ډېرګنی نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصری ایزې (مصریزې) د وی یا ویکیي له پامه مصری ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د څو سره مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ې او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبې بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی مصری ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ی ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوییکي، تړوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصری ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښتو کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېیمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصری ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، مصری ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړی مصری ایزې پېنځمه او د دوېیمې مصری ایزې شپږمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصری ایزې، د لومړی او دوېیمې (د پورتنی پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پاینی مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځني سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصری ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابېڅی دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسئ او ه یا هه ووایئ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهېږی چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنی مصری ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصری ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) ځپې خوړ.غړ.ي د مصرۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د مصرۍ یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږ.ي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه يې یوه ځپه کمېږ.ي او له موسقي پلوه خوږ. غږ. له لاسه ورکوي. دغه پاینې ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږ.دېشتمې او نهه ځلوېښتمې (د شپږ. سره مصرۍ ایزې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږ.دېشتمې، پېنځه ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره مصرۍ ایزې ته یوه خوږ.غږ.ي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږ.ي چې پښتو انډول يې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ. ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، پټۍ (تي خورو اړوندې پېیلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلېزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصرۍ ایزې د ځپې شمېر ښېلګه داسې ده چې درې سره لرې ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره مصری ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره مصرۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره مصرۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې مصرۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې مصرۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره مصرۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سته ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصرۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره مصرۍ ایزې یا پېنځېزونې مصرۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصرۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما ځېرنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصرۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصرۍ ایزې، مصرۍ تورې او مصرۍ ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لري، چې ورته مصرۍ ایزه وایي، په دغه ډول ځېرې لري، درې سره مصرۍ ایزې، څلور سره مصرۍ ایزې، پېنځه سره مصرۍ ایزې، شپږ سره مصرۍ ایزې، اووه سره مصرۍ ایزې، اته سره مصرۍ ایزې، نهه سره مصرۍ ایزې او لس سره مصرۍ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرۍ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، اندېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوې: ناوې، ناوکۍ. ۶. ۳۸، او ۴۰
نغوتنه: عشاره، تلمیح، کنایه. ۶. ۲۸۴
نګېرني: حس، مونث جمع وویکی یې نګېرنې ده. ۶. ۲۸۴
نندارہ: لیدنه، کتنه، ۲:) نندارې یې جمع ده یا سینما. ۳:) نندارتون : نمایشګاه. ۶. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ۶. ۲۸۴
نټیالي: منکر. ۶. ۲۸۴
نوړی: جنس (نر او ښځه) . ۶. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ۶. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نۍ: هفته. ۶. ۲۶
نیاو: عدل، داد. ۶. ۲۸۴
نیاوتون: ستره محکمه. ۶. ۲۸۴
نیاو وزارت: عدلي وزارت. ۶. ۲۸۴

۲۸. ښې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه یې زنکـــــیان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زیات ګران وي، د ناصرو قوم ځیني خلک رنکي ته ڼنکی وایي. ۶. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ۶. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ وارې)
واند: تخیل، شېرې خیال، د شعر پیبلی انځور.۶. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځیدنه، څرخا، تاویدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، ګبنۍ اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کړ لیچ: پیښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سینګار: څیره، جوله، بڼه: طرز، چم: میلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځیدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالې ته په یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۍ ، منځنۍ (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکۍ باندې، لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشتو کې ګسمتې یمه ځکه کېڼ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي کې مو ځای نه و، په بېړنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کیکیشن کای کراټې، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجیز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهنیزي: کسبي. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سیمې وګړي، د سیمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولولیز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۲۵

وګړیو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعویض، میز. ؛. ۲۸۵

وېلاړ: تصمیم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ویار: عیب، کمی. ؛. ۲۴۹

ویوکي: لغات، وییکي، ویکي، ویي. ؛. ۷۳

وۍ: لغات، وییکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳ . (۱۲۹ وارې نور)

وۍ: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارنویکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وییپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه یا هـ)

هبر: له یاده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. یې (ې)

یږ: خرس. ؛. ۲۸۶

یېږ: د کښتۍ لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي

یکۍ: بیسکل. ؛.۲۸۵

یوه نۍ: یک شنبه. ؛. ۲۸۵

ییبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

ییبره: ابره، اپیره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوون: یکړ، واحد، یونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ویکیو کې ترې ګټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا تورې نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی یا د لیکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله ربښتینی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵.ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای یوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجینېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. بيبلو ګراپي Bibliography

د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ۵ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

۵. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱۵, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. **John Benjamins,** (۲۰۰٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or_Shifting_Viewpoints) p. 133*

۹. **Lizette Borreli**, (September ٥ ۲۰۱٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

۱۰. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.

۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

۱۲. **Namit Bhatia,** (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

۱٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

۱٥. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸٤/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ١٦ ٢٠١٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn's Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربیة السعودیة عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائیة رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لیږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړنې ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لیږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زیږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول، **۱۴۱** چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لیږدی یا ۱۹۳۲ زیږدی)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کښلې، ۱۳۱۸ لیږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لیږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسیږي ، هارون حکیمي مرکه. [Sunday November ٢٨, ٢٠١٠ PM ٩:١٤:١٢] ١٦:٠٣ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. حبیب الله رفیع. . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ، د آلمان ږغ راډیو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]، [۲۰۰۸-۳-۲٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. جانان. (۲۰۰۶ زیږدی کال)، په پښتو لنډیو کې ښځینه محرومیتونه، له انټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښلیک یې وګورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵,۱۰,۲۰۰٦]، ۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی. (۲۰۱۳ میلادي کال)، الرحیق المختوم، سیرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب لیکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. (د لیکوال پېژند څرګند نه دی). (۱۳۱۲ لېږدی یا ۱۹۳۴ زیږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشیف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. دوست محمد دوست شینواری. څېړنوال. (۲۰۰۶ میلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرلیک، د دانش خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور.

۲۹. سرباز خان. . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لیکنه، په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱٦٦۲-۱٦۹۰-۱۵۷۸-۱٦۰۸-۱۵۷۵-۱٦۰٦-۱٦۰٤-۱۵۷۵-۱٦۱۰-۱۷٤٤-۱٦٦۲-۱٦٦۰-۱۵۸۳-۱۷٤٤-۱٦۹۰-۱۷۰۵-۱۵۷٦-۱۵۸۳-۱٦۰۵-۱۵۷۵-۱٦۰۲-۱٦۰۵-۱۷٤۱-۱٦۷۳a.html] ، [۲۷-۰٤-۲۰۱۰]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. سرفراز مومند. پوهنمل. (۲۰۱۲ زیږدی کال)، څخه د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. سلطان عزیز. عزیز ابوحذیفه. مولوي. (۱۳۹۱ لمریز لیږدی، ۱۴۳۳ سپوږمیز لیږدی، ۲۰۱۳ زیږدی)، د عزیز التفاسیر لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سلیمان لایق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سلیمان لایق په لنډیو غږېږي، د اګست په ۲۱ نیټه قلم نړیوالې ټولنې د لنډیو په هکله سلیمان لایق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ یې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند.** (۱۳۶۱لېږدیز لمریز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډیفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډیو په باب تحلیلي څېړنه، د سلیمان لایق او د مجاور احمد مومند په زیار، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهین. ډاکټره.** (۱۹۸۴ زیږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډیمی مخکنی رئیسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سید بهاء الدین مجروح. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبیاتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړیوال سیمینار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سید عبدالسلام رستمي ابو زکریا. علامه الشیخ.** (۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۱۴۳۵ سپوږمیز لیږدی، ۲۰۱۴ زیږدی)، احسن الکلام لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی جامعه عربیة لاشاعة التوحید و السنة بډه بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سید محی الدین هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږدیز لمریز کال)، ادب پوهنه ,ادبیات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور.** (۱۳۹۱ لیږدی- ۲۰۱۲ زیږدی) ، تاریخ مرصع تاریخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. صفي الله فردوس. ډيپلوم. انجېنر. (۱۳۸۸ لېږديز لمريزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. صفي الله فردوس. ماستر. اېنجينېر. (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېيلې]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

٤۱. عبدالباري جهاني. (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زېږدی کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کي ، تاند خپرندوی، تر اوسه ۳ درې وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپريدو له وخته. برېښليک يې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

٤۲. عبدالروف. بېنوا (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

٤۳. عبدالروف. بېنوا. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډۍ، دوېيم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د رېدي ګل مشاعرې په وياړ، دانش خپرندويه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

٤٤. فرهاد. محمد غالب ترين. خويشکی. (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوړی.

٤۵. فياض علی شاه. اخونزاده. (۲۰۰۷ زيږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهميت، له برېښنايې پاڼې څخه.

٤٦. ګل باچا الفت. د ادب ستوری. (۱۳۲۵ لېږدی يا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امير، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډني ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ - ۱۱۹ چوپړي.

٤۷. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زیږدی کال)، دلنډۍ او دوبیتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ یو وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپرېدو له وخته. انعکاس راډيو، (http://www.enikaasradio.com)

٤۸. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشیدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لیږدیز لمریز کال)، پښتو ژبه او ادبیات، کابل، ببلا ببل چوپړي. ۹ چوپړی

٤۹. **محمد اسمعیل یون. پوهیالی.** (۱۳۷۷ لیږدیز لمریز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

٥۰. **محمد حامد حلیمي.** . (۲۰۰۷ زیږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹۵]، [۲۰۰۷-۰۵-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

٥۱. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لیږدی)، د فلکلور پېژندنې لاربنود ، ختیځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

٥۲. **محمد دین. ژواک.** (۱۳۳۴لیږدیز لمریز کال)، پښتني سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو تولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل، ۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډنې ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

٥۳. **محمد رحمت الله تنها. پوهنیار.** (۲۵ د لیندۍ، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱۵ ډېسمبر ۲۰۱۲ زیږدی)، مور په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پاڼې د ګرینویچ په وخت: ۲۱:۲۱ – یونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۴. محمد رحيم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اريک سيار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه يې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدی يا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخيرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشيف، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵٦. محمود نظري. . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په لنډيو کې طنزي او خندونکي ټوکي.
په دې برېښليک يې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۳۱-۱۳-۱۰-۰۲-۰۸-۲۰۱٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.
۱۸:۴۰ د شپې.

۵۷. مجاور احمد زيار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زيږدی)، ليکلار ښور , يوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختيا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. ولايت خان ځدراڼ. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، د پښتو لنډيو په اړه يو څو خبرې، سويډن، له اېنټرنېټ څخه يې ليکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې برېښليک يې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]، [شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

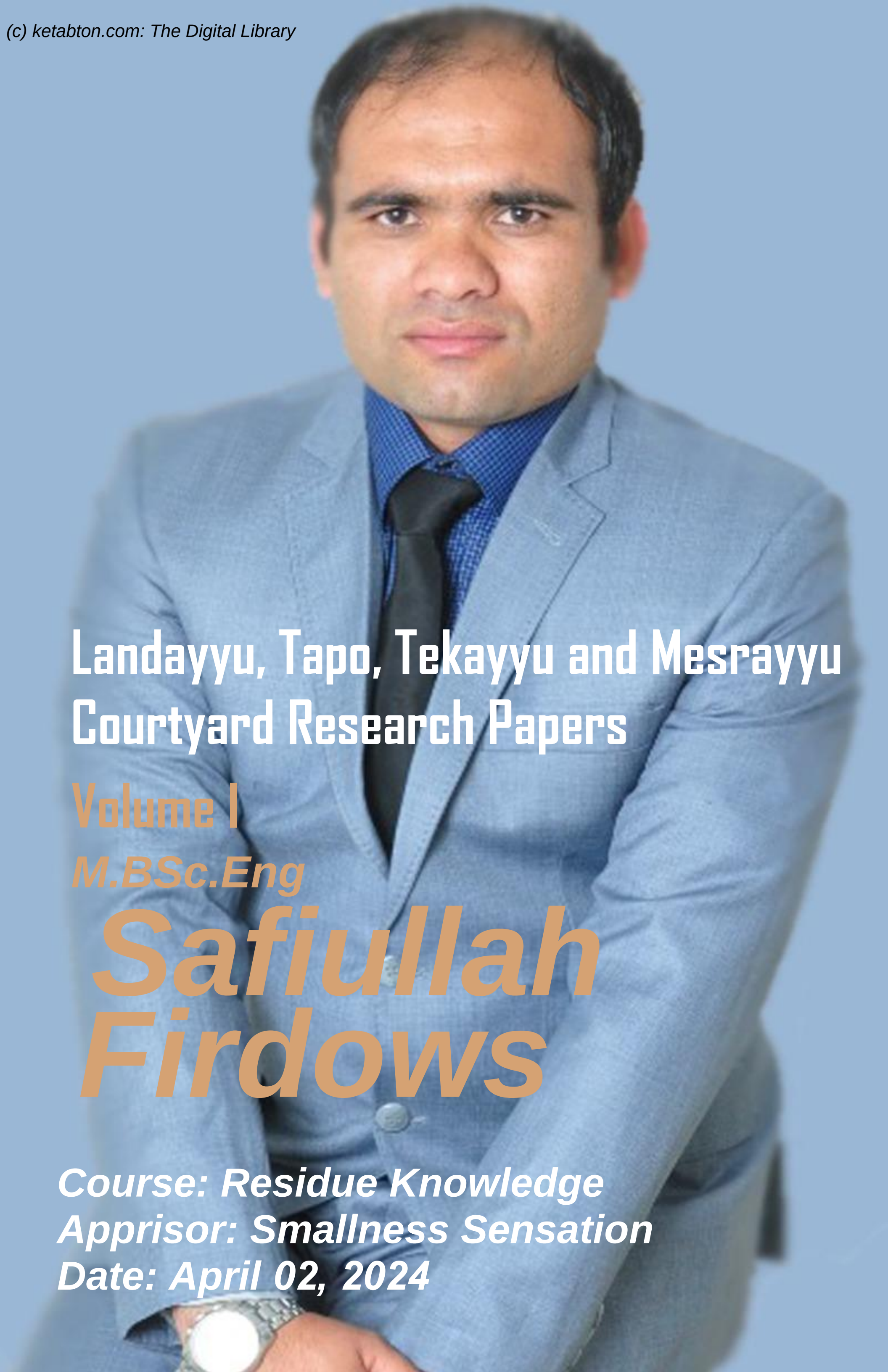

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library